

Torsdagen den
28 oktober 1976

Torsdagen den 28 oktober

Kl. 10.00

*Val av riksdagens
krigsdelegation
m. m.*

Förhandlingarna leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1 Val av riksdagens krigsdelegation m. m.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Valberedningen har enhälligt godkänt gemensamma listor för valen av ledamöter i riksdagens krigsdelegation samt ledamöter och suppleanter i riksdagens förvaltningsstyrelse.

I genskap av ordförande i valberedningen ber jag att till herr talmannen få överlämna de gemensamma listorna.

Sedan herr Svanberg härefter avlämnat ifrågavarande listor anställdes val av 50 ledamöter i riksdagens krigsdelegation samt 8 ledamöter och 8 suppleanter i riksdagens förvaltningsstyrelse.

De för nämnda val framlagda gemensamma listorna upplästes av herr förste vice talmannen och godkändes av kammaren, varvid följande personer, vilkas namn i här angiven ordning upptagits på resp. listor, befanns valda:

Riksdagens krigsdelegation

herr Larsson i Staffanstorp (c)

” Palme (s)

” af Ugglas (m)

” Sträng (s)

” Nilsson i Tvärålund (c)

” Sven Andersson i Stockholm (s)

” Wirtén (fp)

” Johansson i Ljungby (s)

fru Nilsson i Kristianstad (c)

herr Lundkvist (s)

” Carlshamre (m)

” Aspling (s)

” förste vice talmannen Bengtson (c)

” Wörnberg (s)

” Romanus (fp)

” Holmqvist (s)

” Lidgard (m)

” Werner (vpk)

” Börjesson i Glömminge (c)

Nr 18

Torsdagen den
28 oktober 1976

*Val av riksdagens
kriagsdelegation
m. m.*

herr Carlsson i Tyresö (s)
" Jonasson (c)
" Ingemund Bengtsson i Varberg (s)
fru Kristensson (m)
herr Mellqvist (s)
" tredje vice talmannen Eriksson (fp)
fröken Mattson (s)
herr Carlsson i Vikmanshyttan (c)
" Feldt (s)
" Hernelius (m)
" Alemyr (s)
" Svanström (c)
" Enlund (fp)
" Johansson i Trollhättan (s)
" Larsson i Borrbby (c)
" Svanberg (s)
" Petersson i Gäddvik (m)
fru Sigurdsen (s)
herr Sjönell (c)
" Hermansson (vpk)
" andre vice talmannen Magnusson (m)
" Zachrisson (s)
" Sundman (c)
" Gustavsson i Eskilstuna (s)
" Molin (fp)
" Karlsson i Huskvarna (s)
" Mattsson (c)
" Fagerlund (s)
fru Sundberg (m)
" Lewén-Eliasson (s)
herr Boo (c)

Riksdagens förvaltningsstyrelse

ledamöter

herr Larsson i Staffanstorp (c)
" Wårnberg (s)
" Lidgard (m)
" Adamsson (s)
" Elmstedt (c)
" Augustsson (s)
" Andersson i Örebro (fp)
" Stridsman (c)

suppleanter

fröken Andersson (c)
fru Hörnlund (s)

herr Leuchovius (m)
" Olsson i Timrå (s)
" Börjesson i Falköping (c)
" Lindkvist (s)
" Romanus (fp)
fröken Pehrsson (c)

Nr 18

Torsdagen den
28 oktober 1976

---

*Kallelse till
konstituerande
sammanträde*

§ 2 Kallelse till konstituerande sammanträde

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Krigsdelegationen kallas till konstituerande sammanträde kl. 18.00 i eftermiddag i lilla partilokalen.

*Meddelande om
interpellationssvar*

*Om formerna för
ingripanden mot
sociala problem*

§ 3 Meddelande om interpellationssvar

1976/77:1 om åtgärder för att trygga sysselsättningen för varvsarbetare

1976/77:4 om åtgärder för att säkra sysselsättningen inom järn- och stålindustrin, m. m.

1976/77:6 om stålindustrins strukturproblem

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Med hänvisning till riksdagsordningens 6 kap. 1 § får jag meddela följande:

Min avsikt har varit att den 9 november besvara interpellationen av herr Hagel om åtgärder för att trygga sysselsättningen för varvsarbetare. Herr Hagel har emellertid inte möjlighet att ta emot svaret den dagen, och jag har därför med honom överenskommit att besvara interpellationen den 16 november.

Av arbetsmässiga skäl kan jag inte inom föreskriven tid besvara fråga av herr Bengt Gustavsson i Eskilstuna om översyn av pågående utredningar om stålindustrins problem, interpellation av herr Hagberg i Borlänge om åtgärder för att säkra sysselsättningen inom järn- och stålindustrin, m. m., samt interpellation av herr Feldt om stålindustrins strukturproblem. Jag har för avsikt att besvara frågan och interpellationerna i ett sammanhang och överenskomma med frågeställaren och interpellanterna om lämplig tid för detta.

§ 4 Om formerna för ingripanden mot sociala problem

Herr justitieministern ROMANUS erhöll ordet för att besvara herr *Måbrinks* (vpk) den 19 oktober anmälda fråga, 1976/77:20, och anförde:

Herr talman! Herr Måbrink har – under hänvisning till vissa uttryck i en tidningsintervju med polismästaren i Stockholm – frågat mig om

Torsdagen den
28 oktober 1976

*Om formerna för
ingripanden mot
sociala problem*

regeringen anser att sociala problem bör diskuteras i termer som "slödder" och mötas med militärliknande åtgärder.

Svaret på frågan är nej.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret, som ju var klart.

Polismästare Holmérs batongfilosofi för lösning av sociala problem är tydligen inspirerad av moderata samlingspartiet, som nu också sitter i regeringsställning. Uppenbarligen är det så att polismästare litet varstans i landet nu, i och med maktskiftet, vädrar ut sina innersta reaktionära människouppfattningar. Det är alltså deras värderingar om grupper av samhällsmedborgare som slagits ut av det hänsynslösa samhällssystem vi lever i – ett system som hårt och brutalt slår mot de svaga. Det är ett samhällssystem där man dagligen matas med förljugenhet och idealiseringar, där den starke framstår som den gode samhällsmedborgaren – med andra ord det borgerliga samhället.

Jag skulle ha haft en viss sympati för Holmérs uttalande om "slödder", om han menat hyreshajar, bostadsspekulanter, skattesmitare eller kapitalister som hänsynslöst kastar ut tusentals människor i arbetslöshet och en oviss framtid – men dem hittar man som bekant inte i tunnelbanan.

Vi inom vpk förstår människors oro och rädsla för de problem som finns i tunnelbanor och på andra platser. Just därför är vi också djupt oroade inför de lösningar som nu signaleras. Om Holmérs och andra reaktionära polismästares lösningar skall vara gällande i fortsättningen kommer en våldsmentalitet att utvecklas som också kommer att få verkligt allvarliga konsekvenser.

De problem som finns är grundade på brister i samhället. Man måste då försöka komma till rätta med dessa genom ordentliga satsningar på det sociala området. Så har hittills inte skett. Det har varit ett allmänt pratande från de borgerliga partierna och från socialdemokraterna. Det gjordes stort nummer av 6 § i LTO, den paragraf som gäller den sociala satsningen, men ingenting har hänt under de tre år som LTO har funnits. Däremot har vi fått fler poliser, och nu signaleras ytterligare ökningar.

Jag vill ställa ytterligare ett par frågor till justitieministern:

1. Kommer justitieministern att medverka till att förhindra uppkomsten av specialkommandon, som skulle användas för rensningsaktioner mot de, som det brukar heta, socialt avvikande?

2. Om justitieministern inte instämmer i Holmérs reaktionära uttalande, kommer justitieministern att vidta åtgärder mot Holmér, exempelvis en omplacering av honom till en mindre känslig befattning?

Herr justitieministern ROMANUS:

Herr talman! I anslutning till mitt svar vill jag gärna framhålla att det är min personliga uppfattning att man, när man har att för samhällets räkning handlägga sociala frågor, inte vinner någonting i sak genom att

använda känslomättade uttryck, som ofta kan missuppfattas och tolkas som längre gående än avsett. Men det är å andra sidan klart att man, även om man i sitt ordval är helt neutral, inte därmed löser de sakliga problemen.

De problem som låg bakom den intervju som herr Måbrink åsyftar gäller åtgärder inom polisverksamheten i Stockholm. Bl. a. gäller det ingripanden för att komma till rätta med våldstendenser eller oordning vid tunnelbanestationer och åtgärder för att intensifiera trafikövervakningen vid vissa tider. Det är här fråga om åtgärder som man tyvärr inte kan undvara i polisverksamheten.

Det finns ingen anledning för mig att som svar på herr Måbrinks fråga ingå i detalj på dessa åtgärder.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag återkommer till den ena av de frågor jag ställde. Den är faktiskt väsentlig. Jag tror inte att det var någon tillfällighet att herr Holmér uttalade sig om dessa specialkommandon. Enligt tidningsuppgifter för några dagar sedan ligger specialkommandostyrkorna färdiga och skall komma till användning inom den närmaste tiden, bl. a. för rensningsaktioner. Detta är ganska allvarligt.

Jag vill fråga herr justitieministern om det verkligen finns långt framskridna planer på dessa specialkommandon. Om tidningsuppgifterna är riktiga, kommer justitieministern i så fall att förhindra dessa specialkommandons förverkligande och användning?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om åtgärder mot ökad användning av handelsgödsel

Herr jordbruksministern DAHLGREN erhöll ordet för att besvara fru Lundblads (s) den 14 oktober anmälda fråga, 1976/77:12, och anförde:

Herr talman! Fru Lundblad har frågat mig om jag tänkt vidta några åtgärder med anledning av en rapport om gödselmedlen och miljöskyddet som statens naturvårdsverk lagt fram.

Användningen av handelsgödselmedel har ökat kraftigt under senare år och är i dag en förutsättning för bedrivande av ett rationellt jordbruk. Samtidigt får handelsgödsel naturligtvis inte användas på ett sådant sätt att hälso- eller miljöproblem uppstår. Det är därför viktigt att berörda myndigheter följer utvecklingen med uppmärksamhet. Naturvårdsverkets nu framlagda rapport är ett exempel på att så också sker. Jag utgår från att de rekommendationer som finns i rapporten utnyttjas i den utbildnings-, rådgivnings- och upplysningsverksamhet som bedrivs på lantbrukets område.

Torsdagen den
28 oktober 1976

*Om åtgärder mot
ökad användning
av handelsgödsel*

Som framgår av rapporten har inom vissa områden höga nitrathalter uppmätts i dricksvattnet. Inom sådana områden bör självfallet särskild försiktighet med användningen av handelsgödsel iakttas. Genom undersökningar av bl. a. hälsovårdsnämnderna förbättras också fortlöpande dricksvattenkontrollen inom de utsatta områdena. I de fall då dricksvattenförsörjningen kan hotas ger gällande lagstiftning möjligheter till ingripande. Enligt vad jag erfarit behandlar vidare vattenlagsutredningen frågan om effektivare bestämmelser för att skydda vattentillgångarna.

Några direkta åtgärder från min sida med anledning av rapporten anser jag därför inte nödvändiga f. n.

Fru LUNDBLAD (s):

Herr talman! Jag vill gärna tacka jordbruksministern för svaret på min fråga, men jag kan knappast säga att jag är tillfredsställd med svaret. Tvärtom är jag mycket besviken. Centerpartiet har gärna velat vara bäst på miljövärd, och nu hade man en chans att visa att det inte är så långt mellan ord och handling, men tyvärr måste jag konstatera att det är långt mellan löftena och deras förverkligande. Trots att man under flera år från forskarhåll har varnat för att den använda mängden av speciellt kvävegödselmedel varit så stor att den genom urlakning i lättare jordar kunde förorsaka föroreningar av dricksvattnet och av vattendragen, har det inte skett någon rejäl minskning i försäljningen av handelsgödselmedel och inte heller i förbrukningen av dem på dessa jordar. Ökad bevattning under senare år har gjort att problemen blivit större.

Tidigare har det saknats bevisunderlag för farhågorna i detta sammanhang, men nu har vi fått sådana bevis genom naturvårdsverkets undersökning. Därför måste man, herr jordbruksminister, göra ett val. Vill man undanröja riskerna för ytterligare förorening av dricksvatten eller vill man låta jordbrukarna obehindrat öka skördarna med hjälp av större mängder handelsgödsel och bevattning?

Väljer statsrådet att undanröja miljöriskerna? Det ser inte så ut, av svaret att döma.

Vi vet inte vad jorden gömmer. Men vi vet att en ökad förorening av dricksvattnet med nitrat på grund av den stigande mängden handelsgödsel innebär mycket stora risker för våra barns hälsa. I närheten av min hemort har flera år i rad rekommendationer utfärdats att inte ge spädbarn dricksvatten i lantbruksområdena. På vissa håll i södra Sverige har man verkligen anledning att fråga sig om större skördar av potatis och ökande inkomster för jordbrukarna är viktigare än våra barns hälsa.

1974/75 användes över 200 milj. kilo kvävegödselmedel till ett pris av 250 milj. kr. Betänk därutöver hur mycket energi som produktionen av dessa medel slukar.

Nu talar herr jordbruksministern om den utbildnings- och rådgivningsverksamhet som bedrivs på detta område, och jag tycker det är riktigt att man har sådan verksamhet. Jag hörde emellertid ett radioprogram

med en informationsdag för jordbrukare, där man lät representanter för gödselmedelsföretag ta över denna rådgivning. Eftersom dessa företag liksom flera andra producerar både gödselmedel och medel för att rena förorenade vattendrag, kan man förstå hur denna information kommer att bedrivas. Man kommer inte att rekommendera försiktighet med gödsling och bevattning. Därför skulle jag vilja fråga jordbruksministern:

Tänker jordbruksministern i fortsättningen tillåta att representanter för gödselmedelsföretagen deltar i informationen till jordbrukarna i nämnda avseende?

Herr jordbruksministern DAHLGREN:

Herr talman! Fru Lundblad uttryckte sin besvikelse över mig som centerpartist med anledning av det svar som hon har fått. Det kan inte tydas på annat sätt än att fru Lundblad har haft större förhoppningar på den nya regeringen än på den gamla regeringen, och det gör naturligtvis mig glad.

Nu är det så, fru Lundblad, att vi inte är överksamma på detta område. Socialstyrelsen har under de senaste åren exempelvis genomfört flera undersökningar för att belysa hälsoeffekter av nitrat i dricksvatten. Undersökningarna har främst gjorts i Kristianstads och Gotlands län. Hittills har man inte funnit något statistiskt samband mellan cancerfrekvens och förekomst av nitrat i dricksvattentäkter. Förgiftning av småbarn genom höga halter av nitrat i konsumtionsvatten är inte heller känd i Sverige.

Socialstyrelsens arbete med dessa frågor fortsätter. Bl. a. kommer man inom några månader att redovisa en utredning om enskilda vattentäkter i Kristianstads län. Man utreder också frågan om eventuellt samband mellan högvärdiga nitrathalter och handelsgödselanvändningen.

Socialstyrelsen har alltså hittills inte funnit något samband mellan cancer och nitrat i dricksvatten.

Vi följer i departementet denna fråga med stor uppmärksamhet, fru Lundblad.

Självfallet skall informationen vara objektiv.

Fru LUNDBLAD (s):

Herr talman! Allt vad jordbruksministern i sitt svar har redovisat är förslag om kontroll och åtgärder i efterhand. Vad jag vill är att förebygga stora hälsorisker för våra barn och kanske också för oss vuxna. Även om man inte har påvisat ett klart samband mellan cancer och nitrat i dricksvatten måste det finnas risker eftersom socialstyrelsen förbjuder att man ger spädbarn sådant vatten. Det kan inte vara helt utan orsaker som detta förbud har tillkommit i flera kommuner.

Viktigt är också att tillse att gödselmedelsföretagen lämnar en vettig rekommendation på sina förpackningar. Här tycker jag verkligen att det finns anledning att göra en insats. Jordbruksministern kunde visa att

Torsdagen den
28 oktober 1976

*Om åtgärder mot
nedläggning av
mindre butiker*

han är konsumentvänlig även mot jordbrukarna och utfärda ordentliga rekommendationer i fråga om den konstgödsel som saluförs. Herr jordbruksministern måste ju ha nära till sådana kontakter eftersom SLR, som är en del av Lantbrukarnas riksförbund, säljer 70 % av all konstgödsel i Sverige. Det finns alltså stora möjligheter för jordbruksministern, både i hans egenskap av statsråd och i hans egenskap av deltagare i lantbrukarnas föreningsrörelse, att göra någonting åt problemet. Frågan är då om han är miljövärdare i första hand eller om han mer är jordbrukare. Jag tycker det skulle vara beklagligt om jordbrukarna så småningom skulle bli de värsta miljöförstörarna i Sverige.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om åtgärder mot nedläggning av mindre butiker

Herr handelsministern BURENSTAM LINDER erhöll ordet för att besvara herr *Stenssons* (fp) den 11 oktober anmälda fråga, 1976/77:6, och anförde:

Herr talman! Herr Stensson har frågat mig om jag avser att föreslå några åtgärder för att förhindra nedläggningen av mindre butiker.

Inledningsvis vill jag påpeka att svårigheterna för mindre butiker till en del förklaras av de allmänna arbetsbetingelser som gäller för mindre företag och familjeföretag. Regeringens allmänna strävan är att utforma sin politik så att mindre företag ges goda utvecklingsmöjligheter.

Vad gäller åtgärder för att förhindra nedläggning av mindre butiker vill jag först erinra om att det sedan år 1973 utgår statligt stöd till kommersiell service i glesbygd. Bl. a. utgår förmånliga lån och direkta bidrag för investeringar i nedläggningshotade dagligvarubutiker. Som beslutsunderlag när det gäller sådant stöd finns normalt en kommunal varuförsörjningsplan.

Frågan om hur man allmänt skall förhindra nedläggning av viktiga butiker har studerats i ett större sammanhang av distributionsutredningen. Utredningen har föreslagit bl. a. att nyss nämnda stödverksamhet fortsättningsvis skall omfatta hela landet.

Distributionsutredningens förslag har remissbehandlats och bereds f. n. inom handelsdepartementet. Innan denna beredning är slutförd är jag inte beredd att ta närmare ställning till det problem som herr Stensson för fram.

Herr STENSSON (fp):

Herr talman! Jag tackar handelsministern för svaret på min fråga.

Den dåliga prognos för antalet dagligvarubutiker i landet som presenterades för någon tid sedan ingav stor oro. Förutsägelsen rimmar inte

heller med tidigare gjorda framskrivningar av butiksnedläggningar. Det synes då angeläget att undersöka, eller åtminstone söka bedöma, hur utvecklingen egentligen kommer att bli.

Av den anledningen är det nödvändigt att känna till dagsläget vad gäller antalet småbutiker – närbutiker och var de finns – samt planeringen av stormarknader. Man kan fråga sig om sådan kontinuerlig undersökning görs från handelsdepartementets sida. Det vore av stort värde om så kunde ske.

Sedan prognosen i fråga tillkännagetts har en livlig debatt uppstått i vissa av handels branschtidningar. Av densamma framgår att det finns en stark tilltro till den egna branschens förmåga att klara strukturomvandlingen med bibehållen service. Detta är i och för sig glädjande, men som jag ser det är det helt nödvändigt att samhället med skärpt uppmärksamhet följer utvecklingen. Särskilt bekymrad kan man vara för småbutiker i glesbygd, där köpmännen tillsammans med sina familjer gör verkliga kraftprestationer för att få en tillfredsställande lönsamhet och därmed garanti för verksamhetens fortlevnad.

Det tycks inom handeln alltjämt finnas många som tror på en balanserad strukturutveckling, och i det läget är det ytterst viktigt att samhället med goda villkor stimulerar handeln i de små enheterna. Här säger nu handelsministern att regeringen avser att utforma sin politik så att mindre företag – och då tror jag också att handeln kan komma i åtanke – får goda utvecklingsmöjligheter. Jag anser att en hel del kan göras på skattepolitikens område, t. ex. genom att minska uppgiftslämnandet och ge ersättning i skäligen omfattning samt genom att få till stånd en bättre samordning av handels och samhällets service för att stödja småbutikerna, inte minst i glesbygderna. Närbutiken är ju livsviktig för servicen just i glesbygd, för pensionärer och för alla dem som saknar fordon och som lider av brister i kollektivtrafiken.

I svaret sägs också att distributionsutredningens förslag har remissbehandlats och f. n. är föremål för handläggning i departementet. Jag skulle vilja säga till handelsministern att i ett läge då man upplever förväntan om stimulans behövs det ett snabbt agerande.

Ännu en gång: tack för svaret!

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om ökad utbildning av personal inom barnomsorgen

Fru statsrådet MOGÅRD erhöll ordet för att besvara fröken *Hjelmströms* (vpk) den 19 oktober anmälda fråga, 1976/77:19, till herr socialministern, och anförde:

Herr talman! Fröken *Hjelmström* har frågat chefen för socialdepartementet vad regeringen avser att göra för att öka utbildningskapaciteten för personal inom barnomsorgen. Enligt fastställd ärendefördelning an-

Torsdagen den
28 oktober 1976

Om ökad utbildning av personal inom barnomsorgen

kommer det på mig att besvara frågan.

Skolöverstyrelsen har i uppdrag att beräkna behovet av personal för olika barnomsorgsyrken. Dessa beräkningar kommer enligt vad jag har inhämtat att läggas fram inom kort.

Enligt regeringsförklaringen skall utbildningen av personal för barnomsorgen ökas. Regeringen avser att i budgetpropositionen redovisa bl. a. hur många utbildningsplatser som regeringen anser bör inrättas under nästa budgetår.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret, fast jag tycker att det finns vissa oklarheter i det.

Läget är ju följande: I våras fattade riksdagen beslut om en rekommendation av 100 000 nya daghemsplatser och 50 000 fritidshemsplatser under en femårsperiod – i förhållande till behovet löjligt låga siffror. När man nu fattade ett sådant beslut borde man rimligen också ha tagit konsekvenserna av det och i motsvarande mån byggt ut utbildningsresurserna. Så skedde inte.

Riksdagens beslut om dimensioneringen av personalutbildningen grundade sig på skolöverstyrelsens överväganden, och utgångspunkten för SÖ var i första hand resurserna för lärarutbildningen i form av lokaler och praktikplatser. Någon totalbedömning av behovet av förskollärare, fritidspedagoger och barnskötare gjorde man alltså inte.

Tidigare års försummelser innebär i dag att många färdigställda daghem inte kan öppnas på grund av personalbrist, och enligt kommunernas femårsplaner lär det tillståndet bestå under den kommande femårsperioden. Personalbristen kommer alltså att styra utbyggnaden.

Alternativet för kommunerna är att sänka kvalitetskravet eller helt avstå från kvalitativa förbättringar. Och det skall man se mot bakgrund av att många kommuner i dag inte ens följer socialstyrelsens nuvarande rekommendationer om personaltäthet. I Stockholm t. ex. kommer man under den närmaste femårsperioden att tvingas antingen att uppskjuta den kvantitativa utbyggnaden – och det när 11 000 barn står i kö för daghemsplats – eller också att sänka kvalitetskravet kraftigt, trots att den utbyggnad man planerar i Stockholm inte kommer att motsvara behovet. Stockholm är ändå väl gynnat från personalrekryteringssynpunkt.

I Stockholms förortskommuner, exempelvis Fittja, finns det daghem där en av tio förskollärartjänster är besatt. Personalbristen drabbar ju främst de barnrika kommunerna som har hög överinskrivning och många barn med extra behov av stöd och stimulans. Det är kommuner med många invandrare, kommuner där det egentligen krävs en betydligt större personaltäthet än enligt socialstyrelsens nuvarande rekommendationer.

Jag vill fortsätta med en följdfråga: Innebär det här svaret att utbyggnaden skall göras enligt junibeslutet, eller kommer man att ytterligare utöka utbyggnaden? Och är man i så fall beredd att gå på vpk:s krav, alltså en utbyggnad som motsvarar omkring 20 000 tjänster om året?

Det här är särskilt angeläget med tanke på det krav vi också har ställt på bindande normer för kommunerna beträffande väsentliga kvalitetsfrågor.

Nr 18

Torsdagen den
28 oktober 1976

Fru statsrådet MOGÅRD:

Herr talman! Fröken Hjelmström inser säkert att jag inte i dag kan ange i vilken utsträckning utbildningskapaciteten kommer att föreslås ökad i budgetpropositionen i januari. Jag kan bara hänvisa till regeringsdeklarationen.

Om ökad utbildning av personal inom barnomsorgen

Men låt mig ändå relatera vad som har hänt hittills. Efter den av fröken Hjelmström nämnda överenskommelsen hösten 1975 mellan den dåvarande regeringen och Kommunförbundet om utbyggnad av kommunernas barnomsorg lade regeringen fram förslag för riksdagen om en ökning av antalet utbildningsplatser i olika vårdutbildningar och i fritidspedagogutbildningarna. Riksdagen fattade beslut i huvudsaklig överensstämmelse med förslagen. Antalet platser i olika utbildningar för barnomsorgsområdet har därmed ökat med 3 250 innevarande budgetår, och det går inte att hävda att inte den ökningen är ganska betydande. Ökningarna var dessutom i flera fall av den storleksordningen att det inte ansågs praktiskt möjligt att gå längre: lokaler, lärare, praktikplatser är faktiskt nödvändiga. Med undantag av vpk har samtliga riksdagspartier varit ense om dessa ökningarna.

Den här av mig nämnda prognosen från SÖ kommer förhoppningsvis att ge ett säkrare beslutsunderlag och att visa om det är praktiskt möjligt att väsentligt gå utöver vad riksdagen i våras beslutade.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Oklarheten har fortfarande inte skingrats. När man i våras fattade beslutet om utbyggnaden av personalutbildningen – i mitt anförande pekade jag just på detta – så tog man inte hänsyn till behovet av förskollärare, fritidspedagoger och barnskötare, utan man tittade på hur mycket lokaler och andra resurser för utbildningen man hade. Fattar man ett beslut om 100 000 nya daghemsplatser så måste man väl också se till att det finns personal till dem! Annars blir beslutet poänglöst, och kommunerna kan inte uppfylla ens den rekommendationen.

Vad står det egentligen i regeringsdeklarationen? Jo, det står att normer skall fastställas för personaltäthet och gruppstorlek inom förskolan. Avser man att uppfylla denna utfästelse, eller är det också bara vackra ord?

Avser man att uppfylla vad som står i regeringsdeklarationen, så måste man bygga ut personalutbildningen till omkring 20 000 platser om året. Att vänta ytterligare ett halvår kommer bara att sänka kommunernas utbyggnadstakt ytterligare. Det innebär att t. ex. de 11 000 barn som står i kö i Stockholm får vänta ytterligare ett antal år på daghemsplats. Det gör det ännu svårare för kvinnorna att ge sig ut på arbetsmarknaden.

Allt det man sade i valrörelsen om kvinnornas jämställdhet ter sig som ett hån när man på det ena stället fattar ett beslut som syftar till

*Om anteckningar i
patientjournaler*

att förbättra deras möjligheter och på det andra stället ett beslut som innebär en begränsning av dessa möjligheter.

Fru statsrådet MOGÅRD:

Herr talman! Behovet av ytterligare personal är vi givetvis ense om, fröken Hjelmström. Men vi kan ju inte lösa alla problem på ett år. Utbildningen måste byggas ut successivt för att vi skall uppnå balans.

Men för att ytterligare försäkra fröken Hjelmström om att alla ansträngningar görs för att åstadkomma en tillfredsställande utbildningskapacitet kan jag nämna att en planering pågår inom AMS med sikte på att erbjuda icke yrkesverksamma förskollärare en reaktiveringskurs. Den planeringen sker i samarbete med förskollärarnas fackliga organisation, som har ungefär 1 600 förskollärare registrerade som icke yrkesverksamma, och SÖ.Fr. o. m. budgetåret 1976/77 är barnskötarutbildning upptagen som bristyrkesutbildning. Det äger alltså rum en utökning även av den personalutbildningen. Den utbildningen bedrivs f. n. på ett tiotal orter.

Fröken HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Statsrådet Mogård talar uppenbarligen fortfarande i första hand om junibeslutet. Men redan i juni stod det ju klart att den utökning som man då fattade beslut om inte tillnärmelsevis skulle räcka.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om anteckningar i patientjournaler

Fru statsrådet TROEDSSON erhöll ordet för att besvara herr *Gahrtons* (fp) den 21 oktober anmälda fråga, 1976/77:26, och anförde:

Herr talman! Herr Gahrton har frågat mig om jag avser att lägga fram förslag om åtgärder i syfte att stärka patienternas integritetsskydd i samband med patientjournaler.

Av 14 § sekretesslagen följer att en patient i princip har rätt att ta del av en om honom på statligt eller kommunalt sjukhus upprättad journal. Detta kan vägras endast om det finns grundad anledning att anta att genom handlingens utlämnande ändamålet med vården eller behandlingen motverkas eller någons personliga säkerhet kan sättas i fara. Utan patientens samtycke får en journal i regel inte utlämnas till annan tidigare än 70 år efter handlingens datum.

Inom justitiedepartementet pågår en översyn av nuvarande bestämmelser om tystnadsplikt och handlingssekretess. Enligt vad jag har inhämtat avses en proposition i ämnet komma att läggas fram för riksdagen under nästa år.

Några generella bestämmelser om gallring i medicinska arkiv finns inte. Bestämmelser om hur länge journaler skall förvaras finns i huvudsak

endast i fråga om öppen vård. Jag vill här nämna att ett av riksarkivet utarbetat förslag till råd och anvisningar om gallring i medicinska arkiv f. n. övervägs inom socialdepartementet.

Socialstyrelsen har i ett cirkulär år 1973 om avfattande av läkarintyg, läkarutlåtanden, journaler m. m. inskräpvt vikten av att sådana handlingar inte onödigtvis ges en avfattning eller ett innehåll som kan anses kränkande för patienten eller anhöriga till patienten. I cirkuläret understryks särskilt att endast sådana uppgifter som är nödvändiga i det aktuella sammanhanget skall tas med. Jag vill i detta sammanhang erinra om att en patient som anser sig ha blivit felaktigt behandlad eller i något avseende illa bemött av hälso- och sjukvårdspersonal som står under socialstyrelsens tillsyn alltid kan göra anmälan om det till medicinalväsendets ansvarsnämnd.

Jag vill här också nämna att medicinalansvarskommittén har ett allmänt bemyndigande att ta upp rättssäkerhets- och integritetsfrågor inom sjukvården.

Herr Gahrton har tagit upp några för den enskildes integritet viktiga frågor och jag kan försäkra att jag kommer att följa dessa frågor med uppmärksamhet. Jag vill erinra om att rättssäkerhets- och integritetsfrågor intar en framskjuten plats i regeringsdeklarationen.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Jag tackar för svaret och noterar att statsrådet ämnar följa frågorna med uppmärksamhet.

Det här är någonting mycket viktigt som tränger djupt in i många människors liv. Det är nog gott och väl att det finns en principiell rätt för patienter att ta del av sina journaler, men det är inte säkert att medvetandet om den rätten har trängt igenom till dem som kanske bör känna till den mer än andra, nämligen sjukvårdspersonal och läkare. Så sent som i somras sade en läkare i Kristianstad att man driver detta intill principrytteri och att det bara är "de oinitierade" – säg de dumma! – som driver kravet att patienterna skall få se sina egna journaler. Jag vill gärna fråga statsrådet om hon ämnar vidta åtgärder för att denna formella rättighet också skall bli en reell rättighet över hela landet.

Statsrådet säger också att en patient kan göra anmälan till medicinalväsendets ansvarsnämnd. Det är alldeles riktigt. Jag har sedan jag väckte denna fråga fått många reaktioner från patienter. En patient visade mig en journal med anteckningar där det t. ex. stod att vederbörande var en fullständig "fantast" i alla möjliga avseenden, en synnerligen "märklig herre" som hade en massa "kvasrikunskaper", en "fanatisk grönsaksätare", en "monoman" och annat sådant. Patienten anmälde läkaren för medicinalväsendets ansvarsnämnd, och då antecknades följande i journalen: "Han har blivit så väldigt förgrymmad på x att han har anmält x till medicinalväsendets ansvarsnämnd." Resultatet blev att man inte ansåg att den journalantecknande läkaren hade överskridit gränsen för vad "som får anses godtagbart". Det är, tycker jag, också

Torsdagen den
28 oktober 1976

*Om anteckningar i
patientjournaler*

ett exempel på att förhållandena, trots att det finns en del formella bestämmelser, i praktiken är långt ifrån tillfredsställande.

Låt mig ta ett tredje exempel. På en försäkringsblankett där man skall ansöka om grupplivförsäkring står det på ena sidan att när man lämnar uppgifter om en massa ekonomiska saker undertecknar man också någonting på andra sidan. På denna andra sida står det: "Jag medger att läkare, sjukhus eller annan vårdanstalt samt försäkringsinrättning --- får lämna de upplysningar, som försäkringsgivaren finner erforderliga med anledning av den nu sökta försäkringen." Det innebär alltså att många människor undertecknar generella tillstånd för försäkringsbolagen att få ut bl. a. journalanteckningar. Det är inte heller tillfredsställande.

Inte minst mot bakgrunden av en moderatreservation till socialutskottets betänkande nr 33 i våras, vari reservanterna yrkar på underhandsdirektiv till medicinalansvarskommittén, och eftersom det numera är praxis inom socialdepartementet att ge underhandsdirektiv, frågar jag om statsrådet vill ge direktiv till medicinalansvarskommittén att verkligen ta upp dessa frågor.

Fru statsrådet TROEDSSON:

Herr talman! Det cirkulär jag omnämnde i mitt svar har distribuerats till samtliga läkare och bör därför vara väl känt för dem.

Sedan frågade herr Gahrton om jag ämnade ge medicinalansvarskommittén tilläggsdirektiv. Herr Gahrton hänvisade till socialutskottets betänkande 1975/76:33. I detta betänkande, som bifölls av riksdagen, framhöll utskottet: "Då utskottet utgår från att medicinalansvarskommittén kommer att överväga möjligheterna att förstärka patientskyddet såväl genom sådana åtgärder som föreslås i motionen" – man avsåg där borttagande av kränkande eller felaktiga uppgifter i patientjournaler – "som på annat sätt påkallar motionen 1975/76:1227 inte någon åtgärd av riksdagen."

Som jag tidigare nämnt har medicinalansvarskommittén mycket vida direktiv, och jag anser att det är fullständigt självklart att detta riksdagens uttalande kommer att beaktas i det fortsatta utredningsarbetet. Vilken lösning man därvidlag kommer att förorda kan jag däremot inte uttala mig om.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Jag tycker att det vore utmärkt om man i detta fall kunde få litet större aktivitet från den nya regeringens sida. Vi har i andra ärenden inom socialdepartementet kunnat notera att man i olika former utfärdar någon sorts tilläggsdirektiv. Det är väl rimligt att en ny regering tar initiativ för att påverka sittande utredningar.

Nu sade de moderata utskottsledamöterna i sin reservation, som jag tycker var ovanligt välbetänkt, att de för sin del ansåg att man inte kunde utgå från att medicinalansvarskommittén skulle göra en sådan prövning som de åsyftade.

Vi har också i andra sammanhang när det gäller väsentliga frågor ansett att vi inte utan vidare kan utgå från att medicinalansvarskommittén kommer att ta upp dem. Vi har fått bekantgjort för oss att utredningen knappast ens har något sekretariat.

Jag tror att det finns ganska stor anledning för statsrådet att på ett eller annat sätt med de medel som står ett statsråd till buds ta ett initiativ, så att medicinalansvarskommittén verkligen tar upp hela problematiken kring patientjournalerna – den praktiska tillämpningen, tendensen ute på sjukhusen att ta ohemult betalt av patienterna för att de skall få se journalerna, tendensen att försäkringsinrättningar mer eller mindre avkräver folk generellt tillstånd att få ta del av patientjournalerna, och mycket mycket annat. Det behövs ett aktivt initiativ från den nya regeringen.

Fru statsrådet TROEDSSON:

Herr talman! Medicinalansvarskommittén har, som jag sade, mycket vida direktiv, och den har ett allmänt uppdrag att följa frågor som aktualiseras under arbetets gång. Det innebär att jag utgår från – jag ämnar följa denna fråga med uppmärksamhet – att medicinalansvarskommittén verkligen kommer att behandla de här frågorna.

Jag kan tillägga att informationsfrågor i största allmänhet när det gäller hälso- och sjukvården också kommer att tas upp av den ganska nyligen tillsatta hälso- och sjukvårdsutredningen.

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Jag tycker nog att det kunde ha tagits ett kraftigare initiativ, men jag får väl förutsätta att medicinalansvarskommittén dels följer riksdagsdebatterna, dels har goda kontakter med statsrådet och att man på det sättet får fram signalerna om att man vill ha samtliga dessa frågor verkligen grundligt utredda.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om sambeskattningen

Herr statsrådet MUNDEBO erhöll ordet för att besvara fru Ahrlands (fp) den 21 oktober anmälda fråga, 1976/77:28, och anförde:

Herr talman! Fru Ahrland har frågat mig om jag anser att sambeskattning sker i de fall där högst en tredjedel av inkomsten från ett s. k. fåmansföretag, som drivs av äkta makar, skall beskattas hos den ene maken, trots att båda arbetat lika lång tid. Fru Ahrland har vidare frågat mig hur snart jag är beredd att ändra dessa regler.

Fru Ahrland syftar på de nya regler för beskattning av fåmansföretag som antogs av riksdagen i mars 1976. Genom dessa bestämmelser begränsades möjligheterna att fördela inkomster från fåmansföretag mellan

Torsdagen den
28 oktober 1976

*Om sambeskatt-
ningen*

olika familjemedlemmar. Samtidigt antogs regler som innebar en delvis avveckling av den s. k. faktiska sambeskattningen. Enligt dessa regler öppnades möjligheter till inkomstuppdelning även för makar, som tillsammans driver jordbruk eller rörelse i direktägd form. Möjligheterna till en inkomstuppdelning mellan makar skulle vara desamma oavsett i vilken form verksamheten bedrevs. Den nya lagstiftningen kom å andra sidan att innehålla åtskilliga begränsningar för inkomstuppdelningen.

Under riksdagsbehandlingen var meningarna också starkt delade om hur sådana begränsningar borde utformas. En av dessa rörde den av fru Ahrland påtalade sambeskattningseffekten, nämligen att högst en tredjedel av makarnas sammanlagda inkomst från företaget skulle beskattas hos medhjälpare make. Reserveranter från centerpartiet, moderata samlingspartiet och folkpartiet hade föreslagit att regeln skulle utgå.

Reglerna om villkoren för inkomstuppdelning mellan makar ses f. n. över inom finansdepartementet. Enligt min mening bör en uppmjukning ske. Jag avser att inom kort föreslå regeringen att lägga fram förslag till riksdagen i dessa hänseenden.

Fru AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Mundebo för svaret. Jag tycker det är bra att förslaget till en "uppmjukning" kommer snart. Jag hoppas att statsrådet med ordet uppmjukning menar att just sambeskattningseffekten tas bort. Om detta sker snart, skall jag inte ta någon lång debatt nu. Jag hoppas att jag inte behöver återkomma för mycket, när rege- ringspropositionen är lagd.

Det är emellertid viktigt att jag får förklara varför jag tycker så illa om dessa regler. Strax efter det att denna lag hade antagits hörde jag en småföretagare, som var mycket upprörd över att han nu inte skulle få bestämma lönen åt sin egen fru. Det tycker jag att han inte skall få göra ens när lagen är ändrad. Makarna skall bestämma lönen tillsammans, precis som man avtalar på den övriga arbetsmarknaden.

Jag håller dock med honom om att skattelagstiftningen inte skall föreskriva hur mycket eller, rättare sagt, hur litet hans fru skall få tjäna. Då lägger man försörjningsbördan på enbart den ene i ett äktenskap. Då glömmar man bort att äktenskapet skall vara en form av frivillig samlevnad mellan självständiga människor. Då konserverar man den gamla föreställningen om att kvinnors arbete inte är lika värdefullt som männens. Men det är det.

Jag förstår att avsikten med dessa bestämmelser var att stävja eller att hindra skatteflykt. Det är naturligtvis viktigt att man eftersträvar detta också i fortsättningen. Men det kan inte vara nödvändigt att låta detta gå ut över jämställdheten.

Herr statsrådet MUNDEBO:

Herr talman! Jag kan inte nu redovisa detaljerna i förslaget, eftersom skrivningen ännu inte är slutjusterad. Men jag vill ändå säga att jag

tror att fru Ahrland kommer att vara nöjd med innehållet i det förslag som föreläggs riksdagen och som är avsett att gälla fr. o. m. nästa års taxering.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 18

Torsdagen den
28 oktober 1976

---

*Om regeringens
linje i kärnkrafts-
frågan*

§ 10 Om regeringens linje i kärnkraftsfrågan

Herr statsrådet JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr *Petterssons* i Lund (s) den 14 oktober anmälda fråga, 1976/77:13, och anförde:

Herr talman! Herr Pettersson i Lund har frågat mig om den i regeringsdeklarationen uttalade meningen om Barsebäck 2 eller den av mig deklarerade uppfattningen gäller.

Eftersom mina uttalanden ligger inom ramen för regeringsdeklarationen föreligger inte det av herr Pettersson konstruerade motsatsförhållandet.

Herr PETTERSSON i Lund (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

Olof Johanssons agerande sedan han blev energiminister har gjort att inte bara själva sakfrågan har blivit betydelsefull när det gäller Barsebäck 2. Det har också utvecklats till en fråga om rättstryggheten i samhället. Det är nämligen enligt min mening regeringens och dess ledamöters självklara plikt att i stället för att komma med motstridiga uttalanden söka skingra osäkerheten hos ledningen för Sydkraft, hos Sydkrafts kunder och hos de anställda i Barsebäck.

Det som nu pågår, dolt och inför öppen ridå, är ett spel ovärdigt en regering. Inte heller i dag vet vi med full säkerhet om det är regeringsdeklarationens ord som gäller eller om det är Olof Johanssons ännu ej preciserade tilläggsvillkor som är regeringens linje. Trots statsrådets uttalande i frågesvaret att några motsatsförhållanden inte föreligger kan man inte vara säker på den saken. Statsrådet Johansson har nämligen strött en mängd häpnadsväckande uttalanden omkring sig som uppenbarligen ej sammanfaller med eller ligger inom ramen för regeringsdeklarationen. Där tror jag att jag kan stödja mig på en nästan enhällig pressopinion. På den punkten är det väl bara ett fåtal centerpartitidningar som avviker.

Bakgrunden till Olof Johanssons agerande är i och för sig förståelig. Han har funnit det angeläget att försöka rädda vad som räddas kan när det gäller Fälldins svek mot sina väljare i fråga om laddningen och driften av Barsebäck 2. Det står emellertid klart utsagt i regeringsdeklarationen att Barsebäck 2 endast tas ur drift om upparbetningsavtal ej föreligger senast den 1 oktober 1977. Inga andra villkor. Regeringens energiminister strör däremot uttalanden omkring sig som går ut på att han tror att Sydkrafts möjligheter att uppfylla regeringens krav är små och att han

Torsdagen den
28 oktober 1976

*Om regeringens
linje i kärnkrafts-
frågan*

skall försöka övertala Sydkraft att det inte ligger i företagets intresse att ladda Barsebäck 2.

Det som centern inte klarade hem i förhandlingarna med de andra borgerliga partierna, det som man gav upp för att nå de åtråvärda regeringstaburetterna, försöker Olof Johansson alltså nu uppnå bakvägen genom att bedriva något som i realiteten är en hård utpressningstaktik mot Sydkrafts ledning. Det är nämligen inga småsummor det här är fråga om. Sydkraft har uppskattat sina förluster till 2 miljarder kronor om man inte får driva Barsebäck 2.

Olof Johanssons agerande gentemot Sydkraft är politiskt och moraliskt förkastligt. Jag vill därför fråga statsrådet:

1. Vilka politiska och konstitutionella grunder stöder sig energiministern på när han försöker utöva utpressning mot Sydkraft att inte ladda Barsebäck 2? Har verkligen energiministern fått ett formellt uppdrag av regeringen att göra detta?

2. Är det verkligen riktigt som har framskymtat i tidningspressen att energiministern skulle ha den uppfattningen att skadestånd endast kan komma i fråga om Sydkraft så att säga frivilligt skulle avstå från att starta Barsebäck 2?

Herr statsrådet JOHANSSON:

Det förefaller mig, herr talman, nödvändigt att informera herr Pettersson i Lund något om beslutsprocessen i detta ärende.

Den tidigare regeringen beslutade alltså att ge Sydsvenska Kraft AB tillstånd att uppföra, inneha och driva ett antal aggregat i Barsebäcks kraftstation *utan* krav på uppbyggnadsavtal.

Det andra aktuella aggregatet är enligt uppgift planerat att tas i drift den 1 januari detta år. Innan så sker måste tillstånd erhållas för laddning och nukleär provdrift av statens kärnkraftinspektion. Om kärnkraftinspektionen ger detta tillstånd är det därefter kraftföretagets sak att avgöra om det skall utnyttjas. Det primära ansvaret ligger naturligtvis därmed också på kraftföretaget.

I regeringsdeklarationen ställs dessutom det ytterligare villkoret, att avtal om uppbyggnad skall företes senast den 1 oktober 1977. Om detta avtal är godtagbart prövas slutligen av regeringen. Om avtalet icke godkänns, tas Barsebäck 2 ur drift efter den 1 oktober 1977.

Som svar på herr Lennart Petterssons frågor vill jag först och främst säga att det icke har bedrivits någon utpressning mot Sydkraft. Vi har haft informativa och gemytliga samtal, och dessa samtal kommer att fortsätta.

När det gäller skadeståndsfrågan väljer herr Pettersson att gå utanför frågeställningen i sin enkla fråga. Därför tar jag inte upp den saken nu. Jag kan dock försäkra att dessa saker kommer att läggas fast i vanlig ordning, så att rättssäkerheten kommer att vara helt klar för de berörda kraftföretagen.

---

*Om regeringens
linje i kärnkrafts-
frågan*

Herr PETTERSSON i Lund (s):

Herr talman! Låt mig då bara konstatera att avtal i regeringsdeklarationens mening redan föreligger hos det ställtigt dominerade kärnbränslebolaget.

Energiministern har ofta talat om s. k. omvänd bevisbörda i detta fall. Men Sydkraft innehar redan koncession för Barsebäck 2. Varje politiskt betingad skärpning av kraven, som kan stoppa Barsebäck 2, kommer att innebära väldiga skadeståndskrav på regeringen. Jag tycker det är viktigt att understryka detta. Det finns ingen återvändo på denna punkt. Antingen stoppar regeringen Barsebäck 2, och då får man vara beredd att betala ut skadestånd, eller också låter man Barsebäck 2 gå som det står i regeringsdeklarationen.

Olof Johansson tyckte inte om ordet utpressning. Jag förstår att han har haft gemytliga samtal med Sydkraft – gemytliga ur hans synpunkt. Men ur Sydkrafts synpunkt är det allvarliga saker som där avhandlats. Olof Johansson tycks ha glömt att han inte längre agerar i egenskap av medlem i Centerns ungdomsförbund. Han sitter i regeringen och är ansvarig för regeringens energipolitik. Det är alltså i egenskap av energiminister som Olof Johansson går till Sydkraft, direkt eller via tidningspressen, och säger att det ligger i deras eget intresse att inte utnyttja den givna koncessionen.

Då blir det fråga om allvar för Sydkraft, och därför är det viktigt att få reda på om Olof Johansson har regeringens formella uppdrag att pressa Sydkraft till att icke starta Barsebäck 2.

Jag upprepar därför frågan om energiministern har regeringens uppdrag att göra detta.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! I regeringsdeklarationen förutsätts t. o. m. förhandlingar med berörda kraftföretag. Jag har ännu icke gått in i förhandlingar med kraftföretagen. Däremot har vi av naturliga skäl haft anledning att klargöra positionerna på ömse sidor. Det har vi gjort, och de samtalen fortsätter.

När det gäller frågan om regeringens uppdrag i övrigt vill jag framhålla att det ju är självklart att jag har anledning att diskutera med berörda kraftföretag om detta ytterligare villkor – som den socialdemokratiska regeringen aldrig ställt – om uppdragsavtal. Det villkoret återfinns i regeringsdeklarationen, herr Pettersson.

Det är alltså i högsta grad på regeringsdeklarationens grund som jag har agerat för att klara ut dessa olika saker. Som jag sade förut kommer det på vanligt sätt att läggas fast vad som skall ske, så att rättssäkerheten garanteras.

Herr PETTERSSON i Lund (s):

Herr talman! Energiministern säger att det i regeringsdeklarationen talas om förhandlingar när det gäller Sydkrafts igångsättande av Barsebäck

Torsdagen den
28 oktober 1976

*Om regeringens
linje i kärnkrafts-
frågan*

2. Så är enligt min mening inte fallet. Det står i regeringsdeklarationen att ett avtal om uppbyggnad skall företas senast den 1 oktober 1977 – om ett sådant avtal inte föreligger har regeringen för avsikt att se till att Barsebäck 2 tas ur drift. Det förutsätter i så fall någon form av speciallagstiftning som måste underställas riksdagen.

Sedan vill jag endast konstatera att Olof Johansson inte har svarat på frågan huruvida han här agerar på regeringens vägnar eller inte. Jag kan bara tolka det så att han inte har något formellt uppdrag från regeringen att agera på det uppseendeväckande sätt som han gjort. Något uppdrag har inte givits honom av regeringen att avråda Sydkraft från att utnyttja den koncession som Sydkraft de facto sedan länge har.

Detta betyder att energiministerns agerande inte bara är allmänt klandervärt. Man kan också diskutera om det inte här är fråga om överträdelse av grundlagsförbudet mot ministerstyre. Jag kommer därför att överväga att anmäla statsrådet Johanssons agerande i Barsebäcksfallet till konstitutionsutskottets granskning. Starka skäl talar enligt min uppfattning för en sådan granskning.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag vill bara hänvisa herr Pettersson i Lund till svaret på den fråga han har ställt här. Det är klart och entydigt, och därmed faller också herr Lennart Petterssons försök att insinuera att jag skulle gå utanför det uppdrag jag har inom regeringen.

Jag måste säga att det är litet ansträngande att höra företrädare för den officiella socialdemokratiska politiken – det finns ju andra som bekant – stå upp som moralväktare i kärnkraftsfrågan. Enligt min uppfattning kan ingenting vara mer oförsvarligt än att satsa på kärnkraft och lämna problemen till andra att lösa – och de går att lösa, herr Pettersson.

Herr PETTERSSON i Lund (s):

Herr talman! Jag respekterar i och för sig Olof Johanssons uppfattning i själva sakfrågan när det gäller kärnkraften. Men det är inte det vi diskuterar i dag. Vi diskuterar rättssäkerheten för enskilda människor och företag i en sådan här situation – vi diskuterar om inte människorna har rätt att få klara besked. Om nu Olof Johansson har den mycket bestämda uppfattningen att det är felaktigt att starta Barsebäck 2 och att man skulle ha sagt nej på den punkten – vilket framträdde mer och mer tydligt i Olof Johanssons senaste inlägg – skulle han helt naturligt ha givit ett klart uttryck för den uppfattningen. Då skulle han inte ha gått och satt sig i den regering som i sin regeringsdeklaration i realiteten givit klartecken – så uppfattar jag det i alla fall hittills – till ett startande och ett drivande av Barsebäck 2.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! De berörda kraftföretagen kommer att få klara besked och rättssäkerheten kommer att tryggas. Det är det helt kategoriska be-

sked jag har att ge Lennart Pettersson, och Lennart Pettersson kommer också att bli informerad härvidlag i sinom tid.

Sedan är det naturligtvis inte så, som herr Pettersson insinuerade i ett tidigare inlägg, att jag har börjat förhandla med Sydskraft om Barsebäck 2. Jag har sagt att jag *inte* har gjort detta, utan att jag har klargjort positionerna. Låt detta vara alldeles klart. Men jag sade att i regeringsdeklarationen förutsätts även *förhandlingar med berörda kraftföretag*.

Det klarläggandet vill jag göra, så att inte herr Petterssons påstående står oemotsagt. Det har inte förts några förhandlingar – det har förts samtal, och de har varit konstruktiva och informativa.

Herr PETERSSON i Lund (s):

Herr talman! Jag uppskattar Olof Johanssons uttalande att han kommer att lämna klara besked till den berörda företagsledningen. Men det måste ges klara besked inom en rimlig tid. Det skall vara klara besked nu och inte om ett år eller något liknande. Ett företag kan ju över huvud taget inte planera i den föreliggande situationen. Det ligger naturligtvis i hög grad i Sydkrafts intresse att omedelbart få ett klart och entydigt besked om var Olof Johansson står när det gäller laddningen av Barsebäck 2.

Energiministern sade vidare att det inte varit fråga om några förhandlingar med Sydskraft, där han försökt driva igenom sin mening. Jag kan då bara konstatera att det finns en mängd tidningsuppgifter med en mängd citat, som visar att energiministern har uttalat att det är Sydskraft som har bollen men att han tänker försöka övertala Sydkraftschefen Göran Ekberg att inte sätta i gång driften av Barsebäck 2. Därefter har alltså Sydskraft och energiministern haft sammanträden. Jag kan inte finna att detta är någonting annat än en form av påtryckning i en klar förhandlingsposition.

Överläggningen var härmed slutad.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att återstående på föredragningslistan upptagna frågor skulle besvaras vid slutet av dagens kvällsplenum.

§ 11 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna 1976/77:17 och 18.

§ 12 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Herr KORPÅS (c):

Herr talman! I slutet av gårdagens tolfte timme talade herr Hjorth om oron för sysselsättningen i händelse av en avveckling av kärnkraftsbygget i Forsmark. Han talade också om bekymren för Söderfors och

andra bruk i norra Uppland, så omistliga för kultur- och näringslivet där uppe. Jag delar hans och människornas oro. Det finns emellertid också en annan oro som herr Hjorth inte talade om, nämligen oron hos människorna för vad som skall hända om kärnkraftsbygget leder till ett kärnkraftverk. Jag delar också herr Hjorths uppfattning att regeringen måste känna ansvar för utvecklingen av sysselsättningen. Regeringen kommer också att ta det ansvaret. Energiministern har ju haft kontakt med frågan och kommer att följa upp den. Man har också kontaktat fackliga centralorganisationen om besök där uppe av en regeringsledamot, och jag förutsätter att det besöket kommer att äga rum före jul. Det är för mig, och rimligen också för regeringen, självklart att någon förändring av ägande- eller produktionsstruktur i Söderfors inte kan ske utan förhandlingar med anställda och kommun.

Då det är utlovat ett första besked om Forsmark efter riksdagens lediga vecka, är det kanske inte så mycket mening med att nu diskutera vad som kommer att hända med kraftverksbygget. Men dels på grund av att herr Hjorth hade kommentarer i sitt anförande i natt, dels på grund av att kommunfullmäktige i Östhammar på tisdagskvällen fattade ett egendomligt beslut, måste jag få ägna en stor del av det här anförandet åt Forsmark och kärnkraften i allmänhet.

Det är inte självklart att en avveckling av Forsmarksbygget som kärnkraftverk behöver innebära en dramatisk nedgång i sysselsättningen. Det bör undersökas om verket kan drivas med annat bränsle. I så fall kan de två blocken fullföljas utom beträffande själva bränsledelen. I regeringsdeklarationen talas det om satsning på alternativa energikällor. Närmast till hands ligger då vindkraften, och vi kan i början av 1980-talet komma i gång med produktion i större skala. Upplandskusten är en av landets bästa vindkuster och bör med hänsyn till satsningarna i Östhammars kommun komma i förtur. Jag föreställer mig att man då också kan använda ledningarna från Forsmark. Det är möjligt att det här bara är lösa funderingar, men jag antar att man måste ha sådana funderingar, innan man definitivt bestämmer hur man skall göra. Därför kan ett fortsatt arbete vara motiverat under en viss tid, även om man inte räknar med en kärnbränsleladdning.

Under alla omständigheter synes det mig självklart att personal inte skall föras bort från kraftverksbygget annat än i den takt som man ger alternativ sysselsättning. Av hänsyn till de i bygden bosatta, till Östhammars kommun och till näringslivet där måste en del av den alternativa sysselsättningen ges i kommunen. Det är alldeles uppenbart att kraftverksbygget i Forsmark har gett en injektion åt bygden. Det är lika klart att det, som det var tänkt, är fråga om en tillfällig uppräckning. Först försvinner byggnadsarbetarna. Kvar blir de som skulle arbeta med själva driften. Efter 20–25 år är verket slut – om det inte stoppas dessförinnan. Då blir det bara bevakningsfolk kvar – bevakningsfolk som under generationer skall hindra folk från att komma i närheten.

Innan kommunen själv ännu hade tagit ställning skrev

länsarbetsnämnden förra vintern till regeringen och begärde att man skulle sätta i gång med det tredje blocket i Forsmark därför att det behövdes för sysselsättningen. Jag fann det då mycket egendomligt att länsarbetsnämnden inte hade någon plan för alternativ sysselsättning. Man måste ha varit medveten om att bygget tekniskt och politiskt var så osäkert att det finge stoppas så snart det hände något någonstans. Den politiska förändring som nu skett bör länsarbetsnämnden ha kunnat förutse, så att man nu har en plan för alternativ sysselsättning som vid behov kan sättas i verket.

Så några synpunkter på herr Hjorths kommentarer till ett stopp. "Enormt slöseri med nedlagt kapital", sade herr Hjorth. Ja, men det är en anklagelse mot dem som satt i gång, inte mot dem som finner riskerna för stora att använda anläggningen. Regeringsförklaringen säger, att kraftföretaget skall visa, att produktionen kan ske utan risk. Är det inte ett krav vi skall ställa på näringslivet i dag? Skall vi då inte ställa det också på ett kärnkraftverk? Det är beklagligt med det onödiga arbetet och den onödiga investeringen. Att ta ett verk i bruk och därefter stanna det skulle emellertid leda till ytterligare miljardkostnader. Därför kan det vara även ekonomiskt motiverat att tänka sig för ordentligt.

Det har inte hänt någon olycka, säger herr Hjorth. Är han beredd att gå till bygdens människor och säga, att vi skall köra verket tills det händer en olycka? Han talar vidare om att "läattsinnigt stoppa" av prestigeskäl. Värre är väl i så fall att läattsinnigt sätta i gång av prestigeskäl. Ger det inte anledning till någon eftertanke att det just nu är stopp för igångsättning av nya verk i Förenta staterna?

I förrgår kväll yttrade sig kommunfullmäktige i Östhammar över Aka-utredningens förslag. Man inbjöd till förläggning av en upp-
arbetningsanläggning i kommunen. För det beslutet röstade socialdemokraterna och två moderater. Samtliga centerpartister röstade emot. Beslutet är mycket märkligt, då det blir allt osäkrare om en upp-
arbetning över huvud taget bör ske. Ännu större är osäkerheten om var man skall göra av det högaktiva slutliga avfallet. T. v. kan vi bara förvara det utbrända avfallet i behållare i kemiskt rent vatten under ständig omrörning och kylning. Sådana bassänger måste vi under alla omständigheter ha i Forsmark, om vi sätter i gång. Mycket talar för att man får ha avfallet där tills någonting inträffar, för någon lösning finns inte i dag. – Ännu en anledning att tänka sig för!

Men det socialdemokraterna i Östhammar vill ha är bl. a. en upp-
arbetningsanläggning för sådant avfall med placering av det slutliga hög-
aktiva restavfallet för kanske hundratusentals år i berggrunden. Även de borde nog tänka sig för. I dag fungerar inte någon sådan anläggning någonstans. Trots att Aka-utredningen inte visar att det går och trots att serier av remissinstanser dömer ut denna hantering vill socialdemokraterna i Östhammar ställa upp. Det är cynism inför kommande generationer. Är avfallet då inte säkert nere i urberget? För 1000 år sedan låg Forsmark täckt av Östersjön. För 10 000 år sedan låg det täckt med

ett flera kilometer tjockt islager. Om vi ser så lång tid bakåt som avfallet i framtiden behöver förvaras skyddat och isolerat från vatten och luft, så har under den tiden flera istider gått över landet. Sådana lär komma tillbaka. Kan socialdemokraterna i Östhammar ta ansvar för vad som då händer med avfallet?

Uppför vi en uppbyggnadsanläggning med deponering i Östhammars kommun, samtidigt som vi fortsätter med kärnkraftsprogrammet, då kommer vi att tvingas att ta hand om avfall från andra länder som har ännu osäkrare berggrund. På våra vägar, på våra vatten skall det transporteras. I våra berg skall det läggas. Vi skall ha det kring oss och under oss. Vi riskerar, våra barn riskerar och deras barn riskerar att få det i vårt vatten och i vår luft. Är socialdemokraterna i Östhammar beredda på det?

Det är beklagligt, om vi inte kan få den sysselsättning och det underlag för näringslivet som vi blivit förespeglade. Vi vet emellertid så mycket mera om farorna i dag än när vi började. Då måste vi se dem med öppna ögon. Det är beklagligt att vi måste avbryta, men någon olycka är det inte. Den hotar först om vi fortsätter.

Herr talman! Kärnkraften kom under gårdagens debatt att behandlas som ett isolerat fenomen. När man talade om problemen kring den berörde man framför allt avfalls- och säkerhetsfrågorna. Även regeringsförklaringen har begränsat sig till dem. Det kan vara naturligt, eftersom de är de mest akuta och dramatiska. Det finns emellertid en vidare problematik. Bristen på råvaror kan tvinga oss att bryta våra egna uranförande skiffrar, med bygdemord som följd. Man kan tvingas vidare in på den ännu mycket mera riskabla bridtekniken. Hela tiden är vi i händerna på ett fåtal tekniker, utan möjlighet att bedöma vart de för oss.

Ytterst är det en moralisk fråga om människan skall syssla med saker, vilkas konsekvenser hon inte förstår eller överblickar. I varje fall är det en fara för vår demokrati, att demokratiskt valda beslutsfattare måste lämna ifrån sig de svåraste och mest ödesdigra besluten. Typiska var försöken i höstas att få bort kärnenergifrågorna ur valet. Beslutsfattare borde sätta sitt eget förstånd som gräns för vad de går med på. Det räcker långt, om det används.

Därmed vill jag komma fram till att centerns ställningstagande i kärnkraftsfrågan också skall ses som en del i en ny syn på vad det är för ett samhälle vi vill ha. Det hör samman med vårt arbete för ett decentraliserat, småskaligt samhälle, som människan själv kan känna sig vara en del av. Det är en konsekvens av vårt arbete för en ekologiskt levande miljö. Människan måste – för att förbli människa – kunna se sambandet mellan sig själv och sin omgivning. Hon måste kunna se förbindelsen mellan sitt arbete och det som kommer ut av arbetet.

Vi har på känn att den nuvarande regeringskoalitionen har kommit för att stanna i mer än en valperiod. Det räknar också många socialdemokrater med, efter vad jag förstår. En iakttagare utifrån kanske inte ser någon stor skillnad vid första titten. Historiskt kommer emellertid

1976 att bli ett gränsår. Den nya regeringen kommer att få leda ett samhälle med andra värderingar än det vi nu är på väg ur. Alla regeringsledamöter har kanske inte det klart för sig ännu. De borde emellertid försöka att sätta sig ner i stillhet och tänka efter ett tag, sedan de dukat av det där bordet och diskat.

De är satta att leda en alternativ utveckling. Den utvecklingen har länge varit på väg, och valet den 19 september visade bara att utvecklingen då passerade en utlösande gräns. Den gamla regeringen förlorade därför att den mötte människans behov av frigörelse och självförverkligande med koncentration och avståndsstyrning. Facklig samverkan blev pampvälde. Politisk frihet blev kollektivanslutning. Frihet från konventioner och social kontroll blev anonymitet och alienation, i stora skolor, på stora arbetsplatser och i stora bosättningsområden. Till och med den nya medbestämmanderätten och inflytandet över arbetsplatsen har riskerat att flyttas från dem det gäller över till nya herrar.

Den nya regeringen behöver inte sitta fast i det förgångna. Den kan se framtiden och inte det förflutna som inspiration. Den har möjlighet att inordna samhällets nya krafter i ett systematiskt uppbyggande arbete. Då är emellertid kärnkraftsfrågan inte längre en fråga om laddning av Barsebäck 2. Den är inte ens en fråga om säkerhet och avfall. Kärnkraften är ett mörkt arv från en tid, då människor stod mot varandra, därför att de få inte litade på de många och de många inte litade på de få, därför att människors behov inte styrde produktionen utan produktionen tvärtom styrde människors behov. Kärnkraften är ett mörkt arv från en tid, då människors barn bjöds stenar i stället för bröd. Den kan endast förenas med verksamhet i stor skala, med koncentration, med centralstyrning och med kontroll. Den kan inte, herr talman, förenas med en framtid av fria människor i självvald samverkan.

Herr HERNELIUS (m):

Herr talman! Valutgången har ju föranlett åtskilliga kommentarer utomlands. Vi erinrades i gårdagens debatt om en fransk stämma, enligt vilken valutgången var en jordbävning. En annan fransk stämma, ingen mindre än presidenten, har i en TV-debatt nyligen med anledning av sin nyutgivna bok konstaterat att i Sverige gick maktväxlingen lugnt och stilla. Det kunde så ske därför att det inte var fråga om någon strukturförändring.

Den franske presidenten sade givetvis detta med adress på hemmaplan till den opposition som han möter i ett mer eller mindre sammansvetsat vänsterblock. Det är ju att märka att de franska kommunisterna inte har den italienska kommunismens något försonliga karaktär. Men presidentens yttrande är ändå intressant. Och han har väl på sätt och vis rätt. Det är inte någon strukturförändring av det svenska samhället som vi står inför i och med maktskiftet. Även det belystes i gårdagens debatt, i den mån denna rörde sakförhållanden.

Fråga är ändå om vi inte var på väg mot en strukturförändring. Det

är en lång tid som socialdemokraterna har haft ledningen av landets politiska liv. I varje fall tycker den så som av en händelse råkade befinna sig på Borggården 1932 när den första regeringen Per Albin Hansson tillträdde. Det är 44 år, och man har mycket goda skäl att tala om smygande strukturförändring. En strukturförändring som kanske mindre tar sig uttryck i de stora politiska avgörandena än i den fortsatta utbyggnaden av det politiska etablissementet, med makten över utnämningar och utredningar under decennier. När man på sina håll har sagt att det var männen från Haga som styrde landet under lottriksdagens tid, så är detta en betydande osanning eftersom hela den administrativa makten fortfarande låg kvar på ett och samma håll.

Därför kan man mycket väl dra den slutsatsen att det för att undvika en sådan strukturförändring var hög tid att maktväxlingen skedde. Det var, skulle man kunna säga, i grevens tid.

Det beklagliga är emellertid att socialdemokraterna – i varje fall vissa av dem – efter valet har uppträtt som dåliga förlorare i en del avseenden. Herr Palmes uttalande i New York Times om att herrarna i Chile skulle känna belåtenhet över vad som skedde i Sverige var ett grovt slag under bältet och dessutom så mycket allvarligare som det gjordes inför internationell publik; hade det stått i Aftonbladet hade det gjort mycket mindre skada.

Resonemanget om att den ekonomiska och den politiska makten nu har förenats och att detta skulle leda till konformism i information och nyhetsförmedling är som vi hörde även i går helt groteskt, bl. a. eftersom den ekonomiska och den verkliga makten i Sverige är fördelad mer än i kanske något annat land. Herr Palme vet mycket väl vilken maktställning LO och de andra löntagarorganisationerna har, och där har det såvitt jag vet inte skett någon förändring. Vad informationsmedia beträffar kan herr Palme inte undgå att notera att det stora och slagkraftiga informationsmediet i Sverige i dag heter Sveriges Radio. Där har såvitt jag vet inte någon konformism förekommit och kommer lyckligtvis icke att förekomma.

Ett annat märkligt inlägg gjordes i debatten i går. Det var Thage Peterson som från sin bänk yttrade att det nu fanns tre kapitalistiska partier här i kammaren. Det var en ny användning av en kommunistisk terminologi – då har även herr Petersons parti innefattats i uttrycket de kapitalistiska partierna. Nu sökte han bryta sig ur detta sällskap genom att utnämna tre partier till kapitalistiska. Jag tror att han bör sluta upp med den terminologin. Den är bara ett utslag av den handfallenhet han känner inför dagens situation. Det är en handfallenhet som är likartad med den som han tydligen kände under försommaren, när han tillsammans med dåvarande statsministern uppsteg ur grotterna i Lummelunda på Gotland, där han bor, och förklarade att socialdemokraterna skulle föra en mittenpolitik, något som Aftonbladet av goda skäl omedelbart fnyste åt.

Men till allvarligare ting: till regeringsdeklarationen!

Den innehåller den nyheten att i vår utrikespolitik placeras Norden och Europa och Förenta nationerna i förgrunden i nu nämnd ordning. Den innehåller självfallet bekännelsen till den alliansfria politiken i fred, syftande till neutralitet i krig, vilken skall tryggas genom ett starkt försvar – vilket ju är någonting gemensamt för de demokratiska partierna i Sverige – och det är självklart att detta har en framträdande plats i regeringsdeklarationen.

Det nya är alltså att Nordens ställning, liksom Europas, har markerats vid sidan om FN:s. Det är glädjande att så har skett. Här behöver inte utvecklas varför det nordiska samarbetet måste ha en särställning i vårt politiska tänkande. Man kan bara erinra om den historiska traditionen, samhörigheten i kulturfrågor, i rättsåskådningar, i livsåskådningar och mycket annat. Och man måste väl anmärka på den avgående regeringen att den under vissa perioder vanvårdade det nordiska samarbetet. Den gav framför allt vid Nordiska rådets sammankomster uttryck ibland för ointresse och ibland för en övermaga syn på de nordiska problemen från svensk synpunkt.

Statsminister Palme nedlade ett jättearbete på Nordeks tillkomst, men när detta misslyckades föreföll den "nordiska" luften ha gått ur honom. Jag hoppas att den nya regeringen – jag utgår från det mot bakgrund av regeringsdeklarationen – kommer att ändra på det förhållandet och med liv och lust ta upp och aktivt engagera sig i de nordiska frågorna och delta i de nordiska sammankomsterna. Det kommer att uppskattas i Norden!

Men jag vill gärna till det foga att herr Palme som en gång i denna riksdag – den 12 december 1972, om någon är intresserad av att gå tillbaka och studera handlingarna – yttrade att svensk utrikespolitik börjar i Norden nu har visat det intresset igen genom att han åtagit sig ordförandeskapet i Nordiska rådets svenska delegation. Vi hoppas mycket av det. Därmed har herr Palme sällat sig till den skara som inrymmer namn som Nils Herlitz, Bertil Ohlin, Leif Cassel och Johannes Antonsson, och det tycker vi bådar gott för en samverkan i nordiska frågor i fortsättningen.

Till Europa! Att Europa har fått en särställning i regeringsdeklarationen är väl motiverat. I många fall har man nog tyckt sig förnimma att politiker i Sverige med glädje har hoppat över Europa och europeiska problem för att i stället ägna sitt intresse åt avlägsna länder och stränder. Det är naturligtvis något underligt i detta. Vår samhörighet med Europa är historisk och traditionell. Vad de stora europeiska universiteten har betytt för oss under århundraden vet envar; inte minst har Sten Lindroth belyst detta i sitt förnämliga verk. Vi har fått impulser inom filosofin, inom rättsåskådningarna, inom medicinen – över huvud taget på alla kulturlivets områden. Vi har fått impulser som har omfattat både stora ting och små ting – t. ex. glasögonen, som en gång kom från Bologna.

Denna samhörighet står kvar, och den visar sig i dag på andra områden än förut: i handeln och i valutafrågorna, där vårt beroende av våra eu-

uropeiska grannar är påtagligt och påfallande praktiskt taget varje dag. Att Europa mot denna bakgrund har fått en särställning i regeringsdeklarationen är värt att hälsa med tillfredsställelse.

I detta sammanhang skall jag rent parentetiskt säga att jag aldrig har förstått varför den nuvarande oppositionsledaren i sin valkampanj och i riksdagen fr. o. m. den allmänpolitiska debatten i januari i år har ägnat sig åt att som tillhyggen i den interna valdebatten använda förtal och missvisande framställningar av vad europeiska politiker för till torgs, t. ex. en framstående tysk politiker med en särställning i sin region som ingen annan politiker har i Europa och Mrs. Thatcher, oppositionsledaren i Storbritannien som mycket snart kan vara premiärminister. Det förefaller mig inte vara något svenskt intresse att använda utländska politiker som redskap för att komma åt politiker på hemmaplan. Vi skulle lika litet uppskatta om man från de nuvarande regeringspartiernas sida sökte belysa Willy Brandts och Callaghans politiska gärning i syfte att komma åt den nya oppositionen i Sverige. Sådant hör inte riktigt hemma här.

Vad Förenta nationerna beträffar är dess plats i regeringsdeklarationen också given. Jag behöver inte gå in på detta ytterligare. Det räcker med att nämna att instruktionen för den nuvarande FN-delegationen fastställdes under praktiskt taget total enighet i utrikesnämnden häromdagen. Så samlades då våra demokratiska partier bakom våra insatser i FN-arbetet.

En annan sak, herr talman, som innebär ett språng! Jag kan inte undgå att ta upp ett för mig ganska intressant ämne, tidigare belyst från denna talarstol upprepade gånger: Vietnam och den svenska hjälpinsatsen till skogsprojektet där. Det hela började 1974 med att regeringen antydde att projektet skulle kosta Sverige 500 miljoner eller något därutöver; Vietnam skulle dock stå för en del av kostnaderna. Redan i augusti 1974 blev det 770 miljoner – varav 150 miljoner betecknades som reserv, en betryggande reserv, som det hette – genom ett avtal, som slöts kort innan riksdagen sammanträdde och utan att riksdagen hördes i frågan. Ännu under u-debatten i våras vidhölls den siffran och betecknades som betryggande. Kort efter det att riksdagen hade upplösts, i juli, var man mogen att höja beloppet till 920 milj. kr. Vad är det för ett sätt att hantera riksdagen?

Nu kom häromdagen en liten påspädning på 135 miljoner. Därmed är vi för detta enda skogsprojekt uppe i 1 050 milj. kr. Och det kommer inte att stanna vid det! Det blir mycket kvar att betala, som följd av det huvudlösa avtal som regeringen tecknade utan riksdagens hörande i augusti 1974. Det avtalet har vi kritiserat från moderat håll. Vi har inte begärt andra anslag, men vi har begärt revision av avtalet. Det har vi inte lyckats få igenom. Vi ser i dag följderna av detta huvudlösa avtal.

Min fråga är: Skulle inte dessa enorma belopp, 135 kr. per levande svensk, kunna användas för biståndsverksamhet av annan och effektivare

karaktär än detta enda skogsprojekt i Vietnam? Finns det något försvar för att koncentrera den svenska insatsen på detta sätt till så enorma belopp? Jag kan inte finna något sådant försvar.

Jag skall också, om tiden medger det, säga några ord i all korthet om incidenten Nordkorea. Utrikesminister Söder har uttalat att det är ofattbart att officiella representanter för ett land med vilket vi har normala diplomatiska relationer har kunnat ägna sig åt en sådan uppenbart brottslig aktivitet. Man kan instämma i det. Det kanske dock inte är så ofattbart om man tänker på att Nordkorea liksom Cambodja är ett mycket slutnare samhälle än vi egentligen kan föreställa oss. Det är inte fråga om en annan struktur än i det svenska samhället – det är fråga om en helt annan värdering av saker och ting.

Fru DAHL (s):

Herr talman! Låt mig innan jag går in på det egentliga ämnet för mitt anförande slå fast det anmärkningsvärda att herr Hernelius faktiskt i sitt anförande solidariserade sig med en politiker som Franz Josef Strauss i Tyskland. Det skall vi notera och återkomma till, herr Hernelius.

Herr talman! "Längtan efter fred och frihet, social rättvisa och framsteg, är gemensam för alla folk." Så står det i det internationella avsnittet i det socialdemokratiska partiprogrammet. I fyra punkter sammanfattas där huvuduppgifterna i arbetet på att förverkliga människornas dröm om en bättre värld:

1. En värld i fred förutsätter respekt för varje nations självbestämmanderätt.
2. En värld i fred förutsätter social och ekonomisk rättvisa.
3. En värld i fred förutsätter politisk avspänning och militär nedrustning.
4. En värld i fred förutsätter internationellt samarbete.

Det är dessa punkter som har utgjort grunden för den socialdemokratiska regeringens utrikes-, bistånds- och handelspolitik. Det har varit en oerhört svår politik, till synes mot alla odds. Men ändå har våra och andra folks strävanden varit framgångsrika på en mängd områden. Vi har fått tydliga bevis för att det är meningsfullt att bedriva en internationell politik där mänsklig moral, humanitet och solidaritet tillåts spela en roll. Detta har stärkt tron på en bättre framtid. Det har skapat respekt för vårt land.

Det är då inte underligt att det väckt oro på många håll att vi nu har fått en ny regering, bildad av partier som tidigare häftigt angripit den socialdemokratiska regeringens internationella politik på en rad punkter. Den oron söker regeringen slå bort genom att försäkra att grunden för den svenska utrikespolitiken är gemensam.

Visst finns det en enighet kring väsentliga frågor såsom neutralitetspolitiken och värnandet av freden. Visst finns det i många andra frågor en långt gående värdegemenskap. Men enigheten är verkligen inte total, varken mellan socialdemokratin och borgerligheten eller mellan de bor-

gerliga partierna inbördes.

Den så ofta omtalade enigheten i utrikespolitiska frågor har inte hindrat de partier som nu bildat regering från att tidigare gång på gång häftigt angripa bl. a. den aktiva utrikespolitiken, stödet till befrielseströrelserna eller biståndspolitikens inriktning.

Enigheten kring neutralitetspolitiken kan självfallet inte heller skyla över det faktum att den grundläggande skillnaden i samhällssyn mellan borgerliga partier och arbetarrörelsen också slår igenom i den internationella politiken. Det är skillnad mellan å ena sidan borgerliga partier som tror på kapitalismens självläkande krafter och den s. k. sociala marknadsekonomi, som stöds av bl. a. storbolag med investeringar i förtryckarländer, och å andra sidan socialdemokratin, som tror på solidariteten mellan länder och folk och en planerad hushållning med världens resurser. Det är inte en slump att man inte finner ett enda ord i den borgerliga regeringsdeklarationen eller i utrikesministerns tal i FN om de starka ekonomiska intressen och stormaktsintressen som spelar en så ödesdiger roll i södra Afrika och för uppkomsten av de orättvisor och lidanden som övergår så många av jordens folk. För att hitta en sådan analys måste man gå till socialdemokratiska källor, t. ex. till det tal som Sven Andersson skulle ha hållit om han i höst hade representerat Sverige i FN.

Ändå kan ingen vara okunnig om sambandet mellan samhällssystem och människors levnadsvillkor. Var och en som vill se får ständiga påminnelser och kunskapsstillskott. Så sent som förra veckan publicerade sekretariatet för framtidsstudier en rapport om förnyelsebara råvaror. Rapportens budskap är entydigt. Det är möjligt att lösa världens livsmedelsproblem – men bara om fördelningen av ekonomisk och politisk makt ändras i grunden.

Här ligger såvitt jag kan se en olöslig konflikt för en borgerlig regering.

Visst finns det borgerliga politiker som är djupt och uppriktigt upprörda över nöd och lidande. Visst finns det borgerliga politiker som vill göra något åt det mänskliga lidandet i världen. Men om detta arbete skall kunna bli framgångsrikt måste man som borgerlig politiker underkänna sin ideologi och handla stick i stäv med de intressen som har fört en till makten.

Låt mig ta ett exempel. Den socialdemokratiska regeringen arbetade sedan lång tid aktivt till stöd för tredje världens krav på en ny ekonomisk världsordning, till stöd för u-länderna i den s. k. nord-syddialogen, till stöd för tredje världens krav på bättre och rättvisare villkor i det internationella handelsutbytet. Nu har ansvaret för dessa frågor tagits över av en moderat handelsminister som har gjort sig känd som en av våra mest aggressivt konservativa politiker, nära lierad med storfinanserna och svenska multinationella företag. Det är inget utslag av fantasifullhet eller fördomsfullhet att många svenskar och många representanter för tredje världen känner djup oro inför det perspektivet.

Herr talman! Öron för vad som skall hända på en rad viktiga punkter

i svensk internationell politik kan naturligtvis inte stillas med aldrig så väl formulerade tal. Den kan bara stillas genom att regeringen i praktisk handling visar att oron har varit omotiverad. Låt mig därför granska ett par fall där regeringen genom sitt handlande – eller sin brist på handlande – har gett exempel på var den står. Jag skall börja med Thailand.

Den 6 oktober tog en militärjunta makten stödd av CIA och USA:s försvarsmakt. Militärkuppen genomfördes under ytterst brutala former. Minst 100 människor dödades, och över 2 000 arresterades omedelbart.

Förföljelserna och våldet har fortsatt och vidgats. Det riktar sig i dag mot snart sagt alla politiska grupperingar, fackliga organisationer och enskilda opinionsbildare. Övergrepp och våldshandlingar begås nu dagligen i städer och byar över hela landet. Den vietnamesiska befolkningsminoriteten utsätts för särskilt svåra förföljelser. Över 7 000 vietnameser hålls i koncentrationsläger.

Militärkuppen innebar också slutet på försöken att utveckla demokratin, genomföra sociala reformer och normalisera förhållandena till Thailands grannländer Vietnam, Laos och Cambodja, sedan de amerikanska militärbaserna avvecklats. Därigenom hotas på nytt den dyrt vunna freden i Indokina och hela Sydostasien.

I en sådan situation måste, herr talman, den internationella opinionen göra stora insatser för att rädda enskilda människors liv och frihet och skydda demokratin och freden. För att ha effekt måste sådana aktioner sättas in snabbt och tveklöst.

Men den svenska regeringen har låtit tre veckor gå utan att med ett ord fördöma kuppen eller på något för omvärlden märkbart sätt ingripa till skydd för plågade människor eller demokratiska fri- och rättigheter.

För en vecka sedan ställde jag en fråga till utrikesministern i detta allvarliga och brådskande ärende. Jag är, herr talman, medveten om att frågan lämnades in ett par timmar för sent för att jag skulle ha formell rätt att kräva ett svar i dag. Men om regeringen varit angelägen att handla skulle man ha tagit chansen. Nu har jag fått veta att eftersom utrikesministern är utomlands i representativt syfte och riksdagen inte sammanträder nästa vecka, så kan jag inte få något svar förrän om ytterligare två veckor.

Jag vet inte, herr talman, hur jag skall tolka det beskedet. Är det så att utrikesförvaltningen inte fungerar när utrikesministern är utomlands – även om människors liv står på spel? Eller är det så att utrikesministern inte litar på den tillförordnade utrikesministern, herr Burénstam Linder? Om det vill jag inte spekulera. Jag vet däremot att något sådant hade varit otänkbart på den socialdemokratiska regeringens tid. Då var det självklart att utrikesförvaltningen och regeringens utrikespolitiska bevakning fungerade vad som än hände.

Nu kan jag bara enträget uppmana den svenska regeringen att med kraft fördöma militärkuppen i Thailand samt att utnyttja alla internationella organ och diplomatiska vägar för att protestera mot övergreppen gentemot demokratin och dem som arbetar för en demokratisk utveckling

i Thailand.

Jag vill lika enträget uppmana den nya regeringen att fullfölja den socialdemokratiska regeringens arbete för fred och självständighet åt Sydostasiens folk. Vad som vunnits under så många år av lidanden får inte äventyras. Vietnams och Indokinas folk måste få hjälp att bygga upp sina förstörda länder.

Ola Ullsten och Gunnel Jonäng har som representanter för Vietnamrörelsen besökt Vietnam under de värsta krigsåren. Jag vet att ni kom hem omskakade av era upplevelser, medvetna om det ansvar som vi har gentemot Vietnams folk. I dag är en av er biståndsminister, den andra medlem av utrikesnämnden och FN-delegationen. Det ger er goda möjligheter att följa upp det ansvaret genom att övertyga era borgerliga kolleger om innebörden av vårt ansvar för Vietnam.

Men vi är många som ängslas för att ni inte skall lyckas. Vi gör det därför att vi besvikna har kunnat konstatera att borgerliga politiker och partier, som under kriget motsatte sig ett humanitärt bistånd men som lovade att medverka till en omfattande återuppbyggnadsinsats efter kriget, nu har visat samma ovilja och missunnsamhet när det gäller svenskt bistånd till Vietnam. Herr Hernelius har alldeles nyss givit uttryck för det.

Därför måste jag rikta tre frågor till regeringen:

Kommer regeringen att aktivt arbeta för Vietnams medlemskap i FN?

Kommer regeringen att kräva att USA medverkar till återuppbyggnaden av Vietnam i enlighet med Parisavtalets bestämmelser?

Kan den borgerliga regeringen garantera ett fortsatt bistånd till Vietnam och det övriga Indokina av minst samma omfattning som tidigare?

Det andra ärende som jag vill ta upp, herr talman, gäller situationen i södra Afrika, där vi nu står mitt i det avgörande skedet. I dag öppnas t. ex. konferensen om Rhodesias framtid.

Det råder inget tvivel om utgången. Tiden har runnit ut för de vitas orättfärdiga välde, för den avskyvärda rasdiskriminering som kränkt människovärdet och hållit människor nere i fattigdom och elände. Södra Afrikas folk kommer inom kort att ha vunnit tillbaka sin frihet och medborgarrätt.

De frågor vi i stället bör ställa oss är vilket pris människorna kommer att behöva betala för friheten och rättvisan och på vems sida Sverige skall stå i detta avgörande skede. Den nya regeringen har deklarerat sitt stöd för frigörelsen i södra Afrika. Men den nya regeringens trovärdighet i södra Afrika är allvarligt belastad både av de borgerliga partiernas tidigare handlande och av den nya regeringens brist på handling.

Den borgerliga oppositionen var länge motståndare till stödet till befrielseströrelserna och krävde nedskärningar.

Den borgerliga oppositionen stödde in i det sista FNLA och UNITA, som i förbund med Sydafrika samt olika stormakter och mäktiga ekonomiska intressen först sökte sabotera Angolas befrielsekamp och därefter stötte det äntligen befriade Angola i inbördeskrig, allt för att förhindra

den slutliga frigörelsen av hela södra Afrika.

Den borgerliga oppositionen genomförde så sent som i våras den bestraffningsaktion mot Cuba som av president Nyerere betecknades som ett slag i ansiktet på hela Afrika. Dessa handlingar har man inte glömt i Afrika och tredje världen. Därför måste jag fråga den borgerliga regeringen: Är regeringen nu beredd att ta avstånd från sin tidigare politik på dessa tre punkter?

Till denna belastning kommer så den brist på vilja till handling som kännetecknar den borgerliga regeringsdeklarationen och utrikesministerns tal i FN. Dessa dokument är utslätade och harmlösa, om man jämför dem med vår politiska deklaration eller det tal som Sven Andersson hade förberett för FN. I de socialdemokratiska dokumenten finner man en klar analys och kritik av de krafter som står bakom förtrycket i södra Afrika. Därav finns ingenting i den borgerliga regeringens dokument. I de socialdemokratiska dokumenten finns krav på handling, utfästelser att Sverige skall ta initiativ till internationella aktioner. Inget av detta återfinns i regeringsdeklarationen eller Karin Söders tal – bara lama utfästelser om att delta i aktioner, som andra tar initiativet till, och önskemål om överläggningar med olika befolkningsgrupper.

Samma passivitet och brist på vilja kom till uttryck i Staffan Burenstam Linders debatt med Olle Wästberg här i kammaren i förra veckan. Handelsministern vägrade där att upprepa den gamla regeringens klara uppmaning till svenska företag att inte investera i Sydafrika.

För södra Afrikas skull måste jag slutligen fråga regeringen: Är den svenska regeringen beredd att ta initiativ i FN för en kraftfull sanktionspolitik mot Sydafrika och för ett omfattande internationellt stöd till befrielsekampen?

Herr HERNELIUS (m) kort genmäte:

Herr talman! Jag skall inte göra något försök att följa fru Dahl i hennes vandring på världskartan. Det räcker med att jag säger att många av hennes värderingar – inte alla – och många av hennes synpunkter är mig ganska främmande och förefaller mig vara mer entusiastiska än vederhäftiga.

Fru Dahl är emellertid en dålig lyssnerska. Det har hon visat två gånger i detta inlägg. För det första sade hon att regeringen har tigit om Thailand. Jag har möjlighet att läsa ur protokollet från i går. En ledamot av regeringen framhöll då att det som hänt i Thailand under de senaste veckorna är utomordentligt oroande, inte bara för fri- och rättigheterna i det landet utan också med tanke på de konflikter som det kan utlösa i den delen av världen. Det uttalandet kunde fru Dahl ha lyssnat på.

Det andra exemplet på att fru Dahl är en dålig lyssnerska gav hon när hon sade att jag hade solidariserat mig med Franz Josef Strauss. Det gjorde jag *icke*, fru Dahl. Vad jag gjorde var att polemisera mot vanan hos vissa svenska politiker att använda utländska statsmän som

tillhyggen i den inrikespolitiska debatten. Det kan inte gärna gagna svenska intressen. Det var det jag sade och inte något annat. Franz Josef Strauss har värderingar som jag i många avseenden inte kan dela, och jag kan ännu mindre uppskatta en del av hans politiska metoder. Men det hör inte hit. Det var inte det saken gällde, fru Dahl. Försök inte att vrida fel på det här.

Fru Dahl tyckte sig finna bristande känsla för södra Afrika och litet annat i utrikesminister Söders tal jämfört med vad Sven Andersson skulle ha sagt. Jag tycker nog att det är ganska ofruktbart att rota i utrikesdepartementets papperskorgar för att se på olika utkast till tal. Jag är övertygad om att skulle man fortsätta den exkursionen i UD:s papperskorgar så skulle man hitta utkast till många tal, som inte är av den arten att de kan anses på något vis vara bindande för vederbörande författare eller ännu mindre ägnade att exploateras i anföranden i denna kammare.

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först säga att om en ledamot av kammaren kallar en västtysk politiker för en framstående politiker så uppfattas det som ett berömmande ord och en antydning om att man har något gemensamt. Men jag är glad över att herr Hernelius har tagit avstånd från en sådan tolkning av uttalandet.

Sedan vill jag säga att det inte är något tal upphittat i papperskorgen som jag har tittat i, men för att komma med en bevisning som herr Hernelius kanske accepterar kan jag ju jämföra regeringsdeklarationen med det som står i den socialdemokratiska politiska deklaration för oppositionspolitiken som har lagts fram för offentligheten.

I den socialdemokratiska deklarationen står beträffande en fortsatt skärpt sanktions- och isoleringspolitik mot apartheidregimerna: "En sådan politik måste innebära fortsatt stöd till befrielseströrelserna och utökat stöd till ANC i Sydafrika, SWAPO i Namibia och till frihetskampen i Zimbabwe. Den måste innebära ett fortsatt kraftfullt stöd till de nya oberoende staterna Angola, Mozambique och Guinea-Bissau. Den måste innebära att Sverige i FN verkar för ett tvingande vapenembargo mot Sydafrika, kräver en omedelbar förändring av hela det politiska systemet i Sydafrika och Rhodesia. Den måste innebära att Sverige inte i någon form erkänner de s. k. oberoende stamländerna och att Sverige verkar för ekonomiska sanktioner mot Sydafrika om inte en förändring av Sydafrikas politiska system kommer till stånd."

Några antydningar om att Sverige på någon av dessa punkter skulle ta initiativ i FN eller andra internationella organ finner man inte i regeringsdeklarationen och inte heller några preciseringsord om vad ett ökat stöd till befrielsekampen i södra Afrika skulle innebära från borgerlig sida. Det enda man vet är att de borgerliga partierna tidigare har krävt ökat stöd till Lesotho och Zambia, men det är kanske ändå inte det allra väsentligaste när det gäller att stödja befrielsekampen i södra Afrika.

Herr HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har svårt att undvika att kalla en politiker för framstående, utan varje värdering, om samme politiker upprepade gånger har suttit i sitt lands regering och därtill vid senaste val fått ett röstetal som innebär en absolut majoritet för vederbörande. Men det ligger ingen värdering i ordet framstående, fru Dahl.

Sedan vill jag bara säga att jag tycker att fru Dahl skall läsa utrikesminister Söders tal i FN innan hon går till attack mot detta tal eller anklagar regeringen för dess värderingar. Jag skall ta upp en punkt ur LO-tidningen, som jag hoppas är en vederhäftig källa i sammanhanget, just beträffande vapenembargot: "Vi anser det riktigt" sade fru Söder, "att, om ej godtagbara resultat uppnås genom förhandlingar, säkerhetsrådet tillgriper sanktioner för att avlägsna hotet. I första hand har vi föreslagit att den rekommendation som säkerhetsrådet redan antagit av innebörd att alla vapensändningar till Sydafrika bör upphöra skall omvandlas till ett bindande beslut. Därmed skulle hela världssamfundets fördömande av Sydafrikas politik komma till ett verksamt uttryck."

Läs först, fru Dahl, och tala sedan!

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Det finns många politiker som har suttit inte bara i sitt lands regering, utan som statschefer och premiärministrar, som jag aldrig skulle komma på tanken att kalla för framstående. Låt mig nämna herr Stalin, herr Hitler, herr Thieu för att ta några exempel. Men vi är ju olika och främmande för varandra, som herr Hernelius framhöll.

Får jag så jämföra med vad Sven Andersson skulle ha sagt om vapenembargot, så kan var och en själv dra sina slutsatser om skillnaderna:

"Vi bör stoppa all vapenexport till och allt militärsamarbete med Sydafrika. Förtryckapparaten stärks med varje ny vapenleverans. Militärsamarbetet ger landet möjlighet att starta egen tillverkning på vapentechnikens viktigaste områden. Vi får inte acceptera det hyckleri som det innebär att i FN fördöma apartheidpolitiken samtidigt som man sänder vapen till dem som utövar förtrycket. Säkerhetsrådet bör äntligen fatta beslut om ett obligatoriskt vapenembargo mot Sydafrika."

Herr talman! Den nya utrikesministern har en gång antytt att hon inte skulle använda samma ordval och ge uttryck för samma ilska som t. ex. den gamle statsministern. Till det vill jag säga att i vissa lägen kan det som man ibland kallar den heliga vreden väcka mer respekt än aldrig så väluppfostrad behärskning.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Hernelius anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! En växande opinion inom landet och ett ökat tryck från tredje världens länder har lett fram till en viss omsvängning i den svenska

biståndspolitiken, en omsvängning som inneburit att stödet till utpräglat reaktionära regimer successivt minskats. En större del har under senare år gått till regimer som kunnat visa på en ekonomisk och social utveckling som tjänar de breda folklagren i mottagarländerna.

Från vpk:s sida har vi haft åtskilliga anmärkningar mot den socialdemokratiska biståndspolitiken. Det har gällt engagemanget i världsbanken, det halvhjärtade och tvehågsna stödet till vissa progressiva regimer och utvecklingen mot en allt större bindning av biståndet, helt i strid med mottagarländernas önskemål.

Regeringsskiftet kommer nu att innebära en ny omsvängning till en klart reaktionär inriktning av biståndspolitiken.

Regeringen säger sig sluta upp bakom kraven på en ny ekonomisk världsordning. Den påstår sig också känna solidaritet med fattiga och förtryckta folk och vilja främja social och ekonomisk utjämning. Så långt är allt gott och väl. Men hur är det med trovärdigheten?

Vi måste gå tillbaka till de borgerliga partiernas politiska handlingar för att få ett grepp om detta. Det som då finns färskast i minnet är de borgerliga partiernas agerande när det gällde biståndet till Cuba.

Cuba betraktas sedan åtskilliga år av USA och Latinamerikas reaktionära regimer som deras farligaste fiende. Inte därför att Cuba skulle föra en aggressiv utrikespolitik. Det är ju tvärtom Cuba som varit föremål för upprepade aggressiva handlingar: invasionsförsök, attentat och ekonomisk blockad, för att ta några exempel. Nej, Cubas farlighet ligger på ett helt annat plan. Cuba är ett exempel – ett exempel för Latinamerikas fattiga och förtryckta folk, beviset på att den socialistiska revolutionen är den enda vägen för detta folk att resa sig ur nöden och förtrycket. Och varje framgång för den kubanska samhällsutvecklingen stärker de krafter som arbetar för en social och ekonomisk revolution i Latinamerika.

Vid behandlingen av biståndet till Cuba här i riksdagen i våras gjorde de borgerliga partierna gemensam sak med USA-imperialismen och fascistiska och andra reaktionära regimer i Chile, Argentina, Bolivia, Uruguay, Brasilien, Ecuador, Dominikanska republiken – ja, listan kan göras längre. De gjorde gemensam sak med dessa borgerlighetens mest reaktionära företrädare och lyckades – inte i kraft av sin politiska styrka utan med lottens hjälp – slå ett slag mot den kubanska samhällsutvecklingen genom att sänka det svenska utvecklingsbiståndet. Som motiv anförde man dels att Cuba skulle ha nått en sådan utvecklingsnivå att det inte längre är nödvändigt med bistånd, dels att Cuba gav det angolanska folket militärt stöd när dess befrielseörelse utsattes för angrepp från Sydafrika. Båda dessa motiv strider mot den uppfattning som regeringen genom regeringsförklaringen ger sken av att omfatta.

När de borgerliga partierna drev igenom sänkningen av biståndet till Cuba var den faktiska situationen att landet hade drabbats hårt av de kraftigt sjunkande sockerpriserna, eftersom just sockret utgör grunden för Cubas ekonomi. Priset på socker hade då sjunkit från mer än 65 cent per skålpund 1974 till ca 14 cent per skålpund. Priset har f. ö. därefter

fortsatt att sjunka och är f. n. nere i 7,5 cent. Detta skall ställas mot att den beräknade kostnaden för framställning av socker är 20 cent per skålpund. Härav följer att Cuba riskerar att hamna i ökat beroende i förhållande till sina handelspartner – på samma sätt som många andra råvaruproducerande länder i tredje världen har blivit beroende.

Sockerprisernas ras har inneburit miljardförluster för Cuba. I praktiken innebär detta att Cuba för att kunna upprätthålla handeln med västländer tvingas att indirekt subventionera sockerkonsumtionen i dessa länder med motsvarande miljardbelopp.

Nedskärningen av det svenska biståndet till Cuba innebär att byggandet av nio sjukhus, 600 skolor och två industriprojekt måste skjutas upp. Landets aktuella situation gör att också andra projekt där man har räknat med västerländsk teknologi och västerländskt kapital måste skjutas upp.

Cuba har således ännu inte kommit i ett ekonomiskt läge där landet kan hävda sig som en med andra länder jämbördig part i den internationella handeln. Och det är en förutsättning för att på sikt kunna hävda ekonomiskt och politiskt oberoende, vilket måste vara en målsättning för ett utvecklings-samarbete som främjar social och ekonomisk utjämning, inte bara inom länderna utan framför allt mellan folken. Men det vill de borgerliga partierna uppenbarligen inte medverka till. Man får förmoda att de kommer att lägga samma aspekter på utvecklings-samarbetet med andra av tredje världens länder, dvs. när dessa länder närmar sig ett läge där de kan börja frigöra sig från beroendet av de imperialistiska staterna – då skall hjälpen skäras av, då skall de på nytt tvingas in i beroende. Det är den taktik som den borgerliga regeringen tänker driva i gott samarbete med borgerskapet i andra länder och med de internationella monopolerna, som lever högt på utsugningen av tredje världen.

Det andra motivet som de borgerliga partierna använde för att sänka biståndet till Cuba var landets engagemang på den angolanska befrielse-reörelsens sida när Angola angreps av sydafrikanska trupper. Vilket brott gjorde sig då Cuba skyldigt till i de borgerliga partiernas ögon? Det var inte det att kubanerna ingrep med militär som var det viktiga. Nej, det var det att för första gången i historien ingrep ett fattigt folk som självt hade kastat av sig sitt inhemska förtryck och ställde sig på ett annat fattigt och fortfarande förtryckt folks sida i dess befrielsekamp – och dessutom gjorde det på ett framgångsrikt sätt. Det var det som var huvudskälet, och därför agerade de borgerliga partierna i den anda som kännetecknar imperialismen, där viktiga inslag är att styra de förtryckta folkens politiska handlande och med alla medel försöka splittra dem.

Det är således uppenbart att de borgerliga partierna i praktiken inte bekänner sig till tankarna på en ny ekonomisk världsordning. De bekänner sig till en imperialistisk politik i monopolens och den borgerliga klassdiktaturens intresse. Deras tal om solidaritet med fattiga och förtryckta folk sträcker sig inte längre än till en allmänt humanitär inställning, och det visas också av att de tänker inrikta biståndet till de fattigaste

länderna. Många exempel visar hur biståndet till länder där folken lider akut svält i stället för att komma dessa svältande till del hamnat i fickorna på en inhemsk överklass, som uppträder som nykolonialismens hantlangare och med alla medel bekämpar det egna folkets befrielse.

Det är nödvändigt att noggrant skilja på katastrofbistånd och utvecklingsbistånd. Katastrofbiståndet skall riktas till de fattigaste och mest utsatta folken, men utvecklingsbiståndet måste inriktas på de länder där man har anledning att räkna med en ekonomisk och social utveckling till oberoende. *Det* är en progressiv politik – en politik som vi kommunister kan stödja och som vi nu, liksom tidigare, kommer att kräva av regeringen. Och vi kommer – liksom hittills – att avslöja och motarbeta varje form av imperialism under biståndspolitikens täckmantel.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Det var patetiskt att lyssna till fru Dahl och hennes försök att ta monopol på humanitet och internationell solidaritet för socialdemokratiens del. Det skall man höra av en representant för ett parti som först under hård kritik från folkpartiets sida uppnådde enprocentsmålet för biståndet ett år senare än man högtidligen hade utlovat i riksdagen.

Planhushållningsideologin gör det lättare för socialdemokratin att vidta åtgärder på det internationella området, sade fru Dahl. Vad har vi för bevis på det från hela den tid socialdemokratin regerat? Jag vill hävda att här verkligen inte föreligger några väsentliga skillnader.

Har socialdemokratin i regeringsställning förbjudit svenska företag att investera i Brasilien, i andra militärdiktaturer i Latinamerika eller i Sydafrika – har den gjort det? Har socialdemokraterna försökt att föra någonting annat än en frihandelspolitik i stort sett gentemot omvärlden? Har ni kommit med några konkreta förslag på hur den nya ekonomiska världsordningen skall förverkligas? Nej, det har ni inte.

Sedan är det klart att fru Dahl tog upp en hel del väsentliga frågor, bl. a. biståndet till Vietnam. Jag vill för min del deklarerera att om Sverige som land har åtagit sig att genomföra ett biståndsprogram i Vietnam – det gäller även skogsprojektet – så måste vi fullfölja det. Och när det i ett stort projekt blir förseningar är det ohjälpligt att de också slår ganska hårt i kronor räknat, att det blir fördyringar.

Jag noterar apropå den fråga fru Dahl ställde att i SIDA:s styrelse är det ingen av representanterna för de olika partierna som yrkat på ett belopp som understiger det belopp som tidigare har utgått.

Herr talman! I dag skall konferensen om Zimbabwes framtid börja. Vi vet hur en liten minoritet för mer än tio år sedan olagligt tillvällade sig makten i dåvarande Sydrhodesia, hur denna minoritet hårdnade i sina attityder och förde en mer och mer rasistisk politik och hur den olaglige maktbarnen Ian Smith förklarade att han hoppades att den dagen aldrig skulle komma när man räknar människor som får, dvs. när man inför majoritetsstyre: en man – en röst.

Men nu har han ändå tvingats till konferensbordet – och det på en

förhandlingsgrundval som innebär att majoritetsstyre skall genomföras inom en begränsad tidsrymd. Om den tidsrymden kommer det att bli svårt att nå enighet – och likaså om den konstitutionella vägen fram till regelrätt majoritetsstyre. Flera av nationalistledarna – Joshua Nkomo, Robert Mugabe och Ndabaningi Sithole – har redan under ett tiotal år suttit fängslade eller, som i Nkomos fall, varit förvisade till oländiga, ohälsosamma ökenområden. Att de nu – eftersom Ian Smith vid tidigare tillfällen gått ifrån gjorda utfästelser – är ytterst misstänksamma mot de olika krav på garantier som Smith reser är sannerligen inte förvånande. Nkomo och Mugabe har å sin sida mot denna bakgrund också lagt fram en rad mycket naturliga krav: 1. befrielse av alla politiska fångar, 2. slopande av systemet med "protected villages", 3. slopande av begränsningarna i friheten till politisk verksamhet, 4. slopande av undantagstillståndet och 5. rätt för medlemmar i befrielseerörelserna att fritt återvända till landet. Om ett gott och förtroendefullt klimat skall uppstå vid förhandlingarna, så är det genom ett tillmötesgående av dessa krav som det kan ske. Å andra sidan innebär alla försök att förhala övergången till majoritetsstyre risker för stegrat våld, precis som utrikesminister Karin Söder nyligen sade inför FN.

I dag – med den stora osäkerhet inför förhandlingarna som råder – är det inte alls säkert att Genèvekonferensen kommer att kunna erbjuda någon hållfast lösning. Därför bör vi från svensk sida vara beredda att undersöka i vilken form vi kan kanalisera ett fortsatt stöd till motståndsrörelsen i Zimbabwe. Den beredvilligheten finns redan uttryckt i regeringsdeklarationens löfte om "ett ökat stöd till kampen för frigörelse i södra Afrika".

En anledning till att varna för alltför stor optimism inför Genèveförhandlingarna är att man trots alla tidningsskriverier vet väldigt litet om hur långt Sydafrika kan medverka i en politik som tvingar Smith till en uppgörelse. I en intervju i New York Times förklarade nyligen premiärminister Vorster att "vi kommer inte att delta i några bojkotter" och att "vi kommer inte att stänga vår gräns mellan Sydafrika och Rhodesia. Den attityden kommer vi att fortsätta att inta under alla omständigheter."

Vi vet att Vorsterregimen inte varit beredd att ändra på något väsentligt i sin egen rasåtskillnads- och rasdiskrimineringspolitik. Den gångna sommarens oroligheter i Soweto, som också spritt sig till andra delar av Sydafrika, har återigen klart demonstrerat regimen brutalt. Flera hundra människor har dödats, sårade och arresterade räknas i tusental. Vi har läst om hur student- och kvinnoledare arresteras, bl. a. den modiga Winnie Mandela, hustru till ANC-ledaren Nelson Mandela, själv sedan länge fånge på Robben Island.

Vad som hänt har rivit av Vorsterregimen den slöja av framstegsvänlighet som den velat skruda sig i. Man har talat om samförstånds politik, om sin strävan att upprätta goda förbindelser med Afrikas självständiga stater.

”Petty apartheid” skulle bort. ”Ge oss en chans”, har man sagt. ”Ge oss sex månader och Sydafrika ska inte längre förbli detsamma”, förklarade man i FN.

Men Soweto och vad därefter följde visar att detta var dimridåer. Kraven på reformer har man mött med en massiv insats av vapen och polis och med en upptrappning av våldet. Vi som lever i fria, västerländska demokratier måste klart ta ställning och stödja afrikanernas kamp mot rasdiskriminering och förtryck. Här gäller det ett försvar av de mest elementära mänskliga rättigheterna.

Just därför att den vita minoriteten slår så hårt vakt om sina ekonomiska och politiska privilegier är det väsentligt att ett ökat tryck från omvärlden mot Vorsterregimen och dess politik kommer till stånd. Sydafrika och dess apartheid är unikt i sin ondska. Det finns inget annat land som säger: ”Du har svart hudfärg och därför får du inte påverka vårt samhälles styre – därför får du inte sitta i vårt parlament.” Det är i ljuset av detta som man bör se planerna på att inrätta Bantustans, s. k. oberoende stamländer. Det är välgörande, fru Dahl, att den nya regeringen klart förklarat att man inte kommer att erkänna några sådana länder.

Herr talman! Låt mig också beröra en annan del av Afrika, där folket förvägrats sin rätt till självbestämmande och där den socialdemokratiska tidigare regeringen inte tagit så klart till orda som man kanske kunde förmoda när man lyssnade till fru Dahl. Men hon nämnde inte Västra Sahara, f. d. Spanska Sahara. Varje år sedan 1965 har FN förutsatt i sina resolutioner att det här området, liksom andra kvarvarande kolonier, skulle uppnå självständighet. Denna rätt till självbestämmande bekräftades så sent som i oktober 1975 av den internationella domstolen i Haag.

Vad har då hänt? Det här området, som rymmer väldiga fyndigheter av fosfat och har en av världens fiskrikaste kuster, har regelrätt ockuperats av Marocko och Mauretanien. Den 14 november 1975, när Franco låg för döden och spanjorerna var helt inriktade på sina egna problem, drev man igenom ett trepartsavtal med Spanien i Madrid. Spanien förband sig att lämna Sahara senast den 28 februari 1976 och att överlämna området till Marocko och Mauretanien, som kom överens om att dela på det – en tredjedel för Mauritanien och två tredjedelar för Marocko. Ett främmande välde hade ersatts med ett annat. Marocko och Mauretanien tog Spaniens plats.

Det viktiga är att allt detta skedde över huvudet på befolkningen i området. Folket klargjorde ändå sin reaktion genom att motsätta sig ockupationen. Först flydde man ut i öknen från städerna. När sedan marockanerna attackerade med flyg och napalmbomber flydde man vidare i stora skaror över gränsen till Algeriet. I Tindoufområdet i Algeriet finns nu ca 50 000 flyktingar, 80 % kvinnor och barn och 10 % åldringar.

I slutet av juli hade jag tillfälle att besöka flyktinglägren och att också ta kontakt med befrielse rörelsen Polisario. Flyktingarnas situation är svår.

Det behövs tillskott av ytterligare medel, och jag förutsätter att Sverige kommer att fortsätta att ge flyktingarna ett humanitärt stöd, mer frikostigt än andra länder. Det gjorde också – det erkännandet vill jag ge – den förra regeringen.

Men den politiska frågan är: Hur länge skall dessa människor behöva leva i exil, i flyktingläger i öknen? Jag är övertygad om att Marocko och Mauretanien får vara beredda på ett långvarigt, dyrbart och kraftförödande gerillakrig. Förbindelselederna kommer ständigt att attackeras. Man får allt svårare med underhållet av truppförläggningarna. Det kan alltså bli långvariga strider, och det gör att omvärlden – Europa inte minst – borde utöva tryck på berörda stater så att en politisk lösning söks som låter befolkningens önskemål bli utslagsgivande. Även ett litet folk, herr talman – i det här fallet rör det sig om en befolkning på ett par hundra tusen invånare – har rätt att själv bestämma sin framtid. Den ståndpunkten har Sverige all anledning att förfäktas.

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tar inte så hårt på kritiken om att vara patetisk, för den situation som vi diskuterar när vi talar om t. ex. Vietnam, Thailand eller södra Afrika är i sanning patetisk.

Så till ett par punkter som herr Wirmark tog upp:

1. Herr Wirmark försökte göra gällande att vi står för någon sorts planhushållning av östeuropeisk modell som lösning på världens problem. Det var inte så jag sade. Jag talade om den planerade hushållning med världens resurser under demokratisk kontroll som vi socialdemokrater är så stolta över att företräda. Det är nog väldigt svårt att förneka att det behövs i världen i dag.

2. Vad har vi gjort för kraven på en ny ekonomisk världsordning? Herr Wirmark vet mycket väl att i utrikesutskottets betänkande i våras om biståndspolitiken finns det en mycket omfattande redovisning för alla de åtgärder som den socialdemokratiska regeringen har vidtagit för att utfästelserna också skulle bli praktisk politik. Jag hänvisar till det betänkandet.

Sedan sade herr Wirmark glädjande nog att han för sin del ansåg att Vietnam minst skulle få det stöd som vi redan förbundit oss att ge. Det är ju bra. Men herr Wirmark gör sig ju skyldig till samma dubbelspel som Olle Wästberg förra veckan. Han talar för sig själv när han i själva verket utgör en del av det borgerliga regeringsunderlaget. Då är det viktigt för oss att veta vilken fot ni vill stå på. Vi slår också fast att ni inte här skall försöka blanda bort korten och företräda både folkpartiets eventuellt från den borgerliga regeringens skiljaktiga politik och regeringens.

Olle Wästberg försökte förra veckan göra gällande i debatten att det skulle vara någon skillnad mellan folkpartiets och regeringens politik i fråga om svenska företags investeringar i södra Afrika, och han hänvisade till ert landsmötes ställningstagande. Men det är väl alldeles uppenbart, herr Wirmark, att folkpartiets politik åtminstone torsdagen den 21

oktober var den politik som Staffan Burenstam Linder redovisade på regeringens vägnar, för den var självfallet också godkänd av vice statsministern Ahlmark och biståndsministern Ullsten. Därför har folkpartiet i den borgerliga kompromissens namn övergivit den politik som landsmötet fastställde för ett år sedan.

Jag menar att det är djupt omoraliskt att här försöka spela dubbelt. Därför vill jag för säkerhets skull fråga: Är folkpartiets politik när det gäller södra Afrika den som har fastställts av landsmötet eller den som nu företräds av den borgerliga regeringen?

Jag vill också fråga herr Wirmark, eftersom herr Wirmark och herr Wästberg hör till de mest framträdande representanterna för FNLA-lobbyn: Är ni beredda att ta avstånd från ert förflutna i den frågan?

Herr WIRMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Först skulle jag vilja säga beträffande Vietnam, att fru Dahl får väl ge sig till tåls tills den nya regeringen kommer med en proposition om biståndet till Vietnam. Jag har här redovisat min egen ståndpunkt, eftersom Birgitta Dahl också redovisade sin ståndpunkt i debatten.

Beträffande södra Afrika har vi samma fenomen, nämligen att socialdemokratin i dag försöker visa upp väldigt stora skillnader, som inte alls existerar, mellan opposition och regering. Man kan gå till det broderskapstal som herr Palme höll, där han framförde sex olika krav. Jag vill hävda att allt detta var krav som vi från folkpartiet har drivit under ett antal år.

Undersök möjligheterna till statlig bojkott av Sydafrika, uppmanade Sven Wedén förgäves handelsministern Lange för många år sedan.

Bygg ut hjälpen till Zambia och småstaterna i södra Afrika! Det har vi pläderat för i nästan tio år. På den punkten, det skall erkännas, har vi haft en viss framgång.

Svenska företag får inte investera i Sydafrika, sade Gunnar Helén redan för flera år sedan. Och i utrikesministerns tal inför FN upprepas att regeringen är beredd att stödja förslag om ytterligare åtgärder på detta område. Det gäller förbud mot utländska nyinvesteringar i Sydafrika och Namibia. Regeringens politik är alltså inte alls så vag som fru Dahl har gjort gällande.

Låt mig säga beträffande befrielseerörelserna i södra Afrika att vi i årtal har krävt ett ökat stöd. Vi har från liberalt håll krävt flerårsplanering. Det kravet har socialdemokratin avslagit. Nu försöker fru Dahl vrida det till att de partier som nu sitter i regeringen har, generellt, angripit befrielseerörelserna.

Till slut vill jag säga att vi har ingenting att ångra när det gäller Angola. Det är ett faktum att det fanns flera rörelser i landet vid denna tidpunkt. Den ståndpunkt som vi försvarade, och som även hela riksdagen intog vid ett visst tillfälle, tycker vi var korrekt.

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att vad herr Wirmark nu säger bekräftar de värsta farhågor jag framförde både i mitt anförande och i repliker tidigare i dag.

Herr Wirmark uttrycker sin personliga ståndpunkt och jag min. Men skillnaden är att vi inte alltid vet om herr Wirmark kan tala för regeringen eller inte. På flera punkter vet vi att han *inte* kan göra det. Men *jag* stöder mig på mitt partis tidigare politik i regeringsställning och den politiska deklaration och det politiska program som partiet står bakom. Ingen kan säga att det finns någon skillnad däremellan.

Herr Wirmark säger att jag försöker spela ut stora skillnader som inte existerar. Men jag har ju pekat på en rad punkter, och det lustiga är att herr Wirmark upprepar dem. Jag har framhållit att regeringsdeklarationen bara lamt uttrycker en vilja att stödja aktioner som andra tar initiativ till, medan vi kräver att Sverige skall ta initiativ, vara aktivt.

Sedan bekräftar herr Wirmark att det är till Zambia och andra småstater i södra Afrika som ni vill ge ert bistånd. Och det är inget fel i det, men det är ännu viktigare att ge bistånd till befrielseörelserna. Därvidlag har vi hur mycket dokumentation som helst om vilket motstånd ni har bjudit genom åren. Det enda överbud ni har kommit med gäller biståndet till FNLA och UNITA, som har samarbetat med det fria Afrikas värsta fiender. Jag noterar att herr Wirmark nu klart och tydligt sade att han står fast vid den ståndpunkten, och jag antar att han inte är ensam om det inom borgerligheten.

Det är ett allvarligt uttalande, som kommer att kraftigt minska trovärdigheten inom den tredje världen hos varje handling från den nuvarande svenska regeringens sida. Det var mycket beklagligt att herr Wirmark ville hålla fast vid den ståndpunkten.

Herr WIRMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Dahl gör sig skyldig till en helt falsk historieskrivning när hon säger att vi inom vårt parti icke har förordat ökat stöd till befrielseörelserna i södra Afrika. Varje år har vi haft reservation, varje år har vi begärt att stödet skall utgå i ökad omfattning. En del år har vi begärt planer för det. Det senaste året begärde vi att befrielseörelserna skulle få löfte om flerårsstöd. Socialdemokratin medverkade till att riksdagen avlog det kravet. Det skorrar onekligen falskt när fru Dahl i dag försöker dra upp väldigt stora skiljelinjer och framställer oss som negativa.

Jag tycker att den här attityden från fru Dahls sida är beklaglig från själva verksamhetens synpunkt. Det gäller ju ändå stödet, vårt gemensamma stöd till de krafter som vill verka för en förändring i södra Afrika, som vill få till stånd majoritetsstyrelse, som i södra Afrika vill förverkliga principen en man, en röst. Då försöker fru Dahl här konstruera upp skillnader som inte existerar – mer än i så måtto att socialdemokratin, när den var i regeringsställning, inte gick med på alla våra förslag.

Torsdagen den
28 oktober 1976

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr förste vice talmannen anmälde att fru Dahl anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Jag skall inte fortsätta den utrikespolitiska debatt som vi har lyssnat till under den senaste timmen utan återgå till frågor som rör vår inhemska energiförsörjning.

Debatten om vår energiförsörjning är inte ny. En ständigt ökad efterfrågan på energi, ändrade förutsättningar för energiproduktion, miljöfrågor och krav på hög sysselsättning har varit huvudorsak till debatten.

Under de senaste tio åren har vattenkraften och dess utbyggnad stundtals tilldragit sig stort intresse. Viljan att för framtiden bevara outbyggda älvar och forsar har framförts med skärpa.

Oljans användning för energiframställning är inte längre lika problemfri som den tidigare ansetts vara. Svårigheter att få tag på olja av politiska skäl, på grund av prissättning, farhågor för olyckor i samband med transporter, rubbningar i naturen genom förstörelse av luft, mark och vatten med svavel, tungmetall- och sotnedfall vid förbränning har aktualiserats.

På senare år har också kärnkraften och energiproduktion, och följder härav, kommit in i debatten på ett speciellt sätt. Kärnkraftens vara eller inte vara har blivit frågan.

Hushållning och sparsamhet med energin har av olika skäl blivit ett starkt energipolitiskt krav, men detta till trots vet vi att efterfrågan på energi ändå kommer att öka. En viss del av behovet kanske kan täckas med nya, ännu i stor utsträckning okända energikällor, som kräver och också fått stimulans för vidare forskning. Men än så länge får vi klara oss med de möjligheter som verkligen finns. Och det betyder att vi också måste utnyttja kärnkraft och försiktigt bygga ut och utnyttja dess möjligheter.

Kännetecknande för kärnkraftsdebatten har varit svårigheten för "den vanliga människan" att kunna den invecklade teknologi som omspannar kärnfysik i praktisk tillämpning, rädsla och respekt för kärnkraften efter den militära användningen i slutet av andra världskriget och alla atombombexperimenten därefter.

I Sverige började vi projektera och bygga för kärnkraft för mer än femton år sedan. Vi såg det som en väg att göra oss mindre beroende av olja. Vi kunde spara älvar från utbyggnad. Vi gjorde detta i politisk enighet.

Hittills har kraftproduktionen vid kärnkraftverken motsvarat förväntningarna. Men ändå har vi debatten kärnkraft eller inte. Riskerna på olika nivåer har kommit in.

Debatten har efter hand blivit alltmer förvillande. Även för den som är lekman på det tekniskt komplicerade området, har debatten om kärnkraft framstått som mer ägnad att skapa ovisshet än klarhet.

Till en början var det fara för reaktorn, som kunde explodera likt Hi-roshimabomben. Det stadiet av debatten är förbi nu. Ingen, inte ens

aktiva kärnkraftsmotståndare, vill längre hävda att så kan ske. Men tanken ligger ändå och gror hos en del människor. Jag har träffat på även framträdande centerledamöter i denna kammare som har den tron – och inte bara det, man för sina tankar vidare.

Sedan kom argumenten om all den energi som åtgår för att bygga en reaktorenhet. Den energin skulle aldrig kunna återproduceras, sades det. Med andra ord, varje kärnkraftsreaktor skulle genom sin tillblivelse bli en evig energiförlust. Dessa argument är inte obekanta för den som försökt lyssna och lära av kärnkraftsdebatten. Men de hörs inte heller nu längre. Rapporter och redovisningar om kärnkraftsproduktionen efter reaktorenheternas igångsättning har visat något helt annat.

Så har också uppgifter om alla fel och ofullkomligheter i den tekniska utrustningen vid kärnkraftsproduktion haft sin del av debatten. Aggregaten skulle stå oanvändbara för det mesta. Utnyttjandegraden för de färdiga reaktorerna skulle ligga långt, långt under den beräknade. Och det är ju självklart att man – om det nu vore på det viset – ställer sig mycket skeptisk till varför kapital och resurser skall bindas till något som inte fungerar. Men också den här sortens argument har lämnat debatten. Det har kunnat redovisas mycket bra resultat i vad gäller energiproduktionen från kärnkraftverken när väl inkörningen har gjorts.

I en debatt om energiförsörjning och kärnkraft här i riksdagen 1973 sade centerpartiets talesman i näringsutskottet herr Börjesson i Glömminge följande. Man ställer sig frågan: Hur kommer det att gå den gång man kan framställa en a-bomb i garaget och den kommer i händerna på olämpliga människor och organisationer?

Flera andra inlägg har framförts mot kärnkraften, ofta med stort intresse från press och massmedia. Men efter hand har även dessa argument tynat bort efter kontakt med praktik och verklighet. Och så finner då åter den som försökt följa debatten att mot-kärnkraftsargumenten inte stämt.

Men alla människor har inte följt de olika debattfaserna till deras respektive slut. Det är fortfarande många som har den uppfattningen att kärnkraftverk kan explodera som atombomber, att det innebär enorma energiförluster att bygga kärnkraftverk, att energiproduktionen på grund av felaktigheter är så låg att den är betydelselös och att vi i Sverige är de enda i världen som av någon anledning i rask takt och utan hämningar bara bygger vidare för fullt.

Med den uppfattningen hos många människor har vi gått in i debatten om avfallet från kärnkraftsproduktionen.

Avfallsfrågan är kanske den viktigaste av de frågor som rör kärnkraften. Skall avfallet upparbetas för återanvändning eller inte? Kan restprodukten – det högaktiva avfallet – i så fall förvaras på ett säkert och tillfredsställande sätt? Är problemet löst eller inte? Somliga vetenskapsmän och forskare säger att problemet är löst, andra åter att det inte är löst ännu men kommer att lösas, och somliga hävdar att problemet är olösligt.

Allt detta är ju mycket, mycket viktiga frågor. Och här gäller i hög

grad för politiker att fatta beslut, grundade på tekniska, vetenskapliga bedömningar. Besluten måste fattas på sådant sätt att tillräckliga garantier ges om säkerhet för människor, natur och miljö. Det är en självklarhet.

Frågan om kärnkraftsavfall har utretts och förslag har lämnats av den enhälliga parlamentariska fempartiutredningen – Aka. Jag tror att det har varit en ambitiös utredning. Som målsättning har man haft att alla steg i hanteringskedjan för använt kärnbränsle och radioaktivt avfall måste utformas med hänsyn till skyddet av människan och hennes omgivning nu och i framtiden. Och vidare kravet att säkerhetsfrågorna i samband med hantering, transport och förvaring måste tillmätas en avgörande betydelse.

Jag kommer från en kommun med två i drift varande kärnkraftsreaktorer. Den kommunen har också föreslagits som ett av flera alternativ för en lokalisering av uppberednings- och lagringsanläggning för använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Kommunen skulle avge sitt yttrande över utredningen, främst med tanke på utredningens förslag att vidare undersökning av markområden och berggrund skulle få företagas.

Detta är en fråga som kan få utomordentligt stor betydelse för kommunen. Kan säkerhetskrav ur alla aspekter verkligen uppfyllas för en anläggning som denna? Kan säkerheten bli tillfredsställande för såväl anställda som kringboende befolkning?

Utredningen hade angett antalet sysselsatta för anläggningen till ett tusental. Det är stora siffror för ett utflyttningslän som Kalmar län. Det är i linje med gamla krav och ett några år gammalt riksdagsbeslut om industrilokaliseringar till sydöstra Sverige. Det kunde ju också tänkas vara en början på de 20 000 nya jobb som centern har lovat till länet av de för hela landet totalt utlovade 400 000 nya jobben.

Kommuninvånarna inbjöds till information om Aka-utredningens förslag. Alla politiska partier var eniga om sättet för informationen och kallelser till den. Informationsmötet hölls och Aka-utredningens expertpanel fick förklara och svara på frågor om sina tankegångar. Även tillresta kända och okända anti-kärnkraftsförespråkare fick tillfälle att delta i debatten. Helhetsintrycket för oss i Oskarshamn var att värdefull och saklig information gavs om utredningsförslagen och frågor kring dessa.

Men några dagar före valet hade en av de till mötet i Oskarshamn tillresta kärnkraftsmotståndarna en stort uppslagen artikel i Dagens Nyheter om Aka-utredningen och mötet i Oskarshamn. Aka-utredningen kom med lögnaktiga påståenden och undvek konsekvent att exemplifiera haverier och riskpotential som en uppberedningsanläggning innebar, sade det. Vidare: Informationsmötet i Oskarshamn var tillkommet i all hast och diskret utlyst, men utredningen avslöjades mycket effektivt, påstods det också i artikeln. Det verkliga förhållandet var snarare att vederbörande frågeställare fick klarlagt att han hade fel utgångspunkter för flera av sina inlägg, och därmed fann han för gott att inte på nytt ta upp frågorna vid mötet. I artikeln i Dagens Nyheter kom påståendena igen – men där slapp de granskning och bemötande.

Inlägg som andra deltagare gjort förvanskades, och så drevs det i artikeln polemik mot meningar som aldrig framförts. Tillvägagångssättet är tyvärr inte okänt.

Nu kanske någon undrar vad detta har med vår riksdagsdebatt att göra. Men det är väsentligt så till vida att även nu, när vi diskuterar de allvarliga frågorna om kärnkraftsavfallet, kommer så här påtagligt de mer eller mindre medvetet oriktiga påståendena kring kärnkraften fram. De tycks i viss mån följa samma mönster som gällt ända från kärnkraftsdebattens början här i landet.

Och jag skall återgå till den omtalade artikeln i Dagens Nyheter.

Författaren slutade med att säga, att nu är det inte kärnkraftsexperter eller politiker som skall avgöra frågorna åt oss. Utan det är *vi* som har avgörandet i vår hand. Då måste man fråga sig: Vilka är *vi*? Det är alltså inte experter. Det är inte politiker. Då måste det vara någon form av utomparlamentariskt beslut författaren menar. Ett beslutsfattande som inte vill veta av den representativa demokratin. Det är på den nivån författaren tydligen befinner sig. Även ett beslut efter en eventuell folkomröstning måste nämligen fattas av folkvalda politiker, om inte beslutsgången i vår demokrati skall ändras. Men – och det här är intressant – författaren är också en av dem som centerpartiet angett som medarbetare för utformningen av sin energipolitik. Quo vadis? – vart bär det hän? – sådes det en gång. Det kan vara dags att fråga det igen.

I Oskarshamn har centerpartisterna varit med och tillstyrkt byggandet av tre reaktorer vid Simpevarp. Det vill man inte kännas vid nu.

När kommunen skulle yttra sig över Aka-utredningen och dess förslag om eventuella anläggningar i Oskarshamn hade den lokala centern sagt nej redan innan utredningen var färdig och hade presenterats. Det upprepades nu. Man sade vidare att i den mån det använda bränslet inte kunde placeras utomlands skulle det lagras vid resp. kärnkraftverk. Men ingen uppberedningsanläggning och ingen anläggning för slutförvaring får projekteras i kommunen enligt centerpartiet.

Logiken hade krävt att man hade begärt ett omedelbart stopp för produktionen av elkraft från verket och därmed också stopp för avfallet. Men det har inte gjorts.

Med stor majoritet antog kommunfullmäktige ett yttrande där man inte motsätter sig vidare undersökningar för etablering av sådana anläggningar som Aka-utredningen föreslagit. Det betonas att en förutsättning för förläggningen är att de av kommunen framhållna kraven på säkerhet för människor, natur och miljö måste uppfyllas.

Arbetet för reaktorn Oskarshamn 3, som är nummer 11 av de av riksdagen beslutade, är beräknat att påbörjas nu i höst. Företag, kommun och länsmyndigheter har detta inlagt i sin planering. Det är ett stort projekt även ur sysselsättningssynpunkt. Beställningar för 2 miljarder har redan lagts ut hos företag inom landet. Successivt fram till 1980 stiger antalet tekniker samt bygg- och montagearbetare till 1 200 man. Men regeringens oklara ställning har gjort att markarbetena ej kommit

i gång. Det är en formalitet som först behöver klaras av. Nu är det många, länsmyndighet, kommun, företag – stora och små – samt byggarbetskraft som väntar på definitiva beslut.

I en fråga till arbetsmarknadsministern har jag bett om besked, och det behöver komma snart. Det är en arbetsmarknadsfråga, och den har ställts så att den enligt normala regler i riksdagen borde ha besvarats denna vecka av arbetsmarknadsministern. Nu skall svaret dröja ytterligare några veckor och lämnas av energiministern.

Herr talman! Tre riksdagspartier står bakom beslut om att åtminstone bygga elva kärnkraftsreaktorer i Sverige. Försiktighet och rigorösa säkerhetsbestämmelser är riktlinjer som ligger i ställningstagandet för samtliga. Noggranna överbäganden har föregått beslutet. Men det utesluter inte fortsatt debatt och studium av landets energiförsörjning. Det är att hoppas att den debatten blir saklig och vederhäftig. Förs den som delvis hittills i sneda och vinklade banor, riskerar vi inte bara energiförsörjning och sysselsättning utan också trovärdighet och anseende för allt vad politik och politisk handling heter.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr KARLSSON i Malung (s):

Herr talman! Permitteringar och varsel om permitteringar från industrier har varit många den senaste tiden. De områden som nu mer än någonsin behöver stöd är orter med ensidigt näringsliv och glesbygdsområden.

En utveckling som oroar mig är kraven från skilda håll på att få bygga ut skogsindustrin. Ytterligare utbyggnad av skogsindustrin befarar jag kan få icke önskade konsekvenser – övercravverkning eller nedläggning av redan i drift varande industrier. En stor fara är att inlandssågar utan egen råvara drabbas av nedläggningar.

Skogen är en av de få naturresurser vi har i det här landet som är förnyelsebara. Vi har en industrikapacitet som – om den utnyttjas helt – förbrukar ca 20 miljoner skogskubikmeter mer än den årliga tillväxten i våra skogar. Med tanke på att redan i dag skogsindustrin har en kapacitet utöver tillväxten måste man bli orolig när man ser den nya jordbruksministerns tankegångar i en tidningsintervju, där han menar att branschen själv skall få lösa sina problem – dvs. en självsanering. Han tror på de självläkande krafterna.

När det redan i dag råder brist på råvara och utbyggnadskraven från skogsindustrin är många så tycker jag att det vore naturligt med en kraftfull styrning om över huvud taget några nya utbyggnader skulle få komma till stånd.

F. n. råder ju en besvärande brist på råvara vid flera sågverk. Skulle då ytterligare utbyggnader ske som kräver mer råvara befarar jag stora svårigheter inte minst för de inlandssågar som redan har det besvärligt.

Skall vi klara en regional balans krävs fler arbetstillfällen i inlandet, och sker ytterligare utbyggnad av skogsindustrin befarar jag att det kan bli på bekostnad av redan befintlig inlandsindustri, framför allt de mindre inlandssågverken, som kan ha en betydande sysselsättningseffekt för sitt område och sitt omland. Vid en utbyggnad måste råvarutillgången vara garanterad utan att överavverkningar sker och utan att inlandssågar eller andra industrier i inlandet drabbas.

Jag ser med stor oro på den råvarusituation som råder i t. ex. Västerdalarna, där en såg som Brosågen i Vansbro för bara några år sedan rustades upp till hög standard tack vare statliga insatser och initiativ från den tidigare regeringen. Nu kan den bara köras med starkt begränsad kapacitet, på grund av råvarubrist. Detta är inte det enda exempel som man skulle kunna ta. Det finns många sågverk i samma situation, inte enbart i Kopparbergs län utan även på andra håll i landet, och vi vet att det redan i dag finns flera sågar i t. ex. Kopparbergs län som har råvarusvårigheter och av den anledningen inte kan köra med full kapacitet.

En del av den rådande råvarubristen kan eventuellt avhjälpas genom ökad kontinuitet i uttagen från bondeskogen och genom bättre skogsvård. Men även detta måste hela tiden balanseras mot tillväxten i skogen.

Jag har en uppfattning som är direkt motsatsen till vad den nuvarande jordbruksministern redovisat i en tidningsartikel. Jag anser att det krävs styrmedel för att klara ett långsiktigt och uthålligt skogsbruk, där vi såväl av råvaru- och miljöskäl som av sysselsättningsskäl måste kräva ett uthålligt skogsbruk. Vi måste garantera ett uthålligt skogsbruk, så att sysselsättningen kan tryggas såväl för dem som är sysselsatta inom industrin som för dem som arbetar i skogen. Jag hoppas att garantier kan ges för att inlandssågar och annan skogsindustri som finns inom områden med konstant undersysselsättning eller där man kan befara sysselsättningssvårigheter kan bevaras.

Skulle sysselsättningen vika i glesbygdsområden så förutsätter jag att dessa områden då är de som i första hand får del av de av centern utlovade 400 000 nya arbetstillfällena.

Herr talman! Mitt inlägg i dag har handlat om skogen och skogsindustrin, och jag har velat göra detta inlägg därför att jag finner angeläget påpeka den stora betydelse skogsnäringen har för många bygder och landsändar. Ett mycket stort antal människor är direkt eller indirekt beroende av den sysselsättning som skogen som råvara ger. Från fackligt håll har vid flera tillfällen framhållits nödvändigheten av en fast näringspolitik, där man vill slå vakt om den regionala struktur som skogsindustrin har. Man har också – och den uppfattningen delar jag – ansett att det behövs möjligheter till styrning av råvaran, detta inom ramen för ett långsiktigt skogsbruk.

Vi får inte handskas med skogen som råvara på ett sådant sätt att råvarubrist kan uppstå, varken på kort eller på lång sikt. Skogspolitiken måste ingå i en långsiktig regionalpolitik som garanterar sysselsättning

och miljö för människorna i skilda delar av landet. För ett uthålligt skogsbruk behövs säkerligen hårda styrmedel i kombination med stimulansåtgärder som möjliggör omarronderingar och i alla delar en god skogs-skötsel.

I utsatta regioner krävs sådana insatser att hotade skogsindustrier – och då tror jag att inlandssågarna är de mest känsliga och de som i första hand måste bevaras, inte minst från sysselsättnings synpunkt – kan bibehållas, även om det måste ske genom hårdhänta åtgärder. Någon låt-gå-politik får inte känneteckna framtida skogs politik, utan fasthet och långsiktig planering krävs, så att ett väl fungerande långsiktigt skogsbruk kan garanteras. Detta är till gagn för både sysselsättning och miljö.

Fru NILSSON i Kristianstad (c):

Herr talman! Under denna allmänpolitiska debatt har tydligt och samstämmigt framgått att vårt land står inför svåra ekonomiska problem, som måste lösas. Underskottet i utrikeshandeln, försämrade konkurrenskraft och förlorade marknadsandelar för vårt näringsliv, minskad valutareserv och hög upplåning utomlands är bakgrunden till detta påstående.

Den främsta orsaken till den uppkomna situationen är det höga kostnads läge internationellt sett som präglar vårt näringsliv. Under 1973 och 1974 var den svenska kostnadsutvecklingen något långsammare än utlandets, men 1975 och 1976 ökade de svenska kostnaderna per procentenhet ungefär 15 resp. 11 % snabbare än i utlandet. Detta ledde till att Sveriges konkurrenskraft försämrades, vilket i sin tur medförde att vår exportindustri förlorade marknadsandelar utomlands.

I detta bekymmersamma läge söker man givetvis efter möjligheter att undanröja svårigheterna och förbättra landets ekonomi, upprätthålla sysselsättningen och bibehålla medborgarnas välfärd. Finns det då något område inom svenskt näringsliv som kan aktivt hjälpa till i den uppkomna situationen?

Enligt centerpartiets uppfattning – och detta framgår också av regeringsdeklarationen – finns det ett område där utvecklingsmöjligheterna inte har utnyttjats. Det är i de mindre företagen; smådriftsfördelarna har inte tagits till vara i full utsträckning.

Den politik som förts av den tidigare regeringen har medverkat till en alltmer forcerad nedläggning av mindre företag. Detta har i många fall tyvärr gällt rationella och väl utvecklingsbara företag. Det har blivit allt svårare för enskilda personer att överta företag. Storföretagens investeringar har däremot gynnats. Politiken har också stimulerat fusioner av företag, och detta har fått till följd att en kraftig koncentration i företags- och ägandestrukturen har ägt rum. Vi har på detta område liksom på andra fått en fortgående centralisering. På många håll har det eller de företag som traditionellt dominerat livet i bygden införlivats med någon storkoncern. De har då förlorat mycket av sin lokala förankring.

De avgörande besluten för sysselsättning och välfärd kommer i sådana

fall att fattas över huvudet på de lokalt verksamma. Som enstaka företagslösningar kan ett mindre eller medelstort företags försäljning till en storkoncern vara en lösning som tillför företaget nytt kapital och större resurser i övrigt. Det är emellertid de samlade och ökande tendenserna som är oroande. En kraftig våg av försäljningar av mindre och medelstora företag, i många fall familjeföretag, till storkoncerner är betänkelig – särskilt på längre sikt.

Nya företag måste fortlöpande komma till och existerande företag byggas ut, om vårt näringsliv skall kunna upprätthålla sin konkurrenskraft och klara produktion och sysselsättning. Här gäller det att satsa på forskning och ta bort befintliga etableringshinder, såsom otillräckliga kapitalresurser och oförmånliga skatteregler. Det gäller också att stimulera tillkomsten av nya företag och då inte minst att uppmuntra unga människor, som kanske har intresse men finner svårigheterna att starta företag oöverstigliga.

Centerpartiet har här i riksdagen alltid hävdad de mindre företagens avgörande betydelse för sysselsättningen. Alldeles särskilt gäller detta i orter utanför storstadsområdena och de större industriorterna.

Men de mindre företagen har förutom denna stora betydelse för sysselsättningen också gynnsamma effekter på en rad andra områden. Här är några exempel. Genom sin möjlighet att lätt ställa om inför nya situationer har de mindre företagen stor motståndskraft mot verkningarna av en konjunkturedgång. Många mindre företag fyller en viktig uppgift som underleverantörer till storföretag. Underleveranserna inom industrin beräknas uppgå till en fjärdedel av produktionsvärdet, varav huvudparten kommer från mindre företag. Således är en stor del av de positiva resultat som ofta tillgodoräknas storföretagen beroende av de mindre företagens verksamhet. Förhållandet kan naturligtvis också vara det omvända.

De för vårt välbefinnande och för ett väl fungerande samhällsmaskineri så betydelsefulla servicetjänsterna upprätthålls till huvudsaklig del av mindre företag. De ökande personalkostnaderna har medfört kännbara inskränkningar på åtskilliga serviceområden. Här har mindre företag dock visat en uthållighet som är värd att uppmärksamma. De mindre företagen har genom sin mångsidighet och varierande produktion möjlighet att tillfredsställa människornas behov av valfrihet och allsidighet i sin konsumtion.

Livskraftiga mindre företag är en god garanti för sund konkurrens och ett allsidigt utbud av varor och tjänster till lägsta priser. En stark sektor av mindre företag som byggs ut jämsides med de stora företagen är den enda möjligheten att åstadkomma en önskvärd inomregional balans. Mindre företag har en öppnare och mindre byråkratisk struktur. Det är ofta i egenföretagen som uppfinningar och utveckling av nya produkter sker. En livskraftig sektor av mindre företag är ett nödvändigt komplement till de stora företagen. Om vi skall få tillräckligt många människor som vill ägna sig åt rollen som företagare är det nödvändigt att de mindre och medelstora företagen består. Det är här den bästa

grogrunden och utbildningsplattformen för nyskapande och nyetablering finns. För att vi skall kunna tillgodose ett numera allmänt erkänt behov av decentralisering av näringslivet måste också en tillväxt av mindre företag ses som den främsta förutsättningen.

Ännu en egenskap är värd att framhålla. I de mindre företagen har de anställda lätt att få en god överblick över företaget, dess uppgifter, produktion och utveckling. Detta är en förutsättning för att de skall känna mening med sina uppgifter i företaget och trivsel och tillfredsställelse med arbetet. Genom den nära kontakten mellan företagsledning och anställda skapas lättare en grund för en fungerande företagsdemokrati, vilket är ett väsentligt mål för såväl företag som anställda.

Tyvärr har den tidigare regeringen inte rätt värderat de mindre och medelstora företagens väsentliga betydelse för samhällsekonomi och sysselsättning. De stora företagen har rönt större intresse och givits mera tillväxtutrymme, och detta har medfört att de mindre kommit i kläm. Erforderliga kontakter och möjligheter till samråd med myndigheterna har det inte varit så lätt att få. Vid utnyttjande av tillfälliga konjunkturstimulerande åtgärder har de mindre företagen varit missgynnade. Efter krav från centern har här förbättring skett.

När det gäller stimulans till forskning och utveckling har bristande möjligheter att utnyttja avdrag vid beskattningen varit till nackdel. Omkring två tredjedelar av alla företag arbetar under formen enskild firma och kan inte dra fördel av aktiebolaget som företagsform. Det gäller i fråga om personligt risktagande, bättre social situation, större avdragsmöjligheter för utbildningskostnader osv. De betydande bördor som numera läggs på företagen genom arbetsgivaravgifter av olika slag drabbar särskilt hårt de mindre företagen. De s. k. löneskatterna har blivit en alltmer negativ faktor för sysselsättningen. De mindre företagen har inte på samma sätt som de större haft möjlighet att byta ut manuell arbetskraft mot maskiner och får härigenom bära en större skattebördan än vad som kan vara rimligt och rättvist.

Företagarna i de mindre företagen har ofta en orimlig arbetsbördan. En stor del av sin tid – ofta behövlig fritid – måste de använda för att få fram de uppgifter som i enlighet med uppgiftsskyldigheten måste skickas till olika myndigheter.

Av de skäl som jag här i all korthet nämnt känner en betydande del av småföretagarna i vårt land stor oro för framtiden. Det är allvarligt att människor verksamma inom denna del av näringslivet upplever osäkerhet och inte känner tillräcklig tilltro till framtiden. En sådan osäkerhet påverkar planering och handlingskraft. Man fattar kortsiktiga beslut och avstår från satsningar och investeringar på längre sikt, investeringar som i och för sig kan vara avgörande för företagets fortbestånd och sysselsättningens upprätthållande.

Centern har, som jag tidigare påpekat, starkt hävdad de mindre och medelstora företagens berättigande i vårt land jämsides med de stora företagen, som vi givetvis också behöver. Senast presenterade vi förslag

till förbättring av de förras situation i en partimotion till riksmötet i januari i år. I den behandlade vi särskilt kapitalfrågorna, företagarföreningarnas verksamhet, företags- och branschfrämjande åtgärder, företagservice, utveckling och forskning, exportfrämjande verksamhet, blanketterseriet, tillräckligt rådrum för information om nya lagar, utbildning av företagare och personal, kapital- och arvsbeskattningen och nyetableringar.

De förhållanden som gäller för små och medelstora företag i allmänhet gäller givetvis också speciella branscher, även om de har särskilda problem var för sig. Svårigheterna för fisket har berörts i debatten. Jag vill i detta sammanhang nämna trädgårdsnäringsn, som även den kämpar med stora svårigheter. Produktionsvärdet inom den utgör i dag ca 1 miljard kronor. Jag skall inte här gå in på några detaljer, eftersom 1974 års trädgårdsnäringsutredning arbetar med problemen. Men jag vill understryka att det är ytterst angeläget att utredningens arbete bedrivs intensivt – trädgårdsnäringsnens utövare väntar med stor spänning på förslag ifrån den.

Naturligtvis undrar nu vårt lands småföretagare vad den nya regeringen skall kunna åstadkomma för deras del, och av naturliga skäl har de förhoppningar om en bättre situation för sina förslag och därigenom också för sina anställda. Mot bakgrund av formuleringen i regeringsdeklarationen vågar jag påstå att småföretagarna i vårt land nu kan se framtiden an med större tillförsikt än tidigare.

I regeringsdeklarationen sägs bl. a.: "En väl fungerande samhällsekonomi förutsätter ett decentraliserat näringsliv. Därför måste näringspolitiken utformas så att mindre och medelstora företag får goda utvecklingsmöjligheter. Vårt lands ekonomi skall även i framtiden bygga på en socialt styrd marknadshushållning med fritt konsumtionsval, fri konkurrens och en aktiv konsumentpolitik. Samhället skall ta vara på enskilda människors vilja till initiativ och ansvar."

Vidare sägs att förslag kommer att läggas fram om vissa lättnader i fråga om arbetsgivaravgifter samt om ändrade skatteregler för familjeföretag. Avvecklingen av den faktiska sambeskattningen fullföljs – den har diskuterats i kammaren tidigare i dag. De mindre företagen ges goda kreditmöjligheter.

En konkret åtgärd som aviseras är enligt uppgifter i pressen förlängning av giltighetstiden för arbetsmiljögarantilånen. Formuleringarna i regeringsdeklarationen liksom detta konkreta exempel ger mig anledning att konstatera att vårt lands småföretagare kan se framtiden an med tillförsikt. Även om åtgärder i större omfattning inte kan vidtas omedelbart med hänsyn till de svårigheter som staplar upp sig varje dag inom näringslivet inser den nya regeringen med all sannolikhet att man med förhållandevis blygsamma insatser kan få god valuta, om dessa insatser så snart som möjligt kan komma mindre och medelstora företag i vårt land till godo. Jag förutsätter alltså längre fram ett större engagemang på detta område från regeringens sida.

Herr HENRIKSON (s):

Herr talman! När jag lyssnade på den småföretagens höga visa som fru Nilsson i Kristianstad stämde upp slog det mig att fru Nilsson väl numera har goda möjligheter att få gehör för alla de önskemål i fråga om småföretagen som hon förde fram.

Beskyllningarna mot den tidigare socialdemokratiska regeringen har inte särskilt mycket med verkligheten att göra, det vet var och en som har följt dessa frågor under ett antal år. När man hör talet om nedläggning av småföretag får man närmast intrycket att den tidigare regeringen har suttit och beslutat att lägga ner småföretag. Som bekant förhåller det sig inte så. Man kan också vända på talet om de höga personalkostnaderna och säga att de löner som de anställda har förhandlat sig till är för höga och en belastning för företagen.

Numera heter industriministern som bekant Åsling, och han och energiminister Olof Johansson kommer väl att se till att alla de svårigheter som småföretagen brottas med lindras. Jag har en känsla av att det blir rika tillfällen att här demonstrera handlingskraft.

Det var emellertid, herr talman, inte detta som jag tänkte ägna de minuter som står till mitt förfogande.

I den borgerliga s. k. regeringsdeklarationen har frågan om länsdemokratin tagits upp. Tanken är tydligen att man skall överföra de regionala planeringsuppgifterna från länsstyrelserna till landstingen. Då man från borgerligt håll i skilda sammanhang har tagit upp dessa frågor har den tänkta förändringen beskrivits som en ökning av demokratin. Man har talat om ett länsdemokratiskt system som skall ersätta det nuvarande "länsbyråkratiska" systemet.

Det finns anledning att närmare skärskåda och försöka belysa innebörden av regeringsdeklarationen på denna punkt. Redan de termer vari diskussionen tidigare förts har säkerligen inte valts på måfå. Länsdemokrati resp. länsbyråkrati leder tankarna i en alldeles bestämd riktning. Vi är alla anhängare av demokrati. Inte lika många ställer sig upp och försvarar byråkratin. Följaktligen bör flertalet kunna sluta upp kring den borgerliga regeringens formuleringar – det är tydligen den tanke som ligger bakom ordvalet.

Tillskyndarna av en förändring av antytt slag kan knappast beskyllas för att mera ingående redovisa vad som avses med att överflytta de regionala planeringsuppgifterna från länsstyrelserna till landstingen. Den ordning som nu gäller innebär ju inte att länsstyrelserna utövar någon helt självständig planering. Deras uppgift är mer av initierande och samordnande natur, och planeringen sker praktiskt taget alltid i nära samarbete med i första hand kommunerna. Att man har att rätta sig efter de av riksdagen fastlagda övergripande planeringsriktlinjerna ligger i sakens natur.

Också behandling och fastställelse av genom kommunernas försorg utarbetade stadsplaner är som bekant en viktig uppgift för länsstyrelserna. Att denna ordning framställs som ur demokratiska synpunkter otillfreds-

ställande kan man inte ta på allvar. Menar vi något med talet om att det finns behov av en fysisk riksplanering – något som det rått stor enighet om – då måste naturligtvis riksdagen genom regionala statliga organ också kunna fullfölja sina intentioner. Jag har därför svårt att se att det skulle handla om dessa uppgifter.

Det finns emellertid ett annat led när det gäller planeringen. Det kan därför finnas anledning att uppmärksamma kommunernas roll. Jag anser att kommunerna här intar en nyckelposition. Kommunerna handhar den fysiska planeringen inom den egna kommungränsen. De kommunala organ som har att svara för planeringens genomförande arbetar i nära kontakt med kommuninvånarna. Aktiviteterna på de olika områdena – exempelvis ekonomin, sociala insatser för åldringsvård och barnomsorg, idrott och friluftsliv, skola och utbildning, kulturella aktiviteter osv. – måste naturligtvis vägas in i sammanhanget. Eftersom kommunerna praktiskt handhar så stor del av planeringsuppgifterna i dag, finns det anledning att undra om det är någon del av dessa som skall övergå till landstingen.

Det finns alltså anledning att fråga på vilket sätt den s. k. länsdemokratin skulle komma att beröra kommunerna. Ett skäl som anförs för den tilltänkta förändringen är, som jag redan antytt, att man önskar fördjupa demokratin. Länsstyrelserna är, anser man tydligen, inte tillräckligt demokratiska. Såvitt jag förstår kan det här inte vara fråga om på vilket sätt resp. organ utses. Det måste handla mera om vilka praktiska uppgifter man skall handha. Skall den s. k. länsdemokratin ha någon reell innebörd måste det betyda, att vissa uppgifter som i dag sköts av kommunerna kommer att flyttas till landstingen. Här anser jag det vara nödvändigt med konkreta besked.

Vi har erhållit en liten men som jag tycker mycket instruktiv broschyr: Fysisk riksplanering – Planeringsskedet 1976. Jag antar att samtliga ledamöter fått och även tagit del av den broschyren. Den lämnar en översiktlig information om det pågående arbetet med den fysiska riksplaneringen. Där framgår klart vad jag redan varit inne på, nämligen att kommunerna spelat och spelar en mycket viktig roll i sammanhanget. Det vore intressant att få ett besked om på vilka punkter den borgerliga regeringen önskat en annan ordning vid genomförandet av detta arbete. Jag rekommenderar alltså denna broschyr till studium.

Den förre kommunministern Hans Gustafsson lämnade den 19 augusti 1976 direktiv till en utredning om den regionala samhällsplaneringens huvudmannaskap. Jag vill citera ett par korta avsnitt ur direktiven som jag anser vara mycket viktiga. Det första citatet lyder:

”Ett viktigt mål för samhällets strävanden är att åstadkomma så likvärdiga levnadsbetingelser som möjligt för människorna oavsett i vilken del av landet de bor. Behovet av insatser från statens sida för att åstadkomma regional utjämning har ökat. Det står klart att medborgarnas tillgång till sysselsättning och service oberoende av bostadsort inte kan tillgodoses utan gemensamma insatser som bedöms med hänsyn till hela

landets intressen. En följd av detta är att den samhällsplanering som behövs för att åstadkomma regional balans är en statlig uppgift. Till statens uppgifter hör också handhavandet av de medel som syftar till att ge regional balans vid fördelningen av rikets samlade resurser."

Något längre fram i direktiven heter det: "Länsstyrelsen har i dag en omfattande samordningsfunktion när det gäller statliga, landstingskommunala och kommunala planeringsuppgifter. Att flytta ansvaret för den regionala planeringen till landstingskommunerna samtidigt som handhavandet av medlen för denna planerings genomförande – t. ex. på det sysselsättningspolitiska området – väsentligen förblir statliga uppgifter torde förorsaka betydande samordningsproblem. Kommuner och landstingskommuner är i dag två i princip jämställda kommuntyper, som kompletterar varandras verksamhet. Kommittén bör belysa på vilket sätt detta förhållande påverkas av att landstingskommunerna får ansvaret för den regionala samhällsplaneringen och därmed ges 'överkommunala' funktioner inom en viktig samhällssektor. Kommittén bör också belysa hur detta påverkar besvärsprocessen i planärenden."

Det finns, herr talman, stor anledning att understryka dessa synpunkter. De visar på praktiska men också principiellt viktiga sidor av denna fråga. Att organisera vad man skulle kunna kalla "länsparlament" – en benämning som använts i sammanhanget – vore ett effektivt sätt att slå sönder den gemenskap som nationen utgör. Vi har – som också framhålls i direktiven – behov av instrument som så långt möjligt garanterar medborgarna likvärdiga villkor i olika delar av landet. Dagens samspel mellan kommuner, landsting och regionala statliga organ, där länsstyrelserna spelar en viktig roll, ger de bästa förutsättningarna för att nå uppställda mål. Att skapa någon sorts "överkommuner" mellan staten och kommunerna skulle kunna innebära en utveckling i rakt motsatt riktning. Den skulle väsentligen försvåra kommunernas arbete och fjärma enskilda människor från statsmakten, alltså motsatsen till en fördjupad demokrati.

Jag vill tillägga att den nuvarande ordningen, där kommuner och landsting har principiellt samma ställning i förhållande till staten, med säkerhet ger den för medborgarna bästa utvecklingen. Jag utgår från att varken kommuninvånarna eller deras förtroendemän stillatigande kommer att åse hur viktiga delar av den kommunala verksamheten flyttas bort från kommunerna – detta så mycket mer som de tilltänkta förändringarna inte skulle komma att innebära en ökad demokratisering eller en ökad effektivitet i samhällsverksamheten.

Fru NILSSON i Kristianstad (c) kort genmäle:

Herr talman! När herr Henrikson säger att jag har sjungit småföretagens höga visa, får väl det omdömet stå för hans egen räkning. Han menar att jag nu har stora möjligheter att påverka regeringen i den riktning som jag önskar när det gäller relationerna mellan stora och små företag i vårt land. Det hyser jag givetvis förhoppningar om. Det var också det

mitt anförande här gick ut på.

Men när herr Henrikson gör gällande att jag har utdelat beskyllningar mot den tidigare regeringen, vill jag påstå att så inte är fallet. Jag har bara relaterat den faktiska utveckling som har ägt rum och som jag har kommit mycket i kontakt med till vardags. Jag tror inte heller att herr Henrikson kan förneka resultatet av flera undersökningar som gjorts på detta område och som just visar att relationerna mellan stora och små företag har varit sådana som jag beskrev dem i mitt anförande. Inte minst gäller detta familjeföretagen. På grund av att ägarna inte orkar med längre finner de för gott att sälja, bl. a. till stora företagskedjor, och detta är en olycklig utveckling. Min beskrivning har jag fog för i verkligheten.

Sedan nämnde jag att serviceföretagen har höga personalkostnader. Jag menar inte alls att vi företagare inte vill betala höga löner. Det vill vi gärna göra, men då måste vi arbeta i ett sådant klimat att vi kan göra det. Vi måste ha ekonomiskt utrymme för höga löner. I personalkostnaderna ligger numera utöver de direkta lönerna flera olika avgifter som drabbar stora och små företag väldigt olika. Särskilt besvärligt är det för de arbetskraftsintensiva företagen, vilket jag också påpekade i mitt förra anförande.

Jag är starkt förvissad om att vi skall få bättre förhållanden för de små företagen. Vi småföretagare begär inga speciella fördelar, men vi vill så långt möjligt arbeta på samma villkor som storföretagen.

Herr HENRIKSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Bildspråket om småföretagens höga visa var inte menat som något nedsättande, vare sig när det gäller de små företagen eller fru Nilsson i Kristianstad, självfallet inte. Höga visan rymmer som bekant mycket som vi kan ha stor behållning av.

Jag anser dock att fru Nilsson gav en alltför ensidig beskrivning av vad som händer och har hänt i sammanhanget. Vi lever mitt uppe i strukturproblem på skilda områden, som jag av tidsskäl inte kan gå in på men som jag vet att fru Nilsson är väl informerad om. De är exempel på svårigheter som kommer att möta varje regering, också den nyss tillträdde. Jag menade att eftersom fru Nilsson tillhör den del av denna kammare som har att särskilt stödja regeringen så finns det anledning tro att hon nu har bättre möjligheter än tidigare att få gehör för sina synpunkter. För egen del anser jag att hon har fått stort gehör för dem redan tidigare.

Fru Nilsson sade att till företagens kostnader hör inte bara lönerna. Nej, de sociala avgifterna hör självfallet dit, och arbetsgivaravgifterna hör också dit. Skall jag fatta det så att fru Nilsson ifrågasätter dessa avgifter och rent av vill avskaffa dem? Vilka verkningar skulle det i så fall få på områden som inkomsterna från dessa avgifter är avsedda att bestrida kostnaderna för? Det är en koppling som man måste göra. Om man kritiserar dessa avgifter måste man ställa frågan: Är det obehörigt att ta in dessa avgifter?

Fru NILSSON i Kristianstad (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vidhåller att min beskrivning inte är ensidig, utan det är faktiska förhållanden som jag har redogjort för. Min förhoppning och förvissning är att en förutsättningsskapande politik även för de små företagen i vårt land länder till allas bästa – medborgarnas välfärd, trivsel på arbetsplatsen och många andra ting som har diskuterats i den här debatten.

Vad beträffar avgifterna är det väl obestridligt, herr Henrikson, att vissa arbetsgivaravgifter drabbar mycket orättvist. De drabbar arbetskraftsintensiva företag mycket hårdare än andra. De större företagen kan i många fall sätta in maskiner i stället för mänsklig arbetskraft. Vill man främja sysselsättningen i vårt land – och alla partier är ju överens om att vi skall skapa arbete åt alla – då tycker jag inte att det är en riktig politik att ta ut diskriminerande avgifter av just de företag som har så stor betydelse för sysselsättningen. Där vill jag alltså ha en ändring. Av regeringsdeklarationen att döma kommer det också att ske förändringar, och det är mycket positivt.

Herr HENRIKSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste tillstå att jag alltid haft svårt för att se vilken mening det skall ligga i att föra en diskussion rörande våra företag i termer som små, medelstora och stora. Självfallet skall vår industri och vår företagsamhet ges så goda betingelser som möjligt för att kunna ge de anställda goda förhållanden, inklusive goda löner, och vara konkurrenskraftig gentemot utlandet.

Våra företag måste vara effektiva, men jag förmenar att detta skall gälla såväl små som medelstora och stora företag. Jag har alltså svårt att se att man a priori skulle gå in för att gynna små företag eller stora företag. Olika verksamheter lämpar sig inte alla gånger för den ena eller den andra formen. Formen blir beroende av den verksamhet det handlar om. Huvudsaken är att vi har effektiva företag, som kan ge de anställda goda betingelser både i arbete och på fritid.

Herr andre vice talmannen anmälde att fru Nilsson i Kristianstad anhöllit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr INGEMUND BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Ett genomgående inslag i de borgerliga inläggen under denna allmänpolitiska debatt har stämt överens med den borgerliga pressen. Man har hävdad att läget var mycket värre än man hade trott. Ekonomin var nedkörd. Björnskinnspälsen var maläten. Svartmålningarna tjänar självfallet ett syfte: man kan inte infria sina vallöften, och då skyller man på att läget var sämre än man trodde, utrymmet är begränsat.

Som flera talare från den socialdemokratiska riksdagsgruppen här har påvisat är den beskrivning av situationen i vårt land som de borgerliga

gör i grunden är fel. Situationen är precis sådan som vi beskrev den under hela valrörelsen.

Jag skall i mitt inlägg begränsa mig till att beskriva situationen på arbetsmarknaden som den tedde sig när de borgerliga tågade in i kanslihuset.

Samma dag som detta skedde fick vi de statistiska uppgifterna om sysselsättningen och arbetslösheten i landet. Enligt dem var sysselsättningen hög och arbetslösheten fortfarande mycket låg. Arbetslösheten var 1,7 % – den lägsta septembersiffran på mycket länge. Arbetslösheten bland de kassaförsäkrade stannade vid 0,9 %.

Samma månad, i september, den sista månaden vi hade ansvaret, var 4 084 000 personer sysselsatta. Det innebär en snabb ökning av sysselsättningen under de senaste åren. Ökningen av sysselsättningen har framför allt inneburit chanser för kvinnorna att komma ut i arbetslivet.

Vår arbetsmarknadspolitik har alltså varit framgångsrik. Vi har kunnat upprätthålla och öka sysselsättningen trots den mycket allvarliga situationen i omvärlden. Vi har kunnat minska arbetslösheten i Sverige trots att arbetslösheten utomlands har nått oroväckande hög nivå.

Sådan var, herr talman, den verkliga situationen på arbetsmarknaden när de borgerliga tågade in i kanslihuset. Vi beredde oss väldigt omsorgsfullt för att möta den konjunkturnedgång som vi räknade med skulle komma. Redan i januari 1975 presenterade vi vår beredskap i finansplanen. Vi slog där fast att vi var beredda att acceptera ett underskott i betalningsbalansen för att klara sysselsättningen, och vi begärde en finansfullmakt av riksdagen för att snabbt kunna handla.

På våren 1975 satte vi i gång. Investeringsfonderna frisläpptes. Företagen fick löfte om ekonomiskt stöd för lageruppbyggnad. På hösten 1975 lade den dåvarande regeringen fram 25-punktsprogrammet, som var en massiv satsning på industriell utbyggnad, på aktivitet inom byggnadsverksamheten och på insatser för ungdomar och andra som kom ut på arbetsmarknaden för första gången. Det fullföljde vi i januari och mars i år genom att föreslå ytterligare insatser för att stärka sysselsättningen.

Vi har haft en grundtanke i den här politiken. Det har varit att den första försvarslinjen mot arbetslösheten skall gå inne på arbetsplatserna. Genom s. k. riktade insatser har vi stimulerat investeringarna, dvs. utbyggnad av företagen, produktion och utbildning. Därigenom har vi kunnat hålla arbetslösheten borta.

Den andra försvarslinjen har vi dragit ute på arbetsmarknaden för att skapa jobb eller erbjuda utbildning åt dem som trots allt blir arbetslösa eller som kommer nya på arbetsmarknaden. Det har där gällt att sätta in beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning för att förbättra situationen för dem som har svårt att genast få ett nytt jobb.

Vår sysselsättningspolitik har uppmärksamrats, och det har understrukits i rapporter från det internationella organ som arbetar med sysselsättnings- och arbetsmarknadsfrågorna.

Men under valrörelsen talade vi inte bara om det aktuella läget på arbetsmarknaden. Vi ägnade oss ingående åt de långsiktiga problem som vårt land står inför. Vi redogjorde för de problem inom arbetsmarknaden som kräver särskilda insatser, och det gällde inte minst strukturförändringarna inom flera industribranscher som innebär hot mot sysselsättningen för många människor. Jag kan som exempel nämna situationen inom specialstålsindustrin, inom Uddeholmskoncernen, inom Stora Kopparberg och vid gjuteriet i Hälleforsnäs.

Det förefaller nu som om den borgerliga regeringen hade blivit tagen på sängen när det gäller den här frågan. Och likväl är det ju denna fråga som har varit den livligast diskuterade då man debatterat arbetsmarknadsproblemen. Vi skall komma ihåg att de här problemen är inte nya, inte unika för Sverige. Det är problem som hela den industrialiserade världen har att brottas med. De kom inte som en blixt från klar himmel dagen efter valet. Vi har i den gamla regeringen under många år ställt inför sådana problem, och samhället har måst gå in och lösa problemen. Det räcker att nämna skogsindustrins strukturomvandling, med de enorma bekymmer som den förde med sig i Ådalen och på många andra platser. Andra exempel är tekoindustrin i Borås, varvsindustrin i Göteborg, kontorsmaskinsindustrin och situationen i Facit för fem år sedan och cementindustrin och Hälleekis. Listan kan göras längre – det här är bara några av de problem som vi har ställts inför och som vi har försökt lösa. Vår lokaliseringspolitik har varit ett värdefullt instrument när det gällt att klara de här svårigheterna.

Strukturproblemen finns, som jag nämnde, i hela den industrialiserade världen. Den nya regeringen har ett bättre utgångsläge än vad man har i många andra länder. I de länder där arbetslösheten uppgår till 5, 6 eller 8 % är det svårare att ta itu med dessa stora problem än i ett land med en mycket låg arbetslöshet. Det är djupt otillfredsställande att regeringen i sin deklaration inte med ett ord berör de här för sysselsättningen så avgörande frågorna. Där finns inga besked om att man är beredd att möta sådana problem, och det tycks inte finnas någon uppfattning om vilka metoder som man avser att använda.

Som Olof Palme framhöll i gårdagens debatt är det här naturligtvis i linje med de borgerliga partiernas uppträdande i valrörelsen. Då ägnade man all sin kraft åt att varna för våra strävanden att med samhället som instrument gå in och lösa problem i de utsatta branscherna och de drabbade orterna och regionerna.

Under de senaste veckorna har man sökt skjuta problemen ifrån sig. Man har sagt att företagen får försöka lösa strukturproblemen själva. Men i längden går det inte att skjuta problemen ifrån sig. En dag blir man tvungen att tala om vad man skall använda den politiska makten till, en dag måste man ju klara ut vad regeringsdeklarationen i praktiken innebär för de orter, regioner och branscher som är utsatta för strukturomvandlingens problem, liksom för de enskilda människor som drabbas svårt av förändringarna. En dag måste man ge besked om hur man

skall uppfylla vallöftena, bl. a. centerpartiets löfte om 400 000 nya jobb fram till 1980. Huvuddelen av de jobben skulle ju komma industrin till godo. Detta löfte upprepade den nuvarande industriministern i slutet av den ekonomiska debatten i TV. Det är litet svårt att i regeringsdeklarationen utläsa om det löftet gäller eller om man har svikit det. Jag utgår från att herr Åsling, som nu är industriminister, tillsammans med arbetsmarknadsministern talar om ifall det är meningen att man skall infria det löftet. I regeringsdeklarationen står det bara: "Nya arbetstillfällen måste skapas inom näringslivet." Får man tolka det så, herr talman, att "vi inte nådde ända fram", eller vad är den riktiga tolkningen av detta ordkarga yttrande om sysselsättningen? I övrigt har man ju varit rätt ordrik i detta aktstycke.

Får jag till sist, herr talman, bara knyta an till en fråga som hörde till de viktigaste för oss under valrörelsen. Ute i omvärlden är man beredd att ge upp när det gäller att bekämpa arbetslösheten. Trots förväntan i omvärlden om bättre tider och ökad världshandel räknar de stora nationerna med en arbetslöshet på 4-5 %. Vad värre är: Man anser att det är ett ambitiöst mål att komma ned till dessa arbetslöshetsciffror. En sådan politik kommer vi socialdemokrater aldrig att acceptera. Vi upplever här en mycket otäck cynism. Inflationen drabbar alla, och därför är det en politiskt sett farlig fråga som man skall angripa. Arbetslösheten, även om den uppgår till 5-8 %, drabbar inte så många. Det är cynism.

Vi vet att flera miljoner ungdomar har varit arbetslösa på Europas kontinent. I USA har 40 % av de färgade tonåringarna varit arbetslösa. Det finns ingenting värre för en ung människa som skall gå ut i vuxenlivet än att få beskedet från samhället: Du är överflödig, din insats behövs inte, det här samhället har ingen plats för dig. Därför får vi aldrig kapitulera då det gäller kampen mot arbetslösheten. Det har visat sig att det går att bekämpa arbetslösheten för unga och för gamla också under en djup världsdepression. Här är jag en smula oroad för regeringens start. Den oron betingas inte bara av ordkargheten om sysselsättningen i regeringsdeklarationen utan också av den intervju med statsministern som redovisas i Veckans Affärer, där han svävade på målet när det gäller sysselsättningen.

Gårdagens inlägg har faktiskt gett näring åt den oron. Menar nu den nya regeringen att sysselsättningen skall sättas i andra hand efter prisbekämpningen såsom skett i många länder runt omkring oss? Är det de stora nationernas kapitulation i sysselsättningsfrågan som nu också har börjat prägla tänkandet i den nya regeringen? Från socialdemokratisk sida kan vi aldrig, herr talman, acceptera en sådan ordning. För oss är kampen mot arbetslösheten och kampen för sysselsättning det allra viktigaste. Det är nödvändigt att Sverige också i framtiden försöker få en stabil ekonomisk grund, så att man kan uppfylla det viktigaste kravet som människorna ställer på politiken, nämligen arbete åt alla.

Men, herr talman, det gäller inte bara arbete utan också en god arbetsmiljö. I regeringsdeklarationen säger man att regeringen skall föra

en kraftfull politik för att reformera arbetslivet och fördjupa arbetsdemokratien. Den nya arbetsrätten skall fullföljas. Det låter bra, men vad betyder det i verkligheten? Kommer man att föreslå undanröjande av de försämringar i arbetsrätten som riksdagen med lotten fattade beslut om? Många viktiga ting fattas i arbetsrätten. Vi väntar med spänning på de ytterligare förslag som skall komma från regeringen. Menar regeringen samma sak som vi skall den få stöd – om inte skall ni få möta all den strid som den socialdemokratiska riksdagsgruppen är mäktig.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! I vårt land har sedan länge rått politisk enighet om målsättningen full sysselsättning. Det är en förstahandsfråga, och det är, som jag ser det, en betydelsefull värdegemenskap. Detta faktum är en av förklaringarna till att vi i Sverige lyckats upprätthålla en hög sysselsättning. Under den föregående valperioden 1973–1976 har de nuvarande regeringspartierna haft större inflytande än tidigare. Den förra regeringen har medgett att sysselsättningen under dessa tre år upprätthållits med större framgång än tidigare. Det är därför naturligt att regeringsdeklarationen kraftigt understryker allas rätt till arbete och att den nya regeringen satsar på ökad sysselsättning. Enligt min värdering framgår det klart av regeringsdeklarationen att den nya regeringen därvidlag har en större ambition än den förra regeringen. Den oro som herr Ingemund Bengtsson i Varberg uttryckte från talarstolen för en kort stund sedan är alltså helt obefogad.

Med tanke på de svårigheter som stora sektorer av vårt näringsliv nu befinner sig i är det tryggt att den här ambitionen finns. Herr Ingemund Bengtsson sade alldeles nyss att den socialdemokratiska regeringen under valrörelsen helt riktigt beskrev läget här i landet. Vad fick vi reda på om problemen med Stålverk 80? Herr Ingemund Bengtsson sade också att föregående regering hade en viss beredskap i finansplanen. Den förra finansplanen innebar en relativt god beredskap därför att regeringen i stor utsträckning hade anpassat sig också till de nuvarande regeringspartiernas åtgärdsförslag och marknadsbedömning. Socialdemokraterna har i många fall kommit för sent, t. ex. 1971, t. ex. i fråga om arbetslösheten, t. ex. i fråga om vissa konjunkturstimulanser – där föregående regering har tagit oppositionens förslag så småningom, men tyvärr för sent.

Den ekonomiska politiken skall enligt regeringsdeklarationen bl. a. inriktas på att trygga arbete åt alla. Näringslivet skall ges nödvändigt ekonomiskt utrymme för att nå detta mål. Åtgärderna skall gälla inte minst de mindre och medelstora företagen. Därvidlag skiljer sig regeringsdeklarationens målsättning avgjort från den föregående regeringens politik. Under den tidigare s. k. jämviktsriksdagen har dock socialdemokraterna på dessa punkter fått ge vika, ibland genom kompromisser, ibland med lottens hjälp. Därmed har vi undan för undan fått en något bättre politik, som alltså medfört att sysselsättningen kunnat hävdas bättre under den

senaste valperioden än under tidigare år.

Enligt regeringsdeklarationen kommer regionalpolitiken att förstärkas, så att människor i olika delar av landet ges en mera allsidig sysselsättning och service än hittills och dessutom möjligheter till en god miljö. En förbättring av miljön behövs flerstades inom arbetslivet. En fortsatt reformering av arbetslivet och fördjupning av arbetsdemokratin kommer att fullföljas. Det är därvidlag viktigt att reformerna inte fångslas i en byråkratisk apparat utan kommer de berörda till del i full utsträckning.

För att alla som vill ha arbete – det gäller inte minst ungdomar, kvinnor och handikappade – skall få detta behövs att fler arbetstillfällen skapas och att de styrs dit där de bäst behövs. Det understryks mycket kraftigt av sysselsättningsutredningen. Kritiken mot centerns målsättning för ökad sysselsättning har undan för undan avtagit. En av den nya regeringens främsta uppgifter blir att skapa förutsättningar för ca 400 000 nya jobb fram på 1980-talet. En betydelsefull uppgift blir också, som jag nyss sade, att ändra regionalpolitiken och decentralisera samhället i olika avseenden "så att människor i olika landsdelar ges allsidig sysselsättning och service samt en god miljö", för att citera en formulering i regeringsdeklarationen.

På riksdagens bord ligger en proposition om riktlinjer för den fortsatta regionalpolitiken, propositionen 211. Vi kan inte finna att de riktlinjer som där dras upp kan ligga till grund för en praktisk politik som leder till det nyssnämnda målet arbete och god miljö i hela landet. I propositionen 211 slås fast att det centralt beslutade ortsklassificeringssystemet är en konkretisering av den långsiktiga inriktningen av regionalpolitiken. Det innebär en fortsatt koncentration av sysselsättning och bebyggelse till de största orterna. Oaktat satsningen på de stora orterna skall i alla orter – även de små – åtgärder kunna vidtas "för att mildra akuta problem". Det påpekas mer i förbigående i propositionen. Dennes grundton är fortsatt koncentration av befolkning och bebyggelse till i huvudsak den största orten i länen. Detta sägs gälla framför allt i län med balansproblem för att bromsa flyttningen till storstäderna. Man kan konstatera att den storstadsfilosofi som nu ganska allmänt håller på att dö ut och som socialdemokratin sedan 1960-talet varit en så intensiv förespråkare för alltjämt är ett mål för socialdemokratin.

Den enda regionalpolitiska motion som riksdagen behandlat i år är centerns partimotion. Behandlingen av de övriga regionalpolitiska motionerna ansågs böra anstå i avvaktan på dåvarande regeringens aviserade proposition om regionalpolitiken. I centerns partimotion angavs riktlinjer som anknyter till regeringsdeklarationen. Centern har dragit upp riktlinjer för en regionalpolitik som innebär en bättre differentiering av de samhällseliga insatserna, så att centraliseringen riksmässigt, regionalt och kommunalt kan vändas i decentralistisk riktning. De största insatserna bör göras där behoven är störst. Det är oftast på de små arbetsmarknaderna. Efter vad jag har kunnat se finns starkt stöd för detta i länsplaneringen. Vi har allmänt vedertagna kriterier för svaga arbets-

marknader som behöver utvecklas. Det ges inte någon nämnvärd prioritering för dessa i den socialdemokratiska propositionen. Man vill "mildra akuta problem" i små orter. Planeringen för och besluten om ortsplanen och dess funktion bör enligt vår mening ligga på regional och kommunal nivå. Regeringsdeklarationen ger anvisningar om att den regionala och kommunala demokratin kommer att utbyggas och att beslutsfunktioner av skilda slag skall flyttas närmare de berörda människorna.

Jag skall inte ytterligare vidga resonemanget om hur en ny regeringspolitik bör utformas. Det kommer i sinom tid att framgå av konkreta förslag här i riksdagen.

Under 1970-talet och inte minst under den s. k. balansriksdagen har många och viktiga reformer genomförts på arbetslivets område under aktiv och positiv medverkan av främst centern och folkpartiet. Ändå har socialdemokraterna under valrörelsen påstått att alla andra än de själva gått emot de anställdas och fackföreningarnas intressen. Dåvarande statsrådet Bengtsson uttalade i debatten kring § 32 glädje över att en så stor uppslutning finns bakom huvudlinjerna i denna stora och viktiga reform. Det är inte så att socialdemokraterna har varit och är ensamma i det här fallet. Under valrörelsen försökte jag få till stånd ett sakligt resonemang om vad diskussionen rörde. Men socialdemokraterna ville inte ha en sakdiskussion. Man har tydligen inte vågat sig på en offentlig debatt. Taktiken tycktes vara att inte svara på inlägg för att kanske därigenom effektivare kunna driva buskagitation.

Socialdemokraternas valarbetare har jag också i många fall funnit illa informerade. De liksom många andra har faktiskt trott på de vilseledande uppgifterna i vissa annonser och flygblad. Den socialdemokratiska ekonomiska och personella dominansen på arbetsplatserna har varit för stor för att den mycket snedvridna propagandan skulle kunna tillrättaläggas före valet. Det är troligt att socialdemokraterna vann många röster på det. Men som vi vet räckte det inte. Som bekant beskrevs avskaffandet av 200-kronorsregeln så att strejkande skulle drabbas av höga böter. Informationen skulle begränsas inom företagen och utbildningen om arbetsrätten begränsas i brist på pengar. När de nuvarande regeringspartierna ville klarlägga rättsläget i fråga om aktiebolagslagen för att medbestämmandelagen skulle vara möjlig att tillämpa fr. o. m. den 1 januari 1977 vändes detta till raka motsatsen. Man kan ju mot den bakgrunden förstå varför socialdemokraterna inte ville ha ett resonemang i sak och en offentlig diskussion.

Om vi i vårt samhälle, herr talman, skall kunna föra ut denna viktiga reform i praktiken och utveckla den vidare så att de anställda verkligen kommer att uppleva den så positivt som de önskar behövs sannerligen större saklighet och bättre vilja än den socialdemokraterna visat i denna fråga under valrörelsen. Jag har ett stort förtroende för de fackliga företrädarna härvidlag under förutsättning att socialdemokraterna inte, som under valrörelsen, utnyttjar frågan i snäva partipolitiska syften. Då kan det mesta av det bästa med denna viktiga reform förfelas. En fortsatt

reformering av arbetsrätten och arbetslivets villkor i övrigt är en för viktig fråga för att förstöras av snäva partiintressen, varifrån de än må komma. Många kommer säkert i framtiden att upptäcka detta.

Nr 18

Torsdagen den
28 oktober 1976

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr KNUT JOHANSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Många hade med stort intresse väntat på innehållet i den regeringsförklaring som statsministern avgav för 20 dagar sedan.

Detta intresse var naturligt – naturligt därför att allt skulle, enligt regeringspartiernas vallöften, bli så oerhört mycket bättre i vårt land.

Ett löfte var 400 000 nya jobb. Men för att realisera detta behövdes en ny regering, en borgerlig regering. Och de borgerliga vann valet med 50,7 % av rösterna. I det avseendet nådde man fram och en liten bit över mållinjen.

Intresset knöts bl. a. till regeringsförklaringens riktlinjer för den praktiska politiken. Den börjar ju löftesrikt:

”Med fasthet och ansvar skall vi föra en politik i hela folkets intresse.”

Det där med ansvar och hela folkets intresse har framför allt löntagarna lagt på minnet.

Men det finns andra löften i deklarationen, vilkas innebörd enligt ordalydelsen är odiskutabel:

”Tryggheten för alla generationer – – – står i centrum för vår politik.”
Och vidare:

”Regeringen skall föra en politik för sysselsättning och boende i alla delar av landet.”

Detta är såvitt jag förstår heltäckande löften: garanti för arbete och trygghet. Alla – alla – är garanterade frihet från oro, frihet från arbetslöshet.

Det verkar ju nästan som hämtat från ett socialdemokratiskt handlingsprogram – som utgjort underlag för årtionden av socialt inriktad välfärdspolitik.

Men hur ser då resultatet ut på de avsnitt där regeringen tvingats gå från ord till handling?

Tusentals löntagare har redan haft anledning konstatera att regeringen saknar handlingskraft. Regeringens agerande har snarare uppfattats som handlingsförlamning.

Den osäkerhet när det gäller fortsatt sysselsättning och den djupa oro inför utveckling och framtid, som nu är den bistra verkligheten för många, är inte något som begränsas till enstaka företag eller industrigrenar.

Oron och osäkerheten finns inom verkstadsindustrin, inom tekobranschen och inte minst inom kraftverks- och byggnadsindustrin. Interpellationer och frågor till detta riksmöte vittnar om storleken av problemets omfattning och löntagarnas oro.

Vad är det som föranlett denna situation? Mitt svar på den frågan grundas på förhållandena inom en av de krisdrabbade industrierna – kraftverks- och byggnadsindustrin.

Enbart på kraftverkssektorn är i Forsmark, Barsebäck, Ringhals och

Oskarshamn ca 6 000 byggnadsarbetare berörda av regeringens handlande. Härtill kommer tjänstemän och övriga med byggandet verksamma.

Byggnadsarbetareförbundet hade för en vecka sedan en överläggning med de båda statsministrarna, Fälldin och Ahlmark, samt ekonomiminister Bohman. I fyra frågor krävdes besked om följande:

1. Kommer planerade kränkraftverksbyggen att fullföljas?
2. Kommer regeringen att garantera finansiering av Forsmarksbygget fullt ut?
3. Kommer Forsmarksbygget att avbrytas? I så fall när?
4. Kommer regeringen att klara sysselsättningen för över 2 000 kollektivanställda och nästan 700 tjänstemän som berörs av ett byggstopp i Forsmark?

På de tre första frågorna gav regeringen inget besked. På direkt fråga om regeringen kunde garantera att aggregaten 1 och 2 i Forsmark byggs färdiga som planerat svarade statsminister Fälldin nej. På frågan om regeringens medverkan till att klara sysselsättningen för Forsmarksarbetarna om bygget avbryts svarade herr Fälldin ja och tillade: Jag har sagt att gängse regler skall följas – trygghetslagar, uppsägningstider etc.

Sparken från jobbet får arbetarna alltså räkna med, men inom lagens ram. Detta är ändock ett besked från den starka, handlingskraftiga regeringen, som med fasthet och ansvar skall föra en politik för sysselsättning i alla delar av landet.

Energiministern har anmodats att åka till ett möte i Forsmark i kväll för att informera de krisdrabbade. Det har han avböjt. Däremot har han offentligt givit ett råd till landets byggnadsarbetare: Åk inte till Forsmark! Det är ett onödigt och ointressant besked. Ingen far i nuvarande läge dit och söker jobb. Det är meningslöst.

Ge i stället besked till byggnadsarbetarna från Forsmark och andra byggplatser, som riskerar att förlora sina jobb på grund av regeringens politik, om vart de skall åka för att få arbete! Ett tillmötesgående av ett så blygsamt krav borde väl ändå rymmas i begreppen trygghet och politik för sysselsättning i alla delar av landet. Eller har regeringen lagt över ansvaret även för denna uppgift på de företag som enligt regeringens politik tvingas avskeda de anställda?

Ingen tror i dag på löftet om 400 000 nya jobb. Det är det ingen löntagare som nu tar på allvar. Men farhågorna är större än så. Kan den sysselsättning vi nu har bevaras, eller leder den rådande situationen med brist på åtgärder och brist på besked från regeringen till en snabbt ökad arbetslöshet? Det är de klara frågeställningar man i dag diskuterar på berörda arbetsplatser.

Byggnadsarbetareförbundets styrelse har för några dagar sedan antagit ett uttalande, där man redovisar sin syn på arbetsmarknadsläget och regeringens brist på förmåga att fatta beslut. Det är, säger man i uttalandet, oacceptabelt att som regeringen gör försöka smita från sitt ansvar och lägga detta på kraftproducenterna. Regeringen måste precisera vad den menar med godtagbart avtal om upparbetning och helt säker slutlig för-

varing.

Detta förefaller ju rätt uppenbart och naturligt. Ett uttalande härom borde ha varit överflödigt. Men gör bara det lilla tankeexperimentet att rollerna hade varit ombytta och den socialdemokratiska regeringen hade handlat så här ansvarslöst! Det är inte svårt att tänka sig in i de borgerliga partiernas indignation i en sådan situation.

Byggnadsarbetareförbundet har misslyckats i sina försök att få besked av regeringen. Situationen är så allvarlig att något måste göras.

I första hand blir det på traditionellt sätt överläggningar med det socialdemokratiska partiet. Vad som hänt på den korta tiden under den nuvarande regeringen ger ett nytt och klart bevis på att byggnadsarbetarnas trygghet på en orolig arbetsmarknad inte kan klaras utan en fungerande samverkan mellan fackföreningsrörelsen och socialdemokratien.

Avslutningsvis citerar jag ur uttalandet från byggnadsarbetarnas förbundsstyrelse: "Byggnadsarbetarna röstade inte bort tryggheten den 19 september, men den röstades bort. Byggnadsarbetarna behöver en regering, som inte bara förstår deras oro utan som också är beredd att ge besked och fatta beslut om positiva åtgärder."

Det kan inte vara överdrivet att påstå att häri torde nu alla landets löntagare helhjärtat instämma.

Herr NILSSON i Tvärålund (c) kort genmäle:

Herr talman! Knut Johansson i Stockholm tog upp frågor som diskuterats här i många omgångar tidigare och framhöll att den nuvarande regeringen har samma målsättning för sysselsättningen i landet som den tidigare. Det sade också jag i mitt anförande.

Knut Johansson konstaterar efter de 14 dagar som den nya regeringen har verkat att den är handlingsförlamad. Men regeringen har nästan hela tiden fått motta delegationer som uppvaktat om problemen inom näringslivet. Industriministern har haft mottagning nästan varje dag, tror jag. Detta är det dukade bordet! Bordet är dukat med mängder av problem inom det svenska näringslivet. Det är i det läget den nya regeringen har att starta.

Till dessa problem hör också att Sverige är på väg att bli världens främsta kärnkraftsland. Det är klart att det skapar problem. Ett problem som den gamla regeringen inte tog ansvar för var tryggheten för framtiden, tryggheten gentemot de risker som vi nu vet finns, tryggheten för kommande generationer. Kärnkraften är inte nödvändig för optimal sysselsättning i ett modernt samhälle – det visar forskning i Sverige, och det visar också forskning utomlands.

Den oro som Knut Johansson talar om efter 14 dagars regeringsinnehav för de borgerliga partierna är oron för de problem som den gamla regeringen lämnat efter sig – det är det verkliga förhållandet. Den oron understryks varje dag av olika uppvaktningar hos regeringen, meddelanden från näringslivet om nedlagda företag, meddelanden om hot för

framtiden. Detta har sina givna problem. Därför vill jag upprepa vad jag sade i mitt förra anförande: Det är bra att ambitionen att öka sysselsättningen är större i den nuvarande regeringen än den var i den gamla regeringen.

Herr KNUT JOHANSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Frågan gäller inte huruvida vi skall ha kärnkraft eller inte. Det är heller inte fråga om vilka problem den gamla regeringen skapade och som den nuvarande regeringen nu försöker gömma sig bakom för att förklara sin handlingsoförmåga. Man var väl inte så okunnig om de rådande förhållandena när man bedrev en valrörelse där man dag efter dag talade om hur mycket bättre det skulle bli här i landet. Då var man väl också klar över på vilket sätt det skulle ske, med vilka medel man skulle nå det målet!

Man visste väl också detta när man skrev sin regeringsförklaring sedan man hade vunnit valet. Jag har inte gjort annat än mycket försynt citerat vad som står i denna. Inför den oro som även herr Nilsson i Tvärålund vitsordar finns är det väl en rimlig begäran att regeringen talar om hur den tänker göra. Har regeringen för avsikt att vidta åtgärder för att den nuvarande sysselsättningen skall tryggas eller inte? Blir det inga åtgärder i det här avseendet reser sig helt naturligt frågan: Vilka åtgärder tänker regeringen då vidta – inte för att skapa fler jobb, det har ingen utgått från i detta läge, utan för att bevara så många som möjligt av dem som finns?

Det är det, herr Nilsson, som är den konkreta situationen och inte huruvida vi skall ha kärnkraft eller inte.

Herr NILSSON i Tvärålund (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Knut Johansson i Stockholm säger att det inte är fråga om huruvida vi skall ha kärnkraft eller inte eller vilka problem som den gamla regeringen lämnade efter sig. Jo, herr Johansson, det är bl. a. detta frågan gäller. Om inte regeringen hade fört in Sverige på vägen mot att vara världens främsta kärnkraftsland hade vi inte haft de problem som vi har i dag och som vi kanske i framtiden får när vi går in i en ny energipolitik.

De problem som regeringen lämnade efter sig var t. ex. problemet med Stålverk 80. Vad fick vi reda på om detta före valet? Är det inte efter valet som vi har fått reda på hurudan verkligheten är? Det är verkligheten som nu är vardagens arbete, och till den verkligheten hör de problem som regeringen har lämnat efter sig: Sverige, världens främsta kärnkrafts-nation, samt många praktiska, organisatoriska och politiska bedömningar som vi får försöka rätta till.

I regeringsdeklarationen sägs att regeringen skall behandla alla frågor med stort ansvar och söka samförstånd för att lösa frågorna. Jag vill fråga herr Knut Johansson om han är beredd att ge samma löfte, att vi tillsammans skall försöka lösa de svåra problemen, bl. a. dem som den gamla regeringen har lämnat efter sig.

Herr KNUT JOHANSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! När jag nyss sade att debatten nu inte gäller kärnkraften var det utifrån den mycket speciella akuta sysselsättningssituationen i den bransch vi här diskuterar. Därmed avsåg jag självfallet att kärnkraften är ett problem för sig. Där har vi olika uppfattningar, och jag tänkte inte behandla den frågan nu.

Herr Nilsson i Tvärålund säger nu att det är verkligheten för dagen som man måste utgå ifrån. Men väv då in däri det som vi har varit överens om och som även herr Nilsson och centerpartiet har varit med om, nämligen elva kärnkraftverk. Om man gav beskedet att åtminstone de skulle byggas vore inte sysselsättningsproblemet för dagen så allvarligt, även om det kanske kommer att vara det på sikt.

Det är detta som den nuvarande regeringen skall svara på. Försök inte camouflera handlingsförlamningen med att säga att det var den förutvarande regeringen som lämnade problemen efter sig! Då fick man besked. Man behövde inte göra någon uppvaktning. Regeringen följde själv nog utvecklingen och tog kontakt med de berörda för att diskutera de situationer som förelåg och de praktiska åtgärder som var erforderliga. Nu spelar det ingen roll om man tar kontakt, uppvaktar eller frågar – det blir inget svar.

Det är skillnaden, herr Ivar Nilsson, mellan de båda regeringarna. Sedan får var och en döma själv.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr Nilsson i Tvärålund anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Herr Palme var indignerad i går. I sitt anförande sade han: "Vi har bakom oss en valrörelse med hårda beskyllningar mot vårt lands demokratiska arbetarrörelse."

Herr Palme anförde vidare:

"Vi råkade under valrörelsen ut för en förljugen och oförsämd borgerlig skrämselfpropaganda mot den demokratiska socialismen."

Herr Palme tog verkligen i. Frågan är om inte dessa hårda och osanna beskyllningar får en rakt motsatt effekt än den avsedda. De vanliga människorna är inte vana att umgås på det här sättet. Herr Palme medverkar bara till att försämra politikernas anseende. Hans och andra socialdemokraters påstående att en borgerlig regering skulle skuffa ut pensionärerna på gatan är så orimligt att vanligt hederligt folk frågar: Kan det vara möjligt att en svensk statsminister har mage att komma med sådana påståenden?

Jag skulle tro att för gamla hederliga socialdemokrater, som under hela sitt politiska liv slagits med blanka vapen, måste det här kännas nästan genant.

Även för den politiker som sysslar med de s. k. löntagarfrågorna har

viss valpropaganda smakat ganska illa i munnen. Jag skall lämna ett exempel på hur vårdslöst det socialdemokratiska partiet handskades med sanningen för att försöka behålla regeringsmakten.

Den 2 juni i år beslöt riksdagen efter en lång debatt om löntagarnas lagfästa rätt till medbestämmande på sina egna arbetsplatser. Efter den här historiska dagen fick man allt oftare läsa och lyssna till propagandan om sveket mot löntagarna. "Med lottens hjälp försämrade borgarna lagen för löntagarna", sades det. För en stund sedan fick vi höra en liknande formulering från den förutvarande arbetsmarknadsministern Ingemund Bengtsson.

I en socialdemokratisk helsidesannons och även i LO:s s. k. politiska handbok – Rösta inte bort tryggheten den 19 september – anfördes fem påståenden.

Det första hade följande lydelse: "Facketts rätt till information av företagen begränsas." Det skulle alltså vara de tre borgerliga partierna som hade medverkat till det.

Hur ligger det då egentligen till med den saken?

För det första var redan enligt den socialdemokratiska regeringens proposition vissa uppgifter undantagna från arbetsgivarnas uppgiftsskyldighet. I propositionen pekade man på företagarnas privata ekonomi, utvecklings- och forskningsuppgifter av synnerligen hemlig natur samt uppgifter i samband med anbudsgivning. Med andra ord ville således även den socialdemokratiska regeringen begränsa "facketts rätt till information", för att tala samma språk som socialdemokraterna.

För det andra underströk socialdemokraterna i utskottet att uppräkningsen inte var uttömmande men att den visade "vilka slags fall som skall föranleda försiktighet vid information". Denna mening ville utskottets majoritet förtydliga genom tillägget att undantagen inte skall vara "alltför begränsade med hänsyn till de stora värden som står på spel".

Som kammarens ledamöter märker är det här fråga om mycket små nyansskillnader, vilket dock inte hindrar socialdemokrater att använda detta som ett bevis för "sveket mot löntagarna". Denna debattteknik tar jag avstånd ifrån. Det vore önskvärt att flera socialdemokrater här i kammaren, exempelvis den talare som kommer efter mig – herr Fagerlund – ville ta avstånd från dessa debattmetoder. Herr Fagerlund har själv varit med i utskottet, så han vet exakt vad som där har skett.

De fyra andra påståenden som också skulle utgöra bevis för att borgarna med lottens hjälp försämrade lagen är följande:

1. Skärpta skadestånd för löntagarna vid vilda strejker genom att 200-kronorsgränsen slopas.
2. Lindrigare skadestånd för arbetsgivare som bryter mot lagen.
3. Medbestämmandelagen begränsas genom att underordnas aktiebolagslagen.
4. Information och utbildning av fackliga förtroendemän och medlemmar begränsas genom minskade bidrag.

Även dessa påståenden väger lätt som bevis. Den som gör särskilda ansträngningar för att sätta sig in i det här inser detta ganska snart. Påståendet om att medbestämmandelagen begränsas genom att underordnas aktiebolagslagen – det skulle alltså ha varit vårt syfte – är exempel på en politisk lögn som borde slopas i svensk politik.

Vad voterade vi om och vad blev det lottdragning om den 2 juni? Jo, lottningen, som de borgerliga partierna vann, gällde frågan om hur snabbt problemet med principkollisioner mellan dessa båda lagar skulle utredas. Det socialdemokratiska partiet hade alltså den 2 juni tillsammans med det kommunistiska partiet den uppfattningen att en utredning behövdes. Men man ville inte uttala sig om hur snabbt den skulle arbeta, och det verkade som om det inte var särskilt bråttom.

De borgerliga partierna däremot ansåg att frågan om principkollisioner mellan medbestämmandelagen och aktiebolagslagen borde utredas snabbt, helst före den 1 januari 1977. Detta lottade vi om, och de borgerliga partiernas mening blev också riksdagens beslut.

Påståendet från socialdemokratiskt håll, bl. a. i annonser, var således lögnaktigt. Jag beklagar detta. Tillspetsat skulle man kunna fråga om det kan anses löntagarvänligt att på det här sättet begära väljarnas och löntagarnas förtroende i ett allmänt val.

Herr talman! Jag nöjer mig nu med dessa exempel, även om de övriga är lika talande. Emellertid kan jag tänka mig att några undrar varför jag drar i gång denna debatt så här efter valet. Valet är ju över. Valresultatet blev till klart borgerlig favör. Det hängde inte på några tusental röster som 1973. Nu skall vi se framåt.

Ett av mina skäl är att herr Palme i går kom med sådana beskyllningar att det verkligen berörde mig illa. Han talade om "en förljugen och oförskämd borgerlig skrämselfpropaganda". Är inte – som jag har pekat på – det sätt på vilket socialdemokraterna i valrörelsen har skildrat vad som hände den 2 juni just "förljuget och oförskämt"?

Det finns ett annat skäl, som har med framtiden att göra. Just under den här hösten sitter tusen och åter tusen löntagare i svenskt arbetsliv vid konferensbord runt om i landet. Man studerar medbestämmandelagen. Man diskuterar hur informationen skall utformas till vardags och hur den skall bli bättre, inte bara från styrelse- och direktionsrum utan också mellan arbetstagarna "på golvet". Man diskuterar hur den primära förhandlingskyldigheten skall komma att fungera och vad som skall ingå i kraven på de kommande medbestämmandeavtalen enligt § 32. Allt det här beror på samverkan och förtroende människor och parter emellan.

För några veckor sedan deltog jag i en tredagarskonferens inom det företag där jag arbetar. Vid konferensen var de fackliga organisationerna representerade. Vid ett par tillfällen fick vi uppleva några skärmytslingar just på grund av de lögnar som jag tidigare påtalat. En LO-medlem, en ung klubbordförande, påstod exempelvis att eftersom de borgerliga vann lottdragningarna den 2 juni skulle bidragen till information och

utbildning nu minskas. Han fick så småningom veta hur det låg till, och han insåg att han hade blivit utsatt för osanna uppgifter – t. o. m. från LO, vilket han ju fann vara märkligt. Men innan detta klarades upp skapade det naturligtvis oro bland konferensens deltagare.

Jag vill med det här säga att om vi verkligen skall lyckas omsätta medbestämmandelagen i den praktiska vardagen, så beror detta i hög grad på om samarbetsklimatet är gott. Om det är så i ett företag eller i ett statligt verk eller i en liten eller stor arbetsgrupp beror på om det finns förtroende mellan människorna och mellan parterna. Det bör stå klart för var och en här i kammaren. Att vidare förtroendet mellan människor på en arbetsplats i hög grad beror på om man talar sanning står lika klart för oss. Måste inte då vi, som fattar beslut om en lag som just bygger på samarbete och förtroende i det vardagliga jobbet, gå före med gott exempel? Att detta ligger i linje med regeringsdeklarationen vill jag avslutningsvis markera genom att bara citera följande: "Regeringen avser att föra en kraftfull politik för att reformera arbetslivet och fördjupa arbetsdemokratien. Den nya arbetsrätten skall fullföljas."

Slutligen vill jag bara någon minut beröra vad herr Ingemund Bengtsson i Varberg var inne på i sitt inlägg för en stund sedan. Han talade om hur bra sysselsättningsläget var när de borgerliga tågade in i kanslihuset, som han uttryckte det. Nå, var det så gott? Ja, om man har lyckats skapa en hel del nya jobb så ligger de företrädesvis inom den offentliga sektorn. Jag tror att vi alla är på det klara med att vad som krävs är nya jobb inom näringslivet, inom exportindustrin. Tyvärr vet vi att marknadsandelarna på utlandsmarknaden har minskat. Det är här som åtgärderna i första hand måste vidtas.

Herr Bengtsson talade om ungdomsarbetslösheten som om den gamla regeringen hade lyckats klara den. I mars hade vi 20 000 ungdomar i åldern 16–24 år som var arbetslösa. I maj var siffran något lägre, 17 700. I september var den uppe i 30 000 – detta trots insatser som gjorts på området beredskapsarbete, AMS-utbildning m. m. Nej, herr Bengtsson, om han nu är inne i kammaren, ni lämnade ifrån er ett jätteproblem, ett olöst jätteproblem i det svenska samhället. Det är förödande om stora grupper ungdomar går arbetslösa, och här måste verkligen tas krafttag. "Nya arbetstillfällen måste skapas inom näringslivet", skrivs det i regeringsförklaringen. "Det ger också resurser till den ökade sysselsättning som krävs i statlig och kommunal verksamhet. Alla ungdomar skall garanteras arbete, praktik eller utbildning".

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Det är något av "dagen efter" i kammaren i dag. Vi har väl alla skrivna anföranden, och diskussionerna blir inte så omfattande när man bara har en kvart på sig. Det gäller att hålla sig till manuskriptet så mycket som möjligt.

Men låt mig alla fall kommentera herr Wennerfors. Han talar om lögnaktigheter från socialdemokratiskt håll och om förljugen propaganda, och

han vill att jag skall ta avstånd från den formen av debatt.

Ja, jag tar fullständigt avstånd från den form av debatt som herr Wennerfors för, när han från talarstolen påstår att det är Palme som sagt att moderaternas förslag skulle ställa pensionärerna på gatan. Detta är ju ett citat ifrån nuvarande arbetsmarknadsminister Ahlmark, när han kommenterade herr Wennerfors partis skattepaket. Då sade han att det måste innebära att man ställer pensionärerna på gatan.

Herr Wennerfors skall inte tala om lögnaktigheter och dålig debattteknik, när han har mage att tala på det sättet ifrån denna talarstol.

I regeringsdeklarationen står följande: "Regeringen skall föra en kraftfull politik för att reformera arbetslivet och fördjupa arbetsdemokratin."

I gårdagens debatt talade såväl arbetsmarknadsministern som arbetsmarknadsutskottets ordförande herr Wirtén om dessa saker, och båda poängterade att det skulle ske i syfte att ge löntagarna och deras organisationer ökat inflytande.

För den som har sysslat med dessa frågor i praktiskt arbete ute i fackföreningarna, i utskottsarbete och i kammardebatterna låter detta som nyheter och en viss omvändelse i uppfattningen om hur stort inflytandet skall vara för de anställda och deras fackliga organisationer i arbetslivet. För inte har väl den nuvarande regeringen glömt sitt agerande när vi behandlade lagen om medbestämmande i arbetslivet?

I inrikesutskottets betänkande 1975/76:45 hade vi från socialdemokratiskt håll varit tvingade att reservera oss på flera punkter. Alla våra reservationer, herr Nilsson i Tvärålund, var ett stöd för den uppfattning som LO, TCO och SACO/SR hade fört fram och som fanns med i propositionen. Genom lottens hjälp vann de borgerliga partierna på samtliga punkter utom en.

En fråga till herrar Ahlmark och Wirtén – ingen av dem är inne i kammaren: Kommer ni nu att stödja en eventuell socialdemokratisk motion om att återföra medbestämmandelagen till sitt ursprungliga skick utan de försämringar som ni var med och genomförde i skön förening med moderater och centerpartister?

Vid de överläggningar som utskottet hade med olika fackorganisationer accepterade man propositionen, men det kom fram ytterligare krav på medbestämmanderätt, t. ex. rätten för facklig företrädare att få tillträde till arbetsplatsen och vetorätt när det gäller personalpolitiken, arbetsmiljön, arbetstidens förläggning och löneform, samt en lagfäst rätt till facklig information på betald arbetstid. Alla dessa krav är nu föremål för utredning. Har den nya regeringen en positiv syn på dessa krav? Det hjälper inte att folkpartiets representanter i regeringen har denna uppfattning. Hela regeringen måste ju ha den.

Jag tycker att frågan är berättigad. Går man igenom reservationerna till nyssnämnda betänkande 45, kan man ju lätt konstatera att moderaterna och centerpartiet ville ha ännu flera försämringar i förhållande till propositionen. Värst var moderaterna som hade över 20 reservationer med ändringar till de anställdas nackdel. Jag skall bara nämna tre förslag:

undantag för företag med mindre än tio anställda, förbud att föra upp tvistefrågor till central förhandling och förbud att teckna avtal i företagsledningsfrågor.

Hur skall en regering kunna föra en aktiv demokratiseringspolitik när den är så splittrad?

Dessutom läser man ju dagligen om krav från företagarna om en uppluckring av trygghetslagarna. Här har vi haft motioner från samtliga tre borgerliga partier om större rätt för arbetsgivare att bestämma turordning vid t. ex. arbetsbrist. Man talar om att yrkesskickligheten skall ha företräde i förhållande till anställningstiden. Hur blir det med tryggheten för de äldre om man gör denna ändring? Jo, vi får samma utslagnings-tendens som fanns före trygghetslagens tillkomst. De äldre och utslitna arbetarna får sluta först vid arbetsbrist. Det blir de starka och välutbildade som får stanna kvar.

Låt mig höja ett varningens finger till regeringen och de borgerliga partierna: Gör ingen försämring i de lagar som genomförts för att ge ökat inflytande och trygghet åt de anställda! Visserligen kan ni med majoriteten i riksdagen genomdriva beslut i den riktningen, men risken finns att ni sår vind och skördar storm. Förslag i positiv anda, som medför ökad demokratisering inom arbetslivet, skall vi socialdemokrater behandla positivt, och vi kommer säkert också att motionsvägen bevaka dessa frågor.

Herr talman! Steget från trygghets- och medinflytandefrågorna till de närings- och arbetsmarknadspolitiska frågorna är kort. De hänger intimt samman. För en vecka sedan debatterade jag den manuella glasindustrins framtid med industriministern. Frågan kom också upp i gårdagens debatt mellan herr Johansson i Ljungby och industriministern. Om jag tolkade industriministerns inlägg i den senare debatten rätt är beredskapen god inom industridepartementet för att man snabbt skall kunna lägga fram en proposition i ärendet. Jag hälsar detta med glädje samtidigt som jag beklagar varje försening i ärendet. Det hade varit bra om vi fått detta besked i torsdags, och om vi hade kunnat räkna med en proposition i höst. Nu kommer den i mars månad. Jag vädjar till industriministern: Arbeta snabbt fram en proposition som innehåller ett stöd till investeringar och till marknadsföring. Det sista inte minst viktigt.

Det marknadsföringsstöd som vi har haft har gjort stor nytta för glasindustrin. Fortsättning måste följa. Den manuella glasindustrin är, som alla vet, koncentrerad till de sydöstra delarna av Småland. Och på många orter är glasindustrin den enda arbetsplatsen av betydelse. På grund av hantverkskaraktären kan man ha små produktionsenheter, men när det gäller marknadsföring måste ett samarbete äga rum. Företag med en omsättning på 4–5 milj. kr. om året och 50 anställda har ingen möjlighet att bedriva en egen marknadsföring i utlandet. Därför måste man i strukturomdaningen ta hänsyn till detta förhållande. Det innebär inte att några arbetsplatser behöver försvinna och bruk läggas ned, även om utredningen talade om att 500 arbetsplatser skulle försvinna. Men vill re-

geringen leva upp till sina löften om decentralisering av arbetsplatser och arbete på alla orter då måste man i denna fråga handla snabbt. Ett nedlagt företag är alltid värre att få i gång på grund av att de anställda flytt orten, och glasindustrin är beroende av sin yrkesskickliga arbetarstam.

I den motion som dåvarande ledamoten av första kammaren Bertil Pettersson i Nybro och jag lämnade in år 1967 tog vi inte bara upp problemen med glasindustrin utan även frågan om träindustrins framtid. Vi såg redan då svårigheter för denna industri. I en Smålandstidning redovisades resultatet av en utredning omkring sågverksindustrin under rubriken "9 av 10 sågverk måste läggas ner". Detta beror dels på att vi får brist på råvaror, dels på att de stora industriföretagen bygger sågverk som ersätter kanske upp till tio mindre sågverksrörelser. Där har vi åter ett stort strukturproblem som gäller sysselsättningen på flera mindre orter.

De nya statsråden herrar Dahlgren och Antonsson är aktiva inom skogsägarrörelsen i södra Sverige som vice ordförande i styrelsen och som suppleant i denna styrelse. Jag skulle vilja fråga om de i regeringen tänker medverka till en sådan planering att råvarutillgången för de små sågverken garanteras i framtiden. Tryggheten är inte bara en fråga för dem som äger skog och för dem som jobbar inom södra förbundets industrier utan tryggheten måste omfatta alla anställda. Monopoltendenserna inom denna näring måste motverkas. Där har också arbetsmarknadsministern lovat att ta krafttag mot alla monopol. Hoppas att han får herrar Dahlgren och Antonsson med sig i sin strävan.

I regeringsdeklarationen står följande:

"Jordförvärvslagstiftningen liksom jordbrukspolitiken i övrigt inriktas på att familjelantbruket skall vara den dominerande företagsformen." Innebär detta att alla företag skall behandlas lika när det gäller att förvärva mark som producerar råvara för industrin, t. ex. skogsmark? I så fall skall åtminstone jag med intresse se när skogsägarnas företag börjar sälja ut sina tusentals hektar skogsmark till enskilda ägare. Det måste ju råda likhet inför lagen och inte någon regel som att när får super så är det rätt.

Skogsindustrin intar en central position inom vår exportindustri. I gårdagens debatt talade man mycket om exportindustrins svåra läge, man uppmanade till återhållsamhet med lönekrav, och det verkade som om hela kostnadsstegringen inom exportindustrin var orsakad av att de anställda hade fått högre löner.

Låt oss se på prisutvecklingen för skogsmark under den senaste femårsperioden. Siffrorna har jag hämtat från lantbruksnämndens verksamhet i Kronobergs län. De bygger på värderingar som lantbruksnämndens tjänstemän gör vid hembud och då det är fråga om att vägra förvärvstillstånd, alltså inte de priser som betalats.

År 1971 värderades 58 företag med sammanlagt 2 224 ha skogsmark. Medeltalet kubikmassa per hektar var 107 m³. Då hade man ett medelpris per kubikmeter skog på 24:12 kr.

År 1976 har hittills värderats 47 företag med sammanlagt 1 466 ha skogsmark. Medeltalet kubikmassa per hektar var 128 m³. Medelpriset hitintills i år är 79:27 kr. per kubikmeter. Och i dag får man gå ut med en värdering på 90–100 kr. per kubikmeter.

Man kan i dag säga att skogspriserna ligger nära fyra gånger så högt som år 1971. Detta har medfört att medelpriset per hektar har gått upp från 2 586 kr. till 10 111 kr.

Hur har då lönerna utvecklats sig? Ja, enligt uppgifter från Träindustriarbetareförbundet har lönerna stigit från 12:27 kr. till 23:80 kr. Och även om man räknar med de sociala avgifterna kan man inte komma fram till mer än ungefär en fördubbling av lönekostnaderna. Detta skall jämföras med att skogspriserna under samma tid har stigit så att råvarupriserna i dag är nära fyra gånger högre än de var 1971.

Varför nämner man aldrig dessa siffror när det gäller att förklara exportindustrins svårigheter – allra helst som jag tror mig veta att råvarukostnaderna är större än lönekostnaderna för hela träindustrin?

Beror svårigheterna på att kapitalägarna har fått en fyrdubblad förmögenhet och en fyrdubbling av sina inkomster? Det talar man tyst om i de kapitalistiska partierna. Nej, här står de alla eniga när det gäller att förmana arbetarna att inte ta ut löneökningar. När får vi höra ett varningens ord till kapitalägarna från de borgerliga partierna?

I det andra fallet gäller det anställda som genom dagligt slit och hårt arbete lyckats fördubbla sin lön.

Och råvarornas prisstegring har också medfört stora svårigheter för de unga som i dag vill starta ett jordbruksföretag och inte haft turen att få ärva ett företag. De svårigheterna är lika stora i dag som för fem år sedan – ja, t. o. m. större på grund av att de unga i dag måste skaffa ett ännu större kapital.

Hur skall den nya regeringen klara detta? Skall man införa något slags priskontroll på mark? Skall man sätta ett tak, ett högsta pris på marken – som Grebäck skrev i sina artiklar i tidningen Land? Här finns det problem.

Till slut, herr talman, låt mig säga att svårigheterna när det gäller exportmarknaden inte beror på löntagarnas krav på förbättrade löner utan ännu mer på den prisökning som skett på råvaror.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller argumentet om att pensionärerna skulle skuffas ut på gatan är det litet märkligt, herr Fagerlund, att ni nu skyller på herr Ahlmark. Men det är väl inte herr Ahlmark som bestämmer vad ni skall säga. Det är ju ni som har sagt det här. Det är möjligt att det var herr Ahlmark som råkade säga det allra första gången. I så fall har han, såvitt jag vet, bara sagt det en gång. Men vilka är det som åter och återigen upprepat det? Jo, det är Palme och andra företrädare för det socialdemokratiska partiet.

Jag tycker att det är litet ohederligt att hålla på att använda argumentet

och lägga det i herr Ahlmarks mun. Det hade väl varit bättre om ni sagt att detta argument är orimligt och att ni inte ställer er bakom det. Men så har ni inte gjort, utan ni har framfört argumentet och samtidigt skyltit på en annan svensk politiker.

Jag fick inget svar på frågorna om vad som hände den 2 juni och om den annons som vi kunde läsa den 30 augusti med rubriken "Sveket mot löntagarna". Där står det t. ex.: "Information och utbildning av fackliga förtroendemen och medlemmar begränsas genom minskade bidrag."

Jag kanske skall fatta tystnaden så, att herr Fagerlund egentligen tycker att det är genant att vi måste ta upp detta i dag. Men jag har fått ett besked indirekt genom två broschyrer, som LO har gett ut. Den ena heter "73 frågor och svar om medbestämmandelagen", och där finner man samma påstående som i annonsen: "Information och utbildning av fackliga förtroendemen och medlemmar begränsas genom minskade bidrag." Det skulle alltså ha blivit följden av att de borgerliga partierna vann lottdragningen vid voteringen.

I den senaste skriften som kommit från LO, "Medbestämmandelagen", nr 5 i serien om arbetsrätt – och den skriften är f. ö. liksom den jag nyss nämnde riktigt bra – nämns på de sista sidorna just lottningarna och där beskrivs hur det gick till då riksdagen fattade beslut om medbestämmandelagen. När LO där beskriver vad som hände beskyller man inte de borgerliga partierna för att ha minskat bidragen. Sanningen är nämligen den att vi ville finansiera det här på olika sätt. De tre borgerliga partierna ville finansiera det över budgeten – det skulle kosta ungefär 100 milj. kr. Det socialdemokratiska partiet med hjälp av kommunisterna ville finansiera det genom att höja arbetarskyddsavgiften med 0,07 %. Det var det vi lottade om och inte om några minskade bidrag.

Nu har jag alltså äntligen börjat få rätt. Jag får väl fatta tystnaden från herr Fagerlund på den här punkten som ett tyst instämmande.

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon större debatt, men låt mig säga att begränsningen helt och hållet beror på hur mycket pengar som kommer att anvisas för detta ändamål i nästa års budget. Det är avgörande för om vi får samma möjligheter att klara dessa utgifter.

Låt mig vidare säga till herr Wennerfors att jag har hört så många ord i denna kammare om lögn, ohederlighet o. d., men jag vill inte vara med i den debatten.

Jag glömde nämna tidigare att herr Ahlmark sade ytterligare en sak. Man hade enligt honom att välja mellan att antingen skrota försvaret eller ställa pensionärerna på gatan.

Jag tror inte att någon från socialdemokratiskt håll har sagt "skuffa", utan det är återigen ett sådant ordval som herr Wennerfors står för.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker också att det är väldigt beklagligt att vi skall behöva använda ordet lögn i debatten oss emellan i Sveriges riksdags

kammare, men när vi nu fått uppleva en så låg debattnivå i den här valrörelsen anser jag att det är lika bra att vi politiker klarar av detta, så att det blir slut på sådant inför kommande valdebatter. Jag har påtalat direkta lögnaktigheter, och det är upprörande att ett stort parti med hjälp av en stor fackföreningsrörelse använder sig av en sådan teknik för att söka behålla regeringsmakten. Det är det jag har reagerat mot, och det tycker jag är på sin plats.

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Den låga debattnivån i det politiska livet tycker jag att herr Wennerfors klarar utmärkt på egen hand.

När det gäller själva sakfrågan vill jag säga att ingen kan förneka att propositionen var skriven i samarbete med de stora löntagargruppningarna, där herr Wennerfors är medlem, och att det rådde fullständig samstämmighet mellan propositionen och TCO, LO och SACO/SR. Det var ni som försämrade förslaget för löntagarna, det var vi som ville behålla propositionens huvudlinjer. Det kommer herr Wennerfors icke ifrån.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr Wennerfors anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr ZACHRISSON (s):

Herr talman! Låt mig börja med den kommentaren att det uppenbarligen är besvärligt för de kapitalistiska partierna att bli påmind om valrörelsen. Herr Wennerfors är besvärad av att bli erinrad om vad det moderata skatteförslaget innebar. Han tycker det är konstigt att socialdemokraterna citerar Per Ahlmark i diskussionen om vad det förslaget i verkligheten betydde. Men egentligen är det ännu konstigare att Per Ahlmark, som faktiskt har sagt att det moderata skatteförslaget närmast skulle innebära att man ställde pensionärerna på gatan, nu sitter som vice statsminister i en regering med en moderat finansminister.

Emellertid, herr talman, var det inte detta jag hade tänkt tala om, utan jag skall ta upp några punkter på det utbildningspolitiska området. Där har ju reformarbetet under de senaste riksdagsperioderna varit väldigt intensivt. På några områden – det gäller främst högskolan och vuxenutbildningen – har det stått strid mellan en mer eller mindre samlad borgerlighet och socialdemokratin.

När det gäller högskolan har centerpartiet emellertid visat prov på en framsynt samarbetsvilja. Av vissa signaler att döma tycks nu även den folkpartistiske utbildningsministern ha börjat komma fram till en mer realistisk inställning till högskolereformen än när den diskuterades här i kammaren.

Trots vissa psykologiskt motiverade ordridåer i regeringsdeklarationen verkar den borgerliga regeringen vara beredd att fullfölja högskolereformen. Det är bra för sakens skull, men det är samtidigt ännu ett exempel på vad i det här fallet den liberala och moderata valpropagandan egent-

ligen var värd. Enligt den skulle nämligen högskolereformen stoppas.

Herr talman! Om nu alltså högskolereformen i stort sett klarar sig från en borgerlig nedrustning är det desto allvarigare med vuxenutbildningen. I en f. ö. mycket mångordig regeringsdeklaration råder det en total tystnad om folkbildning och vuxenutbildning och om folkrörelsernas roll i det framtida samhället. Det är mycket oroande, inte minst därför att det här i flera sammanhang tidigare har stått strid i kammaren. Jag vill därför ta upp några punkter på vuxenutbildningens område som jag anser särskilt viktiga att markera.

Det är väldigt många människor här i landet som deltar i studiecirklar – i alla åldrar, i alla samhällsgrupper. I slutet av 1960-talet deltog var femte person mellan 15–75 år i studiecirkel, och nu är det var fjärde. Det är över 1,5 miljoner människor. Att studiecirkeln når så många beror säkert också på att studieförbunden samarbetar med folkrörelser och därför har helt andra möjligheter än det övriga utbildningsväsendet att få kontakt med grupper som saknar studievana.

Även om studiecirkeln ibland kan väcka ett intresse som leder till att deltagare senare söker sig till längre, yrkesinriktade utbildningar, är det säkert inte en önskan att utbilda sig för att byta arbete som gör att så många människor kommer till studiecirklar. I stället går man till studiecirkeln för att, som LO uttrycker det i sitt senaste utbildningsprogram, inom ramen för sina villkor få ut mer av tillvaron. Studiecirkeln gör det möjligt för många som inte ingår i en familj eller en arbetsgemenskap att komma ur sin isolering. Men talar man om utbildning för att inom ramen för sina villkor få ut mera av tillvaron, måste man också vara medveten om att villkoren är olika och att människor därför i praktiken har olika möjligheter att delta i sådan socialt utvecklande och personligt stimulerande utbildning.

Det här beror nog inte bara på att det finns olika inställning och olika traditioner när det gäller utbildning i skilda sociala grupper. Bearbetningen av den s. k. levnadsnivåundersökningen som gjorts på socialforskningsinstitutet visar att människors arbetsförhållanden påverkar människorna inte bara under den tid som de befinner sig på arbetet utan också under deras verksamhet på fritiden. Antagandet att de som har tråkiga arbeten kompenserar sig för detta genom att i stället ha en så mycket mer stimulerande fritid håller inte. Det visar sig att de som har ett enformigt arbete som inte ger möjlighet till självständiga initiativ ofta är passiva även på fritiden. De ingår i den grupp som studieförbunden har svårt att nå. Vill man ge fler människor möjlighet till studieverksamhet är det alltså inte bara fråga om att rikta så mycket som möjligt av rekryteringsinsatserna till dem som har den typen av arbete. För att kunna ändra på fritidsaktiviteterna måste man också ändra på arbetsförhållandena och på möjligheterna för den som arbetar att få inflytande över sitt arbete.

Det är när vi socialdemokrater pekar på dessa förhållanden som Per Ahlmark brukar säga litet hänfullt att vi hämtar argument för kultur-

politiken från icke-kulturella områden. Det får han gärna säga om det roar honom. Vad bryr sig verkligheten om vad den kallas, om den kallas kultur eller icke-kultur? Verkligheten hänger ihop, samhället är en helhet och politiken måste hänga ihop och bygga på en samsyn, även om man av praktiska skäl måste dela upp ansvaret och åtgärderna på olika områden. Om man säger att den ojämna fördelningen av utbildning delvis beror på andra förhållanden, på platsskillnader och ett odemokratiskt arbetsliv måste man komma ihåg att utbildning ibland också kan användas som ett hjälpmedel i kampen för att förändra dessa förhållanden.

Då kommer jag in på det andra behovet som jag tror förklarar att så många människor söker sig till studiecirklar, nämligen behovet av att skaffa sig kunskaper eller det faktum att de genom arbetet i cirkeln skapar ny kunskap för att förändra samhället. Det är vad LO:s utbildningsprogram med ett fint ord kallar för systemförändrande vuxenutbildning, vuxenutbildning som inte bara påverkar den enskilda individens situation utan som också är ett hjälpmedel för kollektivet att uppnå bättre villkor. Det utbildningsprogram som LO-kongressen antog om facklig utbildning är ett mycket bra exempel på sådan samhällsförändrande utbildning, som till mycket stor del kommer att ske i form av studiecirklar. LO har som mål att ge en bred utbildning som på ett konkret sätt an knyter till och direkt kan användas för att påverka förhållandena på den egna arbetsplatsen. Samtidigt vill man ge en mer specialiserad utbildning till de förtroendevalda som företräder sina kamrater i kontakten med arbetsgivarna. I båda dessa utbildningar skall de ideologiska inslagen öka och leda till ett starkare medvetande om hur förhållandena på den egna arbetsplatsen hänger samman med behovet av en förändring av samhället i stort.

De fackliga cirkelarna ökar starkt i antal. Under de senaste åren har de fackliga organisationerna fått stora bidrag för att klara utbildningen i samband med reformer av arbetslivet. De bidragen används delvis till att bekosta deltagaravgifterna i studiecirklar. Det innebär t. ex. att de miljoner som riksdagen i våras anvisade till facklig utbildning i samband med lagen om medbestämmande i arbetslivet antagligen kommer att kosta dubbelt så många miljoner på studiecirkelanslaget. Tyvärr blev ändå inte anslagen för utbildning i samband med lagen om medbestämmande så stora som den tidigare regeringen hade velat. Meningen var att utbildningen skulle ha finansierats genom en arbetsgivaravgift. Det hade inneburit att resurserna hade ökat i takt med ökningen av lönesumman varje år. Men de borgerliga gick emot detta och prutade på reformen och ville bara ge anslag för ett år i sänder, och vi förlorade lottningen. Vi ämnar naturligtvis återkomma med vårt krav, men vi hyser stor oro för vad som skall ske på det området under den nya kapitalistiska regeringen. Skall det som sades i samband med reformen bli vägledande, stundar vargatider för den fackliga utbildningen. Det här är ett av de områden där det är angeläget att få ett snart besked av den nya regeringen, eftersom den fackliga rörelsen måste vidta andra åtgärder för att se om

sitt hus, om anslaget på det här avsnittet kommer att skäras ner eller stagnera.

Studiecirkelverksamheten är för de fackliga organisationerna av grundläggande betydelse när det gäller att utbilda medlemmar och förtroendevalda. Men det är naturligtvis inte bara för dem det här är väsentligt. Också inom andra folkrörelser ställer man sig oroligt frågan om utbildningen av medlemmar och förtroendevalda skall kunna hållas på den höga nivå där den har varit under senare år. Ett försök att styra över resurser till de grupper som har de största behoven av utbildningen är de s. k. priobidragen. De bidragen utgår bl. a. för cirklar i ämnen som skall öka handikappades möjligheter att få kontakt med andra, t. ex. teckenspråk, blindskrift och cirklar i hemspråk för invandrare. Fr. o. m. den 1 juli 1975 är också alla fackliga cirklar prioriterade. Studiebidragen utgör ett viktigt inslag i det nuvarande utbildningspolitiska mönstret. Men i de senaste årens debatter har den här anslagsformen gång på gång utsatts för mycket hotfull kritik. Moderaterna har vid flera tillfällen sagt – bl. a. finansminister Bohman i den senaste finansdebatten – att man vill ta bort priobidragen och ge samma bidrag till alla cirklar. Så länge man inte har hittat någon annan metod att åstadkomma styrning av resurser till utsatta grupper är moderaternas förslag ett mycket cyniskt förslag. Det rör sig om ca 30 milj. kr. som man vill beröva de sämsta ställda.

Robin Hood tog på sin tid från de rika och gav åt de fattiga, men Gösta Bohman gör precis tvärtom. Ur moderaternas synpunkt måste fackliga kunskaper vara ett hot, eftersom prioriteringen av fackliga cirklar i så hög grad har retat moderaterna. Fackliga kunskaper är en förutsättning för att de fackliga organisationerna skall kunna utnyttja de nya rättigheter som arbetslivsreformerna har gett. Avsikten med de reformerna och med de reformer som kom till som en följd av FÖVUX förslag var också att styra över resurser till de grupper som hade de största behoven av utbildning. De första FÖVUX-reformerna trädde i kraft under förra budgetåret. Då infördes bl. a. statsbidrag för uppsökande verksamhet på arbetsplatserna.

Våren 1975 diskuterade riksdagen bl. a. vilka som skulle ha ansvaret för den typen av uppsökande verksamhet. Vi ansåg från socialdemokratiskt håll att det skulle vara de fackliga organisationerna på arbetsplatserna som skulle ha det ansvaret. Den facklige studieorganisationen har laglig rätt att sköta sina arbetsuppgifter på arbetstid och han representerar den grupp som skall sökas upp. De fackliga organisationerna bör själva få välja vilket studieförbund de vill samarbeta med. De kapitalistiska partierna ansåg att studieförbunden skulle få ansvar för den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna.

Det är lätt att föreställa sig vilken förvirring och oreda som skulle ha brutit ut om alla studieförbund skulle få skicka ut uppsökare utan någon kontakt med den fackliga rörelsen på arbetsplatserna. Man kan t. o. m. tänka sig att bara studieförbund med mycket goda kontakter med arbetsgivarna skulle bli tillåtna. Hela reformen skulle ha misslyckats

om vi hade kompromissat på den här punkten. Det blev lottdragning i riksdagen och socialdemokraterna vann. Men nu är oron stor: Vilken politik kommer att föras när det gäller uppsökande verksamhet på arbetsplatserna? Här krävs besked från den nya regeringen för att de fackliga organisationerna i tid skall ha möjlighet att kompensera sig på annat sätt för den urholkning av de tidigare reformerna som kan bli följden om de borgerliga fullföljer tidigare uttalade avsikter.

Också när det gäller det nya studiestödet för vuxna har vi från socialdemokratiskt håll försökt styra över resurser till de grupper som har den kortaste utbildningen och de besvärligaste arbetsförhållandena och är mest socialt utsatta. Vuxenstudiestödet har bara funnits under en mycket kort tid, men vi kan redan nu konstatera att intresset för särskilt vuxenstudiestöd blivit betydligt större än väntat. Antalet ansökningar för vårterminen 1976 var sammanlagt 10 000. Vid ansökningstillfället i maj hade antalet ansökningar ökat till 16 000. Men bara hälften av dem som sökt vuxenstudiestöd i maj har fått bifall. Detta gäller totalt för hela landet. Man kan befara att vi, med den här utvecklingen, f. n. bara kan tillgodose ca en tredjedel av dem som söker särskilt vuxenstudiestöd. Det har visat sig att ca två tredjedelar av dem som har fått särskilt vuxenstudiestöd har varit kvinnor. Bland dem som i de första två omgångarna beviljades vuxenstudiestöd för grundskole- resp. gymnasieskolestudier hade 53 % folkskola som tidigare utbildning, 32 % grundskola eller motsvarande; övriga hade längre utbildning. Hälften av kvinnorna med särskilt vuxenstudiestöd var över 34 år och hälften av männen över 29.

De fackliga organisationerna har fått ett stort inflytande över beviljandet av särskilt vuxenstudiestöd samt tim- och dagstudiestöd genom att LO och TCO har representanter i vuxenutbildningsnämnderna. Detta har en stor betydelse bl. a. i samband med de nya lagar som gäller på arbetslivets område men också för att de fackliga organisationerna i stor utsträckning representerar de grupper för vilka vuxenutbildningsreformen främst är avsedd. Detta starka fackliga inflytande mötte vid reformen hårt motstånd från de borgerliga partierna. Och på ännu ett område finns alltså anledning att efterlysa: Vad blir nu den borgerliga regeringens politik? Vad kan man vänta sig av en kapitalistisk regering när det gäller utvecklingen på studiestödsområdet?

Ett oroande varsel har kommit. Den nya regeringens första åtgärd på studiestödsområdet skall bli att avskaffa den s. k. äktamakeprövningen enligt ett uttalande av den nye utbildningsministern. Den innebär bl. a. att studiemedel inte utgår vid inkomster över 90 000 kr. per år. Det kan naturligtvis beskrivas som en jämlikhetsreform att vissa personer med höga inkomster får studiemedel oberoende av makens inkomster. Den socialdemokratiska regeringen gav därför studiestödsutredningen direktiv om att komma med en plan på en successiv avveckling av äktamakeprövningen. Den uppgift som utbildningsministern så karskt gav studiestödsutredningen i förra veckan har denna alltså redan.

Men den uppgiften måste ju vägas mot andra angelägnare reformer. Det måste kännas egendomligt inte minst för de ungdomsstuderande vid gymnasierna och folkhögskolorna att de skall behöva stå tillbaka för redan välförsedda vuxna.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Herr Zachrisson började sitt anförande med att beröra den förestående högskolereformen, som riksdagen kommer att få ta ställning till inom en snar framtid. Det är med tillfredsställelse vi moderater konstaterar att förslaget från H 75 skall ut på remiss, något som den gamla regeringen inte ville förorda. Även om förslaget från H 75 är betydligt bättre och mer realistiskt än dess föregångare U 68, finns det åtskilligt som i alltför hög grad bär präglet av socialdemokraternas övertro på styrning och byråkratisering. Vi minns alla hur det gick med PUKAS-systemet. Här byggde man från dåvarande regeringens sida upp ett linjesystem för att fånga in de studerande i bestämda fällor, varefter det visade sig att de studerande inte ville låta sig infångas. Och systemet halvdog i tysthet.

U 68-förslaget kunde från början ses som en förlängning av PUKAS, tillkommet under en tid när tillströmningen till våra universitet och högskolor sprängde alla gränser. Utvecklingen har emellertid blivit en annan än vad man väntade sig, och det finns orsak att förmoda att också H 75-förslaget innan det träder i kraft måste förändras för att passa in i de nya studieformer som utvecklingen fört med sig.

Att H 75 är ett bättre förslag än U 68 ser vi som ett resultat av remissinstansernas och den politiska oppositionens intensiva och konstruktiva kritik av det ursprungliga förslaget och också av dessa instansers medverkan vid tillkomsten av det nya. De flesta av de kvarstående svagheterna hos H 75 kan antagligen elimineras utan nämnvärd tidsutdräkt. Det är alldeles riktigt, som herr Zachrisson sade, att man från studenthåll har framfört kravet på att högskolereformen skulle uppskjutas ett år. Min uppfattning är att så inte blir fallet, men det är viktigt att ingenting forceras fram – mycket kan också framföras etappvis.

Man får inte glömma bort att H 75 till väsentliga delar är ett tomt skal som skall fyllas med innehåll. Det är därför av största betydelse hur utbildningspolitiken utformas under de närmaste åren, och det måste vara en lockande uppgift för vår nye utbildningsminister att ta itu med detta. Mot bakgrund av folkpartiets agerande för att tillsammans med oss moderater verka för att högskoleorganisationens karaktär av styrinstrument skall försvinna kan jag instämma i herr Larssons i Staffanstorp förhoppning att den nya högskolan skall bli vårt land till glädje.

Jag har i motsats till herr Zachrisson inte hört några signaler från den nye utbildningsministern, som inte sammanfaller med mina önskemål i detta avseende. Det finns nämligen en avgörande skillnad mellan den nya regeringens och den gamlas syn på högskolan som medel att påverka samhällsutvecklingen. Vi moderater har sett med misstänksam-

het på de tendenser som funnits att behandla högskolan som ett verktyg för att styra samhällsutvecklingen enligt någon politisk-socialistisk doktrin. Vårt partis representanter har hela tiden verkat för att högskolan fritt, inom av statsmakterna fastställda ramar, skall få angripa de problem som måste lösas för att högskoleutbildningen och högskoleforskningen på bästa sätt skall kunna anpassas till de mångskiftande behov som individerna och samhällssektorerna har och kan komma att få.

Och problem kommer inte att saknas. Ett av de stora och där den gamla regeringen har misslyckats är att öka tillströmningen till teknisk och naturvetenskaplig utbildning. Läsåret 1969/70 började 900 studerande att läsa fysik på AB-nivån. Sex år senare var det 130. Siffrorna för kemistuderande för motsvarande tider visar en nedgång från 1 050 till 650 och för matematik från 4 000 till 1 200.

Våra tekniska högskolor har inte förrän i år, och knappast ens i år, kunnat fylla sina platser, och det skall ses mot bakgrund av att bara ASEA beräknar att i år anställa ca 100 civilingenjörer.

Orsaken till den brist som kommer att uppstå på tekniskt och naturvetenskapligt utbildad personal är bl. a. att söka i det att sådana studier av de flesta betraktas som svåra, och den uppfattningen har de studerande fått genom att deras förkunskaper i allmänhet varit för dåliga. Den satsning på goda baskunskaper som aviseras i regeringsförklaringen kommer att vara det allra viktigaste när det gäller de utbildningspolitiska reformerna. Herr Zachrissons fögderi har trots alla vackra ord misslyckats på detta område.

Andra svårigheter som blir märkbara beror på förändrade studievanor. H 75 bygger upp den nya högskolan på ett linjesystem. För de flesta av de utbildningsanstalter som nu förs över till högskolan kommer anpassningen till det nya systemet inte att medföra några svårigheter. För den traditionella högskole- och universitetsutbildningen ser det mörkare ut.

Av de i höst nyinskrivna vid filosofisk fakultet uppper 64 % – nära 2 av 3 – att de inte avser att genomgå så lång utbildning att den leder till examen. Nära hälften av de nyinskrivna är 25 år eller äldre. Detta innebär en helt ny struktur på universitetens studerandesammansättning. Problemet ligger inte i själva förändringen, vilken tyder på att vidareutbildning eftersträvas, utan på det faktum att allt färre av de unga söker sig en fullständig akademisk utbildning. Varken U 68 eller H 75 har byggt på dessa förutsättningar. Verkligheten har av rektor för Lunds universitet karakteriserats som att vi alltmer tycks övergå till ett "snuttuniversitet". Detta skapar djup oro inför den framtida forskarrekruteringen.

Orolig blir man också inför H 75:s föreslagna regler angående lokal antagning – sådana skulle ju gälla bl. a. för antagning till enstaka kurser.

Utbildningsutskottet liberaliserade propositionen om antagning till högskoleutbildning på denna punkt, och riksdagen beslutade att ett generellt anmälningsförfarande skulle införas. I H 75:s förslag har anmäl-

ningsförfarandet ersatts av en mycket hårt reglerad och komplicerad antagningsprocedur som i hög grad motverkar vår inställning att högskolan inte skall vara totalspärrad. Regeringsförklaringens uttalande att ingen sådan spärr skall få finnas måste innebära att lagförslaget ändras på denna punkt.

Jag skulle också vilja beröra de utländska studerandenas situation vid våra universitet och högskolor. Riksdagsbeslutet om antagning innebar att vi skulle följa den internationella rekommendationen att avdela en särskild intagningskvot för sådana studerande. Det har H 75 ändrat.

Frågan om internationalisering av utbildningen är i hela världen utomordentligt viktig och det är beklagligt om vi i Sverige skulle bryta den generösa inställning som vi tidigare haft. Generositeten har emellertid i ett avseende varit missriktad. Varje kurator och studievägledare kan vitsorda att bortfallet av utländska studerande vid våra högskolor är alldeles för stort. Ett skäl till detta är de alltför låga krav på grundläggande kunskaper i svenska språket som satts upp. Det är beklämmande att komma i kontakt med dessa ungdomar som satsar stora summor för att få en gedigen utbildning men som i alltför många fall misslyckas totalt därför att deras möjligheter att följa undervisningen är för dåliga. Vi hjälper inte dessa ungdomar genom att ställa kraven på kunskaper i svenska för lågt, och jag hoppas att vår nye utbildningsminister tar itu med denna fråga för att därigenom skapa möjligheter för ökad jämställdhet i utbildningen.

Och, herr talman, apropå jämställdhet: Antalet kvinnor bland nyinskrivna studerande har i år minskat från 50 % till 47 %. Också när det gäller forskarstuderande är kvinnorepresentationen i avtagande. De nya behörighetsregler som kommer att gälla i den nya högskolan, med kraftigt ökat hänsynstagande till arbetslivserfarenhet, kan komma att ytterligare snedvrida könsfördelningen. Jag har tidigare påpekat detta, och jag förutsätter att vår nye utbildningsminister noga följer utvecklingen på detta område. I första hand gäller detta naturligtvis de spärrade linjerna, där betygskraven är höga och där en längre sammanhängande förvärvsverksamhet i allmänhet blir nödvändig för antagning. Det vore beklagligt om flickor i framtiden skulle få svårare att hävda sig inom dessa yrkesområden.

Till sist: Den socialdemokratiska utbildningspolitikens nedvärderande av längre sammanhängande teoretisk utbildning måste brytas. En fri, obunden och kvalificerad forskning är nödvändig för ett lands utveckling, och forskarutbildning fordrar en färdig grundutbildning. Moderaterna har oupphörligen framfört denna princip, och vi har gjort det i övertygelsen om att forskningens frihet och de studerandes träning i kritiskt tänkande och vetenskaplig metodik är grundstenarna i vår kultur.

Jag vill, herr talman, emellertid gärna på den minut som återstår för mig att tala beröra något av vad herr Zachrisson anförde angående de borgerliga partierna och vuxenutbildningen. Låt mig börja bakifrån med studiestödet!

Först framställer herr Zachrisson det så att en studerande med 90 000 kronors inkomst skulle få studiestöd. Det gäller givetvis inte. Den som är gift och har en make med 90 000 kronors inkomst har ett ytterligt reducerat studiestöd, som bara uppgår till någon tia. Men det märkvärdiga är att den socialdemokratiska regeringen såväl när det gäller arbetsmarknadsstudiestödet som när det gäller det särskilda vuxenutbildningsstödet icke har någon makeprövning. Det är väl ganska orimligt att anse att just de studerande med studiemedel skall behandlas efter andra principer än andra! Vi har, jag vågar nästan säga i decennier, krävt en jämlikhet såväl mellan olika studiestödsformer som mellan män och kvinnor när det gäller rätten till studiestöd.

Sedan talar herr Zachrisson hela tiden om de kapitalistiska partier. Låt mig i så fall tala om det socialistiska partiet. Det har varit en genomgående trend, inte minst i herr Zachrissons anförande här, att betona de fackliga studierna i studiecirkelverksamheten, men det är faktiskt så att majoriteten av medborgarna i detta land icke är fackföreningsanslutna. Vad vi har menat med vårt förslag när det gäller vuxenutbildningen och stödet till de olika studiecirkelarna har ju varit att skapa jämställdhet också mellan olika typer av studiecirklar. Herr Burenstam Linder har aldrig sagt att han skall ta bort 30 milj. kr. från de prioriterade studiecirkelarna, utan han har sagt att vi på sikt skall sluta med att ha prioriterade studiecirklar, dvs. att samma stöd skall utgå oberoende av vilken studiecirkel det gäller. Genomgående för socialdemokraternas politik när det gäller studiecirkelverksamheten har varit att man i varje fråga – svenskundervisningen för invandrare, uppsökande verksamhet eller vad det än rör sig om – har velat prioritera de fackliga studierna. Vi har velat skapa ökad jämlikhet också för de andra grupperna och förbättrade möjligheter, inte minst för dem som går hemma och kanske inte ens har kontakt med förvärvslivet, att delta i studiecirklar på likvärdiga villkor. Självfallet väntar vi oss att socialdemokraterna återkommer med sina käpphästar i denna fråga, men den parlamentariska situationen är ju sådan att era möjligheter, såsom jag bedömer dem, i dag är ganska små att få gehör för sådana tankar.

Herr ZACHRISSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är i och för sig intressant att konstatera att det är en moderat representant som anför utbildningsdiskussionen från regeringssidan nu. Jag skall anlägga några synpunkter på det som fru Sundberg tog upp.

Jag kan förstå om det av psykologiska skäl upplevs som naturligt att försöka göra några förändringar i den lagtext som ni kommer med. Ni måste ju på något sätt försöka ge människor ett intryck av att allt vad ni har sagt att den socialdemokratiska högskolepolitiken skulle innebära är sant. Därför måste självfallet några ordridåer läggas ut; det kan jag förstå. Men fru Sundberg vet lika väl som jag att H 75:s förslag inte innebär någon totalspärr utan att detta är ett rykte som ni har spritt

ut. Men, som sagt, psykologin må gärna användas, om den på något sätt kan vara er till hjälp.

Ett par punkter bara hinner jag med på den korta repliktiden.

Det är riktigt att den dåliga rekryteringen till naturvetenskaplig utbildning är mycket oroande. Det är en av de saker vi verkligen måste arbeta med. Men det finns anledning att fråga: Vilka styrningsåtgärder är fru Sundberg beredd att medverka till för att få en ökad rekrytering till de tekniska skolorna? Inte räcker det med litet hurtfrisk valfrihet. I regeringen hyser man ett sådant teknikerförakt som vi i går fick en flagrant demonstration av. Hur skall det upplevas av alla dem som vill söka sig till teknisk utbildning, när de har en känsla av att ändå den politik som skall föras i framtiden i rätt hög grad är ett hot mot dem som har satsat på teknisk utbildning och är tekniska experter?

Sedan till vuxenutbildningen och de fackliga studierna. Det är möjligt att herr Burenstam Linder också varit ute och talat om detta, men jag talar om vad nuvarande ekonomiministern Bohman sade i finansdebatten i fjol. Fru Sundberg försöker litet vackert skriva om detta och säga att ni vill göra alla cirklar lika. Det innebär ju i praktiken att ni flyttar 30 milj. kr. från de prioriterade cirklarna och att de eftersatta grupperna i de fackliga organisationerna – för det handlar om eftersatta människor – inte får en chans att utan mycket stora ekonomiska uppoffringar själva gå in i dessa studier.

Att ni medvetet tar ifrån de eftersatta grupperna en sådan möjlighet är ett exempel på den typ av utbildningspolitik som jag antar att ni nu kommer att bedriva. Den exemplifieras också av det förslag till vuxenstudiestöd som tydligen skall komma. Det är ju så, fru Sundberg, att orsaken till att man inte behöver ha någon äktamakeprövning när det gäller arbetsmarknadsutbildningen eller det särskilda vuxenstudiestödet är att stödet går till människor som i allmänhet ligger under 60 000 kr. i inkomst. Det nya och intressanta är att den markering ni gör är en markering för de högavlönade.

Herr LARSSON i Staffanstorps (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag får kanske blanda mig litet i den här debatten.

Först vill jag instämma när fru Sundberg talar om hur H 75 har korrigerat en del av vad propositionen innehöll. Jag vill också säga att H 75 har korrigerat en del saker efter den första remissomgången.

Därmed tror jag också att jag som ledamot av H 75 vågar säga att vi har lyckats ganska väl. Vi har även lyckats spika fast, i direkta satser och ordvändningar, att högskolan inte är totalspärрад. Det har också sagts i regeringsdeklarationen att den inte skall vara det.

I den diskussion som herr Zachrisson och fru Sundberg för här om vuxenutbildningen vill jag bara säga till förre utbildningsministern att vi, som herr Zachrisson nog är underkunnig om, från centern och folkpartiet under flera år har väckt gemensamma partimotioner där vi försökte driva på den då sittande regeringen i vuxenutbildningsfrågorna. Vi har

äntligen fått litet resultat. Propositionerna kom, och vi har fått ett bättre stöd till vuxenutbildningen.

Herr Zachrisson tog här upp arbetsgivaravgiften och stödet i det sammanhanget. Jag vill påminna om att vi hade ett anslag över budgeten i den lottningssituation som förelåg. Vi kommer säkerligen från regeringspartiernas sida att fullfölja detta på ett sådant sätt att det blir tillräckliga stödåtgärder för utbildningen på denna punkt.

Med detta vill jag ha sagt att jag inte tror att herr Zachrisson behöver vara orolig på något sätt i det här sammanhanget. Jag förstår att han inte är orolig men att han nu gärna vill ha den attityden här i kammaren, sedan han avgått som utbildningsminister.

När det gäller uppsökandeverksamheten för vuxenstudier på arbetsplatserna, så blev den ensidig till visst studieförbunds förmån. Jag tror att det är nödvändigt att återställa jämställdheten därvidlag, för den var inte så perfekt, herr Zachrisson, efter de senaste besluten i utbildningsutskottet och i riksdagen.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Zachrisson sade att fackets medlemmar är eftersatta i studiehänseende. Jag tycker att herr Zachrisson skall gå ut och se var man hittar de mest eftersatta grupperna i våra studiecirklar och inte minst se på dem som aldrig kommer med i en studiecirkel – de är i mycket stor utsträckning icke fackföreningsanslutna.

Vi är överens om värdet av att öka utbildningen när det gäller teknik och naturvetenskap. På den punkten har vi för vår del framlagt åtskilliga förslag, och herr Zachrisson är säkert medveten om dem. Bl. a. har vi föreslagit att man i läroplanerna skulle införa undervisning i naturvetenskap på låg- och mellanstadiet, att man skulle höja betygsmedelvärdet, att man skulle undersöka möjligheterna till s. k. viktade betyg i gymnasiet för tillträde till teknisk högskola osv. Dessa förslag har den förutvarande utbildningsministern inte velat ta upp. Det är självklart att jag tror att vi nu kan vänta oss en förbättring på den punkten.

Så till sist till frågan om den nya högskolan blir totalspärрад eller inte. Vad jag sade var att riksdagen tog avstånd från en spärrad högskola – var och en som ville studera vid högskola och var behörig skulle ges tillfälle därtill. Men i H 75:s förslag när det gäller den lokala antagningen till högskolestudier har man frångått det anmälningsförfarande som vi förordade och – under herr Ringborgs ledning – åstadkommit ett system som i praktiken måste kombineras med en totalspärрад. Det är därför glädjande att höra att herr Zachrisson tydligen kommer att sluta upp bakom vad som står i den borgerliga regeringsförklaringen, nämligen att högskolan inte skall bli totalspärрад. Det har varit en väsentlig och grundläggande förutsättning i vårt arbete när det gäller den nya högskolan.

Herr ZACHRISSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Först sade herr Larsson i Staffanstorps – som jag inte hade anledning att diskutera med, eftersom han inte fanns med på ta-

larlistan – att han begärt ordet för att ge fru Sundberg ett ord på vägen.

Ni säger nu, herr Larsson i Staffanstorp, att ni är beredda att fullfölja bidragen till de fackliga organisationerna – jag hoppas att det då åtminstone innebär att de kommer att ligga på den nivå de har. Det är naturligt att jag känner stor oro för detta, eftersom den som nu är ekonomiminister och finansminister tidigare direkt har polemiserat mot bidrag av detta slag.

Det är på det sättet, fru Sundberg, att de fackliga organisationerna och deras medlemmar vid den försöksverksamhet vi har haft i FÖVUX har visat sig vara de som är bäst rustade att klara den uppsökande verksamheten för att nå de människor som är sämst ställda i utbildningshänseende. Det är därför som vi från socialdemokratiskt håll ansett det vara så angeläget att gynna just dessa organisationer, att ge dem resurser att gå ut och söka upp de människor som är sämst ställda i utbildningshänseende. När ni vill ta bort de prioriterade bidragen till just dessa organisationer hotar ni de människor som är sämst ställda i samhället. Vi vill försöka göra er uppmärksamma på att det är ett angrepp inte bara emot de fackliga organisationerna utan ett angrepp mot de människor som är sämst ställda i utbildningshänseende.

Till sist vill jag säga att jag förstår att vad fru Sundberg yttrar också är en polemik mot herr Larsson i Staffanstorp och H 75, eftersom fru Sundberg anser att H 75 och herr Larsson i Staffanstorp inte har fullföljt riksdagens intentioner. Mitt intryck är att H 75 på denna punkt har följt riksdagsbeslutet mycket noga. Fru Sundberg vet, trots att ni har använt detta i valrörelsen liksom i tidigare sammanhang, att det förslaget innebär att det icke blir någon totalspärрад högskola. Men jag kan som sagt förstå om ni i brist på sakpolitik har behov av en del psykologiska ordtridåer i dessa sammanhang.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att herr Zachrisson fortsätter att kalla de fackföreningsanslutna för de sämst rustade i studiehänseende. Låt mig förklara situationen.

Vårt förslag, också framfört i en reservation, att de prioriterade studiecirkelarna inte skulle få en lika stor ökning av anslaget till studiecirkelarna som de övriga innebär inte att vi vill ta bort pengar från de prioriterade. Herr Zachrisson vet lika väl som jag att detta stöd har höjts återkommande för att motverka penningvärdeförsämring och annat. Vad vi har velat göra är att i första hand satsa höjningen på de icke prioriterade studiecirkelarna för att åstadkomma jämlikhet mellan olika typer av studiecirkelarna.

Jag kan bara konstatera att vi har olika uppfattningar om värdet av prioriterade cirkelarna. Herr Zachrisson anser – och det är kanske helt riktigt mot hans politiska bakgrund – att vi skall prioritera fackliga studier. Vi tycker att alla cirkelarna skall ha samma stöd. Men vi har inte talat om att ta bort utan om att höja stödet till de andra cirkelarna så att

stödet blir jämnt fördelat. Detta talade vi mycket om i valrörelsen, och det tror jag att herr Zachrisson vet.

Herr JOHANSSON i Växjö (c):

Herr talman! När jag i går och i dag har lyssnat till debatten har jag blivit förvånad, ja, nästan skrämmd. Vi har för all del blivit härdade i den tidningsdebatt som från socialdemokratiskt håll har förts efter valet och redan förstått att sämre förlorare än socialdemokraterna av årgång 1976 får man leta efter. När fanatism i förening med besvikelse går så långt att människor skriver insändare – man kan undra varifrån de kommer – som är så anstötliga och förgrovade att de ligger närmast ärekränkning, då undrar man vilket jobb man egentligen sysslar med. Behöver politiken vara så infekterad?

Denna remissdebatt har också visat hur irriterad man känner sig på socialdemokratiskt håll inför sin nya roll som oppositionsparti.

Det är synd att Knut Johansson i Stockholm inte är inne i kammaren nu. Han lämnade en felaktig uppgift. Han sade att centern har varit för elva kärnkraftverk. Det är att märka att 1973, när vi begärde ett moratorium, fanns det ett aggregat som var laddat. Hade riksdagen gått med på vårt förslag hade dagens problem på byggnadssidan inte uppstått.

Varför skall man känna sig så hopplöst utlämnad för att man har lämnat kanslihuset? Ett parti som är i oppositionsställning kan göra en stor insats i samhällsarbetet. Det kommer säkert även socialdemokraterna att göra. Se på de tidigare oppositionspartierna! Även där har naturligtvis viljan att komma i regeringsställning funnits, men oppositionsställningen som sådan har ingalunda medfört att man i ren surmulenhet har använt sig av ett ordval, muntligt eller i skrift, som urartat på det sätt som vi har fått uppleva från socialdemokratiskt håll. Nej, bästa vänner från s-håll, jag är övertygad om att ni som oppositionsparti efter en tid kommer att finna att det går att arbeta effektivt för sina idéer även i den nya situationen. Jag tror att ni kan lansera idéer som även den sittande regeringen kan acceptera – ja, att det kan bli breda lösningar såväl i utskotten som här i kammaren.

Under valrörelsen beklagades att man försökte piska upp en klasskampsstämning. Det är lika beklagligt om den skall fortsätta efter valet. I en modern demokrati är klasskamp en föråldrad metod. Visst skall i en utvecklad demokrati som vår samhällsidéerna tävla med varandra. Men det kan ske utan att man behöver utsättas för risker att skapa djupa och bestående klyftor mellan partier och folkgrupper i vårt land. Om vår demokratiska värdegemenskap raseras är det demokratin som blir förlorare.

Vi har i de stora avgörande avsnitten av vår politik hitintills varit sams om tagen. Det bör vi kunna vara även i fortsättningen. En lösning av samhällsproblemen framöver fordrar politiska ställningstaganden, där en viss återhållsamhet med ekonomiska medel på alla områden måste ske. Vi har kanske olika uppfattningar om hur vi skall klara ekonomin.

Men även här tror jag att det finns en viss värdegemenskap som grundar sig på erfarenheterna från jämviktsriksdagen.

På ett område borde det finnas möjligheter att uppnå stor enighet, nämligen i miljöfrågan i hela dess vidd. Vi ser nu klart vid horisonten olika miljöhot, som inte bara gäller tryggheten för vår generation utan även tryggheten för kommande generationer. Det är väl framför allt tryggheten för de kommande generationerna som inger oss beslutsfattare oro. I de s. k. i-länderna i hela världen har vi under några decennier inte tänkt mycket längre än näsan räcker. Vi har roffat åt oss av naturtillgångarna på ett sätt som gjort att det nu verkligen gått upp för oss att dessa är ändliga. Vi har producerat varor på ett sätt som inte tagit hänsyn till vare sig den inre eller yttre miljön. Inte bara i vårt land utan i de industrialiserade länderna på hela vårt jordklot har vi fört en energipolitik, där sparande och hushållning i det närmaste varit en dödssynd.

Jag vill gärna erkänna att vi här i Sverige vidtagit åtskilliga åtgärder på miljösidan. Men nästan dagligen får vi ändå larmrapporter om nya hälsorisker som uppdragats inom industrisektorn.

Jag har emellertid visst hopp om att vi skall kunna gå betydligt längre. Vi måste helt enkelt göra det för att få bättre arbetsmiljöer och för att skapa en renare yttre miljö. Man borde kunna ha förhoppningar om att det inte skall föreligga några svårigheter att över partigränserna göra ansträngningar i detta syfte.

Det är tydligt att det svenska folket söker efter en bättre livskvalitet. Kom nu inte och säg att jag går arbetsgivarnas ärenden, om jag något berör den undersökning som gjorts vid Uppsala universitet av 500 heltidsanställda män och kvinnor i Stockholmsregionen. Enligt denna intervjuundersökning skulle huvudparten av de heltidsanställda sätta mer fritid och en bättre arbetsmiljö framför mer pengar i avlöningskuvertet. Två av tre vill ha kortare veckoarbetstid eller längre semester hellre än kontanta löncpåslag. En tredjedel av de tillfrågade anser att de inte har fått det bättre genom de standardhöjningar som skett under de senaste fem åren, utan de tror att de skulle ha haft det lika bra utan dessa. Det framgår också att många är beredda att betala ett högt pris för en bättre arbetsmiljö. Inte mindre än var femte tillfrågad är beredd att ta en lägre lön om man i stället får ett trivsammare arbete.

Vi skall naturligtvis inte på något sätt förringa familjernas behov av ökade kontanta medel. Men vi får inte stirra oss blinda på detta. Även om vi får en aldrig så hög ekonomisk standard och uppnår vad som kan innefattas i ordet *välstånd* är det inte säkert att därmed *välfärden* infinner sig. Det är en väsentlig skillnad i innebörden av dessa ord. Det var inte så konstigt, om man i seklets början trodde att välfärden automatiskt skulle komma med välståndet – man utgick då från ett nolläge, från ett Fattigsverige. I dag har vi ett högt välstånd, men många människor söker tydligen efter ökad välfärd – en bättre livskvalitet.

Vi är i dag på det klara med att en god arbetsmiljö, en god omgivningsmiljö och ett naturlandskap som ger rekreation medverkar till att

skapa välfärd i detta ords vidaste bemärkelse. Den undersökning som jag här redovisat delar av tyder på en glädjande omvärdering av vad som är hög standard. Allt fler ifrågasätter om höjden av lycka är att kunna skaffa sig så många prylar som möjligt och värdesätter mera att få tid att vara tillsammans i familjen och möjlighet till fritidssysselsättning. Det intressanta är att man är beredd att avstå en del pengar till förmån för detta.

I regeringsdeklarationen står det att miljöpolitiken skall bygga på en ekologisk grundsyn. Detta är kanske det viktigaste i hela regeringsdeklarationen. Märk väl att mänskligheten är sent ute för att kunna skapa ekologisk balans. På vissa områden har här skett en snedvridning, som inte går att rätta till. Människorna är för sin försörjning, trivsel och välfärd beroende av att hela livssystemet på jorden fungerar. Vi talar om ett ekologiskt system.

Det finns många ekosystem. En åker, en sjö, en skog osv. utgör exempel på olika ekosystem med en mängd samband och sammanhang mellan olika arter som utgör en livskraftig helhet. Men i dag har människan i många avseenden kommit att sätta sig över detta system. Det leder till sådana störningar i samspelet i naturen att vi i dag talar om miljökris, hungerkris, resurskris och klimatkris.

När vi talar om ekologisk kris är det fråga om en situation, som rör hela samspelet i naturen – hela systemets livskraft.

Men, säger någon, det är väl inte enbart dagens mänsklighet som har begått brott mot ekologin? Ja, det är riktigt. Men skillnaden är den att de ingrepp som nu görs har en helt annan räckvidd – än mer förödande. Låt mig ta kärnkraftsavfallet som exempel.

Vidare hade människorna förr som regel någon annanstans att ta vägen från det område som man påverkat negativt. I dag är i stort sett alla områden lämpliga för mänsklig bosättning i anspråktagna. Det finns inte så många ställen kvar. Detta kanske gäller mer globalt. Men även i vårt land måste vi vara försiktiga. Vi har t. ex. här knappast befarat att vattenförsörjningen skulle bli problematisk. Denna höst har vi dock fått flera talande exempel på tätorter, som har problem med vattenförsörjningen. Grundvattnet sjunker. Sjöar töms på sitt vatten. Flera torrår har naturligtvis en stor skuld i det inträffade. Men man kan också befara att vi under årens lopp bedrivit utdikning av marker, vilka har fungerat som vattenreservoarer.

Vi måste lära oss att "bruka och ej förbruka" – ett kanske slitet uttryck. Men var säker på att lever vi inte därefter, kan vi aldrig nå den välfärd vi önskar.

Några sekunder till, herr talman! Jag vill bemöta herr Fagerlund, som tog upp de väldiga markprisstegringar som förekommit under de senaste åren. Jag håller med honom. Men den tidigare regeringen är i viss mån skuld till förhållandena, då den infört en jordförvärvslag som gör att fria krafters spel kan göra sig gällande vid köp av skog och mark. Den är i stort sett skuld till att skogspriserna har blivit så höga som herr Fagerlund här har angivit.

Herr HOLGER BERGQVIST i Göteborg (fp):

Herr talman! En näringspolitik, som tar vara på utvecklingskraften också i de mindre företagen, är ett av de viktiga instrumenten för att trygga arbete åt alla. Det kan vi läsa i regeringsförklaringen, och det är glädjande att detta äntligen blir klart uttalat som en väsentlig riktlinje för näringspolitiken.

Alltför länge har den mindre och medelstora företagsamheten varit satt på undantag. Nu är det hög tid att ta fram den i solen och ge den växtkraft och utvecklingskraft till glädje för sysselsättningen på många håll i vårt land. Det gäller inte minst områden som i dag är starkt förknippade med den större företagsamheten och där stora företag dominerar näringslivets struktur. Detta är ett faktum, som inte tillräckligt uppmärksammats i den hittillsvarande näringspolitiska debatten.

Göteborgsområdet är ett slående exempel på behovet av bättre utvecklingsmöjligheter för den mindre företagsamheten. Framtiden för arbetsmarknaden i Göteborg är inte en fråga främst om konjunkturer utan om strukturer, dvs. förändringar i näringslivets sammansättning.

Särskilt utmärkande för Göteborgsregionen är det starka industrialiserade inslaget i näringslivet. Industrin domineras i sin tur av ett fåtal branscher och företag. Verkstadsindustrin svarar för drygt 60 % av hela industrisysselsättningen. Volvo, SKF och varven ger ensamma arbete åt 40 % av alla Göteborgsregionens industrianställda.

Denna näringslivets koncentration till några enstaka branscher och stora företag gör naturligtvis Göteborgsregionen särskilt känslig. Risken för detta förstärks ytterligare av det förhållandet att dessa storföretag var för sig är starkt beroende av prisstegringen på energi och energikonsumtionens utveckling.

Den socialdemokratiska regeringen höll alltför länge fast vid den traditionella uppfattningen att Göteborgsregionen hade en gynnad ställning. Man såg inte att den regionens näringsliv och arbetsmarknad kännetecknades av en djupgående strukturell obalans. Här i riksdagen reagerade redan 1971 Sven Gustafson i Göteborg starkt mot den djupt rotade fellsynen i fråga om Göteborgsområdet. Vid den tidpunkten hade den socialdemokratiska regeringen t. o. m. i gång verksamhet som syftade till att locka bort industrier från Göteborg. Man förstod helt enkelt inte den djupgående strukturella obalansens konsekvenser för sysselsättningen. Sven Gustafson liksom kommunstyrelsens ordförande i Göteborg Lennart Ström lyckades till slut få ändring på det synsättet, men det hände inte särskilt mycket, och det var allvarligt.

Många krafter måste nu till för att vända strömmen i rätt riktning. Det krävs rejäla tag av statsmakterna, av kommunerna, av företagen och av organisationerna. I Göteborg drar nu kommunen i gång en mycket bred verksamhet för att stimulera och differentiera näringslivet. I Göteborg med sin särskilda näringslivsstruktur betyder det en favorisering av små och medelstora företag. Det är en livsnödvändighet för den balans som näringslivet och arbetsmarknaden där formligen skriker efter för

att inte kapsejsa. Det må blåsa hur goda konjunkturvindar som helst, det hjälper inte. Det är strukturen, sammansättningen av näringslivet, som det är fel på.

Det näringslivsprogram som ligger till grund för den kommunala aktiviteten på detta område i Göteborg innehåller ett helt batteri av åtgärder för att främja den företagsamhet som obalansen i näringslivet kräver. Det handlar om allt från att ta fram de ofta anspråkslösa lokaler som av kostnadsskäl är en nödvändighet för de mindre företagen till att ge företagareföreningen ett ökat stöd och låta den administrera en särskild fond för icke tillverkande företag som har spridningseffekter på sysselsättningen inom andra sektorer. Det handlar om utbildning av nyckelpersoner i småföretagen. Den kommunala vuxenutbildningen får – för att nu ta ett exempel – kurser om hur man identifierar behov av nya tekniska lösningar, hur man utvecklar, saluför och exploaterar uppfinningar och förbättringar. Kommunen tar initiativ till inrättandet av vad vi kan kalla ett lokalt exportråd, som ger kostnadsfri enkel rådgivning till mindre företag. Ett produktutvecklingscentrum skall hjälpa mindre och medelstora företag att anpassa sig till nya marknadsförutsättningar och snabbare produktförnyelse. De små företagen är ju i väldigt stor utsträckning källan till vårt lands innovationer, särskilt på det tekniska området.

Det är några exempel ur det göteborgska näringslivsprogrammet batteri för att främja den mindre företagsamheten. Det är i linje med regeringens förklarings målsättning att ta vara på utvecklingskraften i de mindre företagen för att trygga sysselsättningen.

Sysselsättningseffekten av en småföretagarvänlig näringspolitik är alltför litet uppmärksammas. Det gäller alldeles särskilt områden där storföretagsamhetens dominans skapat strukturella balansproblem som i Göteborgsregionen. Om alla de många små arbetsställena där ges en möjlighet att var för sig utvecklas, om så bara med en enda anställd, skapas effekter på arbetsmarknaden som står helt i klass med den mest omskrivna och uppmärksammas storföretagsetableringen i vårt land.

Detta är den kvantitativa effekten. Därtill kommer en kvalitativ. Känsligheten för förändringar i konjunktur och struktur blir mindre. Spridningen till andra arbetsställen breddas. Tryggheten för sysselsättningen blir säkrare förankrad.

Det är mot denna bakgrund som inte minst Göteborgsregionen och andra regioner med motsvarande, ofta otillräckligt uppmärksammas problem välkomnar den nya regeringens klara markering av utvecklingskraften i de mindre företagen. De konkreta åtgärder som krävs för en mera småföretagarvänlig näringspolitik kan var för sig synas obetydliga. Men tillsammans spelar de en avgörande roll för viljan och kraften att vidmakthålla och vidareutveckla det mindre företaget. Det handlar om många och små åtgärder, från att slopa arbetsgivaravgiften för fem anställda till att skapa trygghetsfonder och minska blankettkrånglet och mycket annat.

Problemen med Göteborgsregionens näringsliv och arbetsmarknad har tidigare ventilerats flera gånger från denna talarstol. Varningsropen möttes först med misstro. Efter hand har allvaret i situationen blivit uppmärksammasad.

Varvskrisen har härvidlag naturligtvis blivit en hårdhänt påminnelse om den strukturella obalansen i Göteborgs näringsliv. I dessa dagar är slaget nära nog en knockout. Men nedräkningen måste till varje pris undvikas.

Man får i sammanhanget inte glömma storindustrins sysselsättnings-effekt i de många små företagen – bara dessa har tillräcklig bärkraft.

Det är nödvändigt att samtidigt med räddningsaktioner av sådant slag som i varvsnärigen peka på behovet av en genomgripande omstrukturering av näringslivet i regionen. Det går inte att bara reparera. Man måste också bygga nytt. Och den omstruktureringen är omöjlig om inte arbetsförutsättningarna markant förbättras för den mindre och medelstora företagsamheten. För det är ju bara *den* som kan ge näringslivet den erforderliga förändringen av den struktur, den sammansättning, som visat sig så olycksalig för sysselsättningen.

Herr talman! Det är därför som det är motiverat att till protokollet anteckna tillfredsställelse och förhoppningar med anledning av regeringsförklaringens markering av utvecklingskraften i de mindre företagen.

Herr talmannen, som under detta anförande övertog ledningen av kam-marens förhandlingar, tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträ-dets fortsättande kl. 19.30.

Herr CARLSTEIN (s):

Herr talman! Regeringsdeklarationen innehåller en lång uppräknin-g av åtgärder som den nya regeringen tydligen tänker vidta. I vissa avsnitt ger regeringsdeklarationen konkreta besked, i andra är den allmänt hållen och i vissa avsnitt är den minst sagt tunn. Att så blivit fallet har väl sin naturliga förklaring i att författarna företräder skilda uppfattningar i en rad viktiga frågor. Det har gällt att åstadkomma ett aktstycke som alla kan ställa sig bakom.

Strukturproblem och arbetsmarknadspolitik, som jag har för avsikt att ägna mitt inlägg åt, återfinns knappast som mer än allmänna fraser i regeringsdeklarationen. Ändå måste frågorna om att klara sysselsättning-en vara det allra viktigaste.

Hittills har vi bättre än flertalet andra industrinationer lyckats hålla sysselsättningen på en hög nivå, mycket tack vare aktiva insatser från den tidigare socialdemokratiska regeringen. Men hur blir det i fortsätt-ningen? Snart sagt dagligen nås vi av larmrapporter om nedläggningar och inskränkningar. Det gäller järn- och stålindustrin, textil- och be-klädnadsindustrin, glas- och träindustrin samt varuhandeln. Läger man därtill den oro som alla anställda inom kraftverksutbyggnadens område har anledning att hysa är det åtskilliga tiotusentals anställda som känner

sin sysselsättning hotad.

Regeringsdeklarationen ger inga anvisningar om hur den nya regeringen tänker medverka till att komma till rätta med strukturproblemen inom svensk handel och industri. Tystnaden och bristen på aktiva insatser bottenar förmodligen i skilda uppfattningar inom regeringen om hur och i vilken utsträckning samhället skall engagera sig för att klara problemen. Under valdebatten fick vi en del upplysande besked. I fortsättningen borde man förlita sig mer på företagsamhetens inneboende kraft eller, som det ibland också benämns, marknadsekonomins självläkande krafter.

Socialdemokratin anklagades för att i alltför stor utsträckning blanda ihop politik och företagsamhet. De nya industri- och arbetsmarknadsministrarna har verkligen startat försiktigt. Det råder en påfallande valhänthet i regeringens sätt att ta itu med struktur- och sysselsättningsproblemen. Frågan är om de även i fortsättningen tänker "köra på krypväxeln", och om det är den s. k. Ahlmarksdoktrinen som skall gälla i fortsättningen.

Modellen är tydligen att företagen själva skall reda ut situationen. Arbetsmarknadsministern lyfter på telefonluren och förklarar för företagsledningarna att de har ett ansvar för sysselsättningen. Att så är fallet har säkert de fackliga företrädarna på resp. jobb redan klarat ut, så den vägen lär arbetsmarknadsministern inte nå särskilt stora resultat. Det behövs ett helt annat engagemang om man skall klara sysselsättningsfrågorna, vilket den nya regeringen tydligen inte är beredd till.

Däremot har jag fäst mig vid att biståndsministern vid ett par tillfällen gjort klara deklARATIONER om att han önskar vidgade tullpreferenser för u-länderna. Biståndsministern har fört fram det gamla folkpartikravet, som riksdagen med stor majoritet förkastade så sent som i juni månad innevarande år, att tullpreferenserna gentemot u-länderna skall vidgas och att systemet med importbegränsningar skall tillämpas mer restriktivt. Detta innebär i klartext ökad lågprisimport av tekoprodukter. Centerpartisterna har tydligen fått böja sig för folkpartikraven. Inom moderatgruppen var meningarna även tidigare delade i de här frågorna.

Vad betyder sådana åtgärder för en redan hårt pressad tekoindustri? Att läget verkligen är pressat framgår av de bokslutsrapporter som några av landets största tekoföretag nu presenterat. Förlusterna är av den storleksordningen att det måste till drastiska åtgärder om företagets fortsatta verksamhet skall kunna tryggas. 3 000 jobb är i farozonen enligt Beklädnadsarbetareförbundets ordförande. Tänker man även här tillämpa den s. k. Ahlmarksdoktrinen, dvs. att arbetsmarknadsministern tar telefonluren och meddelar företagsledningarna att de har ansvar gentemot sina anställda, samtidigt som biståndsministern driver frågan om ytterligare lättnader för tekoimporten?

Nu har visserligen herr Ullsten, när han framträdde inför ett FN-forum här i Stockholm den 22 oktober, hängt på en deklARATION att lättnaderna för tekoimporten från lågprisländerna inte får gå ut över de anställda inom textil- och skogsindustrin här i landet. Ja, det låter sig sägas. Men

här framförs det ensidiga kravet på lättnader för importen utan att några som helst konkreta förslag presenteras om hur man skall lösa problemen för de anställda inom tekobranschen. Redan i dag är det ett ofrånkomligt faktum att de inom tekoindustrin sysselsatta får stå för en stor del av kostnaderna för lågprisimporten. De anställda inom tekoindustrin ligger lönemässigt, trots de målmedvetna låglönesatsningarna i de senaste avtalsrörelserna, fortfarande i klart underläge vid en jämförelse med anställda inom andra industrier. Det har inte heller saknats uttalanden om att tekoarbetarna får finna sig i ett sämre löneläge för att man skall kunna hålla lågprisimporten stången. En sådan uppfattning kan den fackliga rörelsen givetvis aldrig acceptera.

Den ökade importen från lågprisländerna är en starkt bidragande orsak till tekoproblemen och den dåliga lönsamheten i branschen. Cirka 80 % av de beklädnadsvaror som saluförs i Sverige är importerade. Vi tar på oss en mycket större andel av lågprisimporten från länder som Sydkorea, Hongkong, Taiwan, Pakistan och Indien än andra industrinationer. Vi kan, som biståndsministern tydligen föresatt sig att göra, verka för ett friare varuutbud mellan länderna, men då skall vi också ha klart för oss att vi som nation redan ligger långt före i detta avseende.

Den svenska lågprisimporten motsvarade 1975 ett värde av 32 dollar per invånare. Motsvarande siffra för Västtyskland var 22 dollar, för USA 12,5 dollar och för en industrination som Frankrike endast 5 dollar. Innan vi vet hur vi skall ordna upp situationen för de svenska tekoarbetarna borde vi gå ut och kräva att andra industrinationer tar sin andel av lågprisländernas produktion. I internationella sammanhang är ju den svenska marknaden en obetydlighet, men med nu rådande ordning blir lågprisimporten förödande för den svenska hemmaindustrin.

Att i ett sådant läge tala om ytterligare lättnader för tekoimporten, utan att anvisa lösningar för hemmaindustrin, är en utmaning mot landets tekoarbetare. Herrar Ahlmark och Ullsten har nu i regeringsställning möjlighet att ensidigt bedriva folkpartikravet på lättnader för tekoimporten och gör därmed läget ännu mera bekymmersamt för svensk tekoindustri.

Industriministern snuddade vid tekoproblemen i gårdagens debatt. Man funderar över problemen i kanslihuset, meddelade han. Ja, jag medger gärna att de inte är lätta att lösa. Men det behövs snara åtgärder, och det är inte särdeles mycket tid kvar för fortsatta funderingar. För tekoarbetarna och för regioner med ett betydande inslag av tekoindustri är det angeläget att få ett snart besked om regeringens inställning och om vilka åtgärder man tänker sätta in för att klara sysselsättningen för anställda inom tekobranschen.

I den region som jag företräder här i riksdagen, Sjuhäradsbygden, är tekoindustrin helt dominerande. 64 % av de industrisysselsatta har sin dagliga gärning i tekoföretag, och ser man enbart på kvinnosidan är dominansen ännu större.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län har i dagarna presenterat en undersökning av Sjuhäradsbygdens sysselsättningsproblem. Den undersökningen visar

att 7 000 arbetstillfällen kommer att gå förlorade inom tekoindustrin fram till år 1980. Ingen annan av landets A-regioner har ett så ensidigt näringsliv som Sjuhäradsbygden, framgår det av undersökningen.

Av landets 25 A-regioner har Sjuhäradsbygden också den sämsta löneläget – för både kvinnor och män. Männerna ligger 12 % under riksgenomsnittet och kvinnorna 13 % under.

De anställda inom tekoindustrin bär redan i dag, som jag tidigare anfört, en orimligt stor del av kostnaderna för lågprisimporten. Med sådana siffror för handeln är det minst sagt oroande när man talar om ytterligare lättnader för importen och sedan nöjer sig med allmänna formuleringar om att sådana åtgärder inte får gå ut över de anställda. Samhället har här ett stort ansvar. Det börjar bli hög tid att den nya regeringen bekänner färg och går från allmänna deklARATIONER till handling. Eller är det möjligen så att man här kommer att förlita sig på företagens inneboende kraft?

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Den fulla sysselsättningens politik har alltid varit, är och kommer att förbli socialdemokratins viktigaste målsättning i samhällsarbetet. I vårt program för arbete och trygghet har vi utvecklat vår syn på sysselsättningsfrågorna, och vårt mål är att bereda *alla* ett meningsfullt arbete. Under den senaste valperioden, mellan 1973 och 1976 års val, har som en följd av den socialdemokratiska regeringspolitiken över 240 000 nya jobb tillkommit i vårt land. Detta har skett samtidigt som vår omvärld, som vi är så beroende av, har drabbats av den största ekonomiska krisen sedan 1930-talet. I vårt land har vi lyckats skapa nya jobb, öka sysselsättningen och minska arbetslösheten, samtidigt som 17–18 miljoner människor gått arbetslösa i den västliga industrivärlden. Vi kan aldrig på socialdemokratins sida acceptera det synsätt som ledande ekonomer i Europa har gett uttryck för, nämligen att man numera kan och får acceptera en arbetslöshet på 4–5 %. Det är, herr talman, min förhoppning att den nya borgerliga regeringen inte låter sig påverkas av ett dylikt synsätt.

Även om vi alltså kan se tillbaka på en från sysselsättningssynpunkt god utveckling i vårt land under den gångna treårsperioden, hävdade vi från socialdemokratins sida under hela valrörelsen att sysselsättningen ständigt är hotad och att samhället måste ha en beredskap för att möta de problem och den strukturomvandling som måste till inom många branscher. Det räcker inte med slagord om 400 000 nya jobb om man inte samtidigt kan anvisa på vilka vägar man skall uppnå ett sådant mål. Vi vet att de tre partier som nu tillsammans bildar regering har olika synsätt på samhällets roll när det gäller näringspolitiken.

Vår nuvarande finansminister Bohman har vid ett flertal tillfällen här i kammaren och på andra ställen gett uttryck för den uppfattningen att staten inte skall blanda sig i den näringspolitiska utvecklingen, att den statliga medicinen har överdoserats, att självläkande krafter skall verka osv. Detta är för den framtida sysselsättningen i vårt land oroväckande

uttalanden. De problem som den svenska stålindustrin brottas med, tekoindustrins framtida utveckling och den svenska varvsindustrins bekymmersamma situation – för att ta några exempel på aktuella, för att inte säga akuta problem – löser man inte genom att förlita sig på Gösta Bohmans självläkande krafter, utan här krävs massiva insatser från statens sida.

Det är, herr talman, oroväckande att i den mångordiga regeringsdeklarationen inte finns en enda antydning om hur den borgerliga regeringen avser att angripa den typ av strukturproblem som jag här har gett några exempel på. Är tystnaden ett uttryck för att man i den borgerliga trojkan är oense även på detta område?

Det pensionerade kommunalrådet herr Holger Bergqvist i Göteborg, som numera är riksdagsman, hälsade från denna talarstol för en liten stund sedan med tillfredsställelse att regeringen skall angripa strukturproblemen. Men regeringen har inte sagt ett ljud i sin regeringsdeklaration om hur man skall angripa dem.

Jag vill, herr talman, säga att jag till viss del dock blev något lugnad när jag i går lyssnade till statsminister Fälldin, som deklarerade att staten måste gå in med ytterligare stödåtgärder till bl. a. varvsindustrin. Men detta besked var inte mycket värt, herr talman. I dagens tidningar uttalar sig herr Fälldins industriminister, centerpartisten herr Åsling, om den aktuella varvsituationen, och hans uttalanden där går stick i stäv mot vad statsministern sade i kammaren i går om statens ansvar som delägare i Götaverken i Göteborg.

Även om det numera är vanligt att ledande centerpartister ett par dagar efter publicerade intervjuer i Dagens Nyheter tar tillbaka vad man tidigare sagt, vill jag citera uttalanden som industriministern gjort i dagens nummer av Dagens Nyheter – uttalanden som skapat förstämning bland de anställda vid Götaverken i Göteborg. Herr Åsling säger enligt DN:

”– Det kan bli nödvändigt med ytterligare nedbantningar inom varvsindustrin – – –.

När och hur stora dessa neddragningar blir är ännu inte beslutat. Ett förslag kommer inom ett par veckor. En neddragning skulle framför allt drabba Göteborg.

– Göteborg är en expansiv region där man bör kunna hitta alternativ sysselsättning för dem som berörs, hävdade Nils G Åsling.”

Herr talman! Detta är ett strålande exempel på borgerlig regeringspolitik. Ena dagen säger statsministern i kammaren att han känner ett ansvar för varvsindustrin – dagen därpå säger industriministern att nu måste man ytterligare banta varvskapaciteten i Göteborg. När en i stort sett enig kammare den 28 maj ställde sig bakom den förra regeringens förslag till stödåtgärder för den svenska varvsindustrin, hävdade jag i debatten, att vi måste vara beredda på att i den osäkra varvskonjunktur som vi nu befinner oss i och med tanke på valutaorn ytterligare medelsbehov kommer att uppstå inom varvsnäringen.

Beslutet i maj innebär en kraftig reduktion av den svenska varvskapa-

citeten och för Göteborgsvarven innebär beslutet en personalreduktion på 4 700 människor. Denna reduktion av sysselsättningen vid Göteborgsvarven skapar naturligtvis utomordentligt stora problem för de människor som förlorar sina jobb. Ytterligare personalinskränkningar skulle bli rena katastrofer.

Det mest häpnadsväckande i industriministerns uttalande är emellertid att Göteborg skulle vara en expansiv region. Denna expansion har under de senaste fyra fem åren resulterat i en befolkningsminskning i Göteborg på 8 000–10 000 människor per år. Det är inga svårigheter att få annan sysselsättning i Göteborgsområdet, säger industriministern vidare. Låt mig, herr talman, belysa den aktuella sysselsättningssituationen för Göteborgsregionen!

Företaget Volvo beräknar under perioden hösten 1976 till 1980 reducera sin personalstyrka med 1 500 personer. PLM, Surte, har under det senaste året reducerat sin sysselsättning med 200 personer. Fram till 1978–1979 kommer sannolikt hela Surte Glasbruk att rationaliseras bort. Det är ytterligare 420 personer som då blir arbetslösa.

Turitz varslade i måndags uppsägning för samtliga 430 anställda vid huvudkontoret. Facit avvecklar samtliga anställda vid Odhners fabriker i Göteborg, 340 personer. För varven har jag redan sagt att majbeslutet innebär en reduktion med 4 700 personer. Hamn- och sjöfartsverksamheten minskar.

Alla de underleverantörer och småföretagare, som herr Bergqvist talade mycket varmt för nyss, är starkt beroende av de stora företagen i Göteborg, och de drabbas naturligtvis utomordentligt hårt av den omställning som varvsindustrin i Göteborg nu genomgår.

Sammanfattningsvis kan man säga att dynamiken, i meningen tillväxt och ökad efterfrågan på arbetskraft, helt försvunnit inom den privata sektorn i Göteborgsområdet. Enbart där konstant brist på personal föreligger, nämligen inom den kommunala sektorn där de tre bürgerliga partierna haft ansvaret i tio år, finns det möjligheter att bereda människor sysselsättning.

Vi har i dag den situationen i Göteborgsområdet att de nytillträdande på arbetsmarknaden såsom ungdomar och kvinnor har svårt att få arbete. Svårigheterna kommer med stor sannolikhet att öka. Ungdomsarbetslösheten är således på snabb uppgång. Ca 2 000 ungdomar under 25 år var vid slutet av september månad arbetslösa. De utgör 40 % av samtliga arbetslösa i Göteborgsområdet. Även äldre utslagna, såsom tjänstemän vid varven, torde ha mycket liten chans att åter få jobb. Arbetsmarknaden är utomordentligt kärv.

Herr talman! Så ser arbetsmarknadssituationen ut i Göteborgsområdet. Det är därför minst sagt häpnadsväckande när landets industriminister betecknar regionen som expansiv och säger att det inte skulle bli några problem om ytterligare nedskärningar av Göteborgsvärvens sysselsättning vidtas. Vi har ju under flera års tid från centerpartiets sida hört talas om överhettning i storstadsregionerna. Men vi som företräder dessa re-

gioner här i kammaren har aldrig kunnat begripa det resonemanget. Mitt anförande här och de exempel jag visat tyder på att detta tal har föga eller ingen anknytning till verkligheten.

Den storstadsfientlighet som centerpartiet så ofta ger uttryck för och som också för ett par timmar sedan herr Nilsson i Tvärålund talade om är i dagens situation ytterst oroväckande för arbetare och tjänstemän vid Göteborgsvarven. Talet om de 400 000 nya jobben klingar dåligt om landets industriminister fullföljer sina intentioner och medverkar till ytterligare nedbantning av Göteborgsvarven och därmed till arbetslöshet i Göteborgsregionen.

I detta anförande instämde herr Jan Bergqvist i Göteborg, fru Håvik och herr Sörenson (samtliga s).

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Med risk för att något avvika från mönstret för den här allmänna debatten tillåter jag mig att ta upp några frågor av regional karaktär. Jag har närmast begärt ordet för att något beröra de problem som uppkommer inom Boråsregionen när dess dominerande basindustri teko har uppenbara svårigheter, såsom herr Carlstein tidigare ganska utförligt redogjort för.

Tekoindustrins problem är ju ingalunda okända för denna församling. Så sent som i våras togs ett beslut om industripolitiska insatser som för den grundtextila produktionen inneburit ett visst stöd men som för konfektionsindustrins vidkommande visat sig vara snarast mindre än marginellt. Tidigare i denna debatt har flera talare framhållit hur krisartat läget är för teko – "den allvarligaste krisen någonsin", för att citera Thorbjörn Fäldin från hans tal i går.

Just i dagarna har ju, såsom också nämndes i ett tidigare anförande, bl. a. Eiser i sitt bokslut redovisat hur bekymmersamt det är för konfektionen. Det är känt att man där har tankar på en omläggning, som kan innebära bortfall av ett mycket stort antal sysselsättningstillfällen. Länsstyrelsen i Älvsborgs län har, såsom också nämndes, just lagt fram en utredning om näringslivet i Sjuhäradsbygden vilken räknar med att 7 000 sysselsättningstillfällen kommer att försvinna från teko inom Boråsregionen under tiden 1975–1980, och då är att märka att man ändå har räknat med en produktionsvolym som håller sig på samma nivå som f. n. Ett sådant antagande skulle nog de flesta inom branschen beteckna som mycket optimistiskt.

Det är självklart att ett så betydande bortfall av sysselsättning som 7 000 personer under en femårsperiod – ca tredjedelen av hela antalet tekosysselsatta i Borås och Sjuhäradsbygden – skulle få utomordentligt allvarliga följder för denna bygds totala näringsliv. Det måste vara en angelägen uppgift för regering och riksdag att med industripolitiska och regionalpolitiska insatser dels medverka till att den befarade sysselsättningsminskningen inom teko kan ske i socialt acceptabla former, dels

möjliggöra nylokaliseringar inom denna bygd som skapar andra arbeten och som kan bidra till att ge näringslivet en mer varierad sammansättning. Jag tillåter mig att ta fasta på de uttalanden som statsministern gjort tidigare i den här debatten, där han sagt att det nu är nödvändigt med insatser i en helt annan utsträckning än tidigare.

När man prövar möjligheterna att bevara väsentliga delar av teko-verksamheten, inte minst konfektionsdelen, är det nödvändigt att pröva nya grepp vare sig det kan vara fråga om sänkta arbetsgivaravgifter, om offerttillverkning eller annat. För att stödja nylokalisering av sysselsättning till området och för att öka diversifieringen behöver man åtminstone temporärt spela över hela det regionalpolitiska registret även om Boråsregionen faller utanför det egentliga stödområdet.

Bl. a. med hjälp av regionalpolitiska insatser har viss nylokalisering av verkstadsindustri ägt rum inom Boråsregionen men tillkomsten av nya arbetstillfällen inom annan industri och inom den offentliga sektorn håller inte på långt när samma takt som avgången inom tekoföretagen.

Bara inom Borås kommun försvann t. ex. 1971-1975 4 000 arbetstillfällen inom teko. Inom annan industri och övriga näringsgrenar skapades 1 900 nya jobb. En optimistisk prognos för Borås under perioden 1976/1980 räknar med en ungefärligen likartad utveckling.

Den utlokalisering av statens provningsanstalt till Borås som riksdagen beslöt och som nu är under genomförande utgör en välkommen förstärkning av den inom regionen underdimensionerade tjänstesektorn, men vi väntar fortfarande på SIFU, som riksdagen också beslutat flytta till Borås men där verkställigheten ännu dröjer. Jag hoppas att den nya regeringen inte skall låta "de obotfärdigas förhinder" omintetgöra en snabb verkställighet av riksdagsbeslutet. Den utlokaliseringen är, som länsstyrelsen säger i sin utredning, betydelsefull både som differentierande inslag i näringslivet och som en förstärkning av företags servicen inte minst till de många småföretag som arbetar inom regionen.

Genom tillkomsten av det nya flygfältet i Landvetter bör områdets kommunikationer både till orter inom landet och till utlandet förbättras avsevärt. Men fortfarande är två av de riksvägar som leder till Sjuhäradsbygdens centrum, Borås, bedrövliga. Det gäller riksväg 41, Borås - Varberg, och riksväg 42, Borås - Vårgårda, som är bygdens anslutning till E 3. Nu tillgängliga vägmedel ser ut att förskjuta de angelägna insatserna på dessa vägar långt in i en oviss framtid. Det är ett förhållande som är olyckligt ur nylokaliseringssynpunkt och som områdets befolkning och kommunala företrädare inte kan acceptera.

Herr talman! Jag har med dessa ord bara velat ge några antydningar om de problem med sysselsättningen och näringslivets struktur som Boråsregionen har i dag och som kan komma att dramatiskt förvärras om man inte kan finna utvägar för att förhindra en snabb utslagning av tekoföretag. Denna bygd, som är starkt industrialiserad och hör till de områden där sysselsättningsfrekvensen, inte minst bland kvinnorna, är osedvanligt hög, måste få en rejäl chans att bibehålla sina arbetstillfällen

även om tekobranschen fortsätter att krympa. Men det är hög tid att "tänka till" om vilka åtgärder som bör vidtas. Och det är min förhoppning att regering och riksdag skall medverka till att lösa problemen inom Boråsregionen.

Nr 18

Torsdagen den
28 oktober 1976

---

*Allmänpolitisk
debatt*

Herr JADESTIG (s):

Herr talman! För någon vecka sedan var jag där hemma på ett vanligt, enkelt föreningsmöte. Det var ganska välbesökt, och de frågor som stod på dagordningen var sådana som medlemmarna väl kände till och som hade lokal förankring. Det gällde den kommunala budgeten – frågan om prioriteringar, höjning av kommunalskatten eller ej.

Vår kommuns ekonomi är ansträngd, och den situationen känns nog igen i många kommuner i landet i dag.

Sysselsättningen i kommunen har under de senaste åren varit stabil trots den internationella lågkonjunkturen. Tack vare att ortens företag har kunnat få del av den statliga selektiva näringspolitiken och utnyttjat möjligheterna till lagerstöd har sysselsättningen varit god. Men ekonomiskt redovisar våra större företag inte alltför bra årsresultat.

Befolkningsminskningen kan också noteras, och den har skett under ett flertal år. Det är främst de yngre som söker sig till orter med bättre utkomstmöjligheter.

Sedan de första åren av 1970-talet har kommunen haft att ta ansvar för ett betydande överskott av hyreslägenheter. Trots statliga förlustbidrag har den kommunala andelen av kostnaden varit bekymmersam. Den har stegvis försämrat den kommunala likviditeten och främst varit till hinder för kommunens ekonomiska handlingsfrihet.

Under de senaste åren har det dock varit en positiv trend. Överskottet, som varit ca 300 lägenheter, har gradvis kunnat minskas till mindre än hälften.

Men så denna kväll kom det ett besked från kommunens dominerande företag. Inom något år skulle stålverket läggas ned; 140 arbetstillfällen berördes. Ännu hade inte nyheten kunnat sändas ut via massmedia, men om någon timme skulle pressmeddelandet vara ett faktum.

När den fackliga förtroendemannen kunde informera oss om denna nyhet blev det först en dov tystnad i möteslokalen. Jag kände att alla tänkte: Vad kommer att hända nu med vår kommun? Låt vara att man sagt att inte en enda skulle behöva permitteras. Det var ju bra. Man skulle via naturlig avgång reglera antalet anställda i företaget. Det betyder rakt upp och ned inga nyanställningar. Kommunen får därför ingen tillväxt, och problemet blir därmed heller inte enklare.

Det blev ingen budgetdebatt den kvällen. Andra frågeställningar kom att kretsa i centrum. Vad skulle göras? Vart skulle man vända sig? Skulle de fria marknadskrafterna kunna lösa problemen? Svaret blev: Nej.

Om man haft den socialdemokratiska regeringen, ja, då hade denna samhällsgrupp haft sina naturliga kontaktytor. Nu hade landet en borgerlig regering. En ny situation hade uppstått. Fanns det någon realitet

i vallöftena om 400 000 nya jobb? Kunde man tänkas få förskott av dessa? Eller var löftet av samma slag som löftena i kärnkraftsfrågan?

I bruksorter sätter man tillit till socialdemokratin. Så gjorde man även denna gång.

Att svensk stål- och järnhantering står inför en allvarlig situation – det står klart för oss alla. Men den borgerliga regeringsdeklarationen innehåller inget om att möta dessa och andra basnäringars struktursvårigheter.

Men, sade vi oss, man kan inte acceptera resonemanget att det enbart är den företagsmässiga lönsamhetskalkylen som skall avgöra handlingsmönstret. Det måste gälla i än högre grad för företag som är en dominerande del av näringslivet i en kommun och dess omgivning. Situationen måste ses ur helhetens perspektiv, dvs. från samhällsekonomisk synpunkt.

I dag synes alla vara överens om att man inte kan bygga samhälls-tryggheten på finansminister Bohmans valrörelsetes om "de självläkande krafterna".

I våra industrilän har vi med oro noterat de s. k. investmentbolagens, typ Anders Wall, framfart. Vissa bruksorter har fått känna av den, och där är sysselsättningen i fara. Tyvärr fortsätter deras verksamhet i bruksorter som Hallstahammar, Wirsbo, Fagersta osv. De tillhör ju finansminister Bohmans stödtrupper när det gäller "de självläkande krafterna", men tjänstemän och arbetare är väl medvetna om att det synsättet inte bidrar till att lösa de mera långsiktiga strukturproblemen – det koncentrerar intresset helt till den kortsiktiga vinsten.

De strukturproblem som möter vår svenska industri måste nu liksom tidigare lösas i samverkan mellan näringsliv och samhälle. Därtill behövs ett starkt samhälle, med god ekonomi, med politisk vilja och handlingskraft för att driva arbetsmarknads-, regional- och näringspolitik i syfte att skapa arbete och trygghet.

De senaste veckornas oro och reaktion på järnhanteringsområde har i hög grad dominerats av de ekonomiska privatägarintressena. De samhälleliga konsekvenserna har kommit i skymundan. Den borgerliga regeringen har varit i avsaknad av reella åtgärder för att möta anstormningen, och det visar måhända bäst dagens samhälles sårbarhet.

Socialdemokratin har – såväl som parti som i regeringsställning – lokalt, inte minst i bruksbygderna, under några år uppmärksam följt t. ex. Bergslagens speciella situation men hela tiden försökt att se helhetsbilden, dvs. det samhällsekonomiska perspektivet. Låt mig bara påminna om t. ex. den stora järnbruuskonferensen i Fagersta i våras.

Vi har i viss mån satt vår lit till de utredningar som i dag är i arbete. De skulle inom en snar framtid ge oss alla – näringslivets företrädare och samhällets övriga intressegrupper – det underlag som bedömts vara nödvändigt för framtida handlande.

Nu synes man från storindustrihåll inte hysa den tilliten till den nya regeringen att man kunde avvakta utredningsmaterialet, utan man hand-

lade så att säga självständigt.

Herr talman! Det här var några synpunkter som faktiskt kom fram vid föreningsmötet i bruksbygden. Vad kunde man göra? Ja, man gjorde snabbt ett uttalande som kunde publiceras i den lokala morgontidningen samtidigt med beskedet om nedläggning av stålverket.

Man ställde vissa krav. Naturligtvis ställdes kravet att samhället skulle komma till hjälp. Vem annars? Åtgärden kanske blev ett slag i luften. Men problemen finns kvar.

Jag har från denna utgångspunkt velat ge en bild av hur man känner det – oro och osäkerhet inför framtiden uppstår alltid när sysselsättningen är hotad. Ännu har den borgerliga regeringen inte profilerat sig näringspolitiskt. Att uppvakta och få samma svar som de Forsmarksanställda känns inte meningsfullt. Därför är också osäkerheten inför framtiden stor.

Mitt anförande har varit mycket lokalt präglat, men dess anda och mening känns nog igen i flera bruksorter. Dessa samhällen, som i regel domineras av ett enda storföretag, är mycket beroende av den arbetsmarknaden. Låt mig därför också helt kort ge några synpunkter på situationen i Västmanland, landets mest industrialiserade län.

Under efterkrigstiden och fram mot 1970-talet hade länet ett växande befolkningstal och en industri som tillhörde de mest expansiva branscherna. Befolkningen ökade med omkring 30 000 per årtionde. Men denna ökning har sedan förbytts i en nettoutflyttning under 1970-talet, och vi måste nu tyvärr konstatera att länet sedan 1970 har haft en flyttningsförlust på 8 000 personer.

Vi har tidigare i riksdagens olika debatter under årens lopp påpekat dessa fakta. Näringspolitiskt har vi noterat det i debatter om problemen i samband med gruvnedläggningen i Norberg, tegelindustrins tillbakagång i Sala/Heby, situationen vid stålverksindustrin i Fagersta osv. Låt oss åtminstone avföra Västmanland som ett problemfritt län.

I de flesta av länets kommuner svarar det dominerande industriföretaget för mer än halva industrisysselsättningen. Många kommuner är beroende av i stort sett ett enda företag. Det som kan hända inom järnhanteringen oroar oss – det kan drabba vårt län mycket hårt.

Det är en klen tröst för oss att notera att dessa problem i motsvarande grad finns i andra industriländer. Vad som behövs är ett samlat grepp över utvecklingen. Det krävs ett styrande moment som kan vara en garanti för att arbete och trygghet skapas även för de regioner som är beroende av järnhanterings framtida utveckling.

Den nuvarande regeringen synes stå alltför frågande inför utvecklingen. Det har medfört handlingsförlamning. Det synes vara ett bra krav som den borgerliga kvällstidningen framförde för någon dag sedan: Nu krävs det att statsministern kommer fram och ger bevis på någon form av handlingskraft.

Jag har den bestämda känslan att vad som i dag behövs om vi skall kunna trygga sysselsättningen är den socialdemokratiska grundsynen på

näringspolitikens alla områden.

Herr talman! Detta om regionalsysselsättningen. Låt mig till sist ta upp ytterligare ett regionalt krav. Det gäller den nya högskolan. Även i vår region skulle vi få en del av helheten. Detta hade vi sett som en ljuspunkt och som ett viktigt steg mot att minska bristen på högre utbildning i länet. Starten för högskolan Eskilstuna/Västerås var utsatt till den 1 juli 1977.

Det är ju känt att det har funnits krafter inom den nuvarande regeringens blockbildning som har motarbetat decentraliseringen av högskoleutbildningen. Vi hoppas nu att regeringen Fälldin åtminstone på denna punkt har ett fast handlingsmönster. Vi vill inte acceptera någon försening av starten för högskolan i Eskilstuna/Västerås.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Debatten efter valet om varför det gick som det gick är intressant att följa i synnerhet när socialdemokrater gör analyser om anledningen till sina upprepade valförluster. Även om olika skribenter i det partiet har många olika skäl att rada upp om varför väljarna och löntagarna lämnat den gamla regeringen, är det ett skäl till bakslagen som, jämte den vanligaste kärnkraftsdogmen, återkommer i debatten. Det är att den förda bostadspolitiken anses ha varit en stor bov i valrörelsen. I flera artiklar återkommer man således till uppfattningen att de samhällen som byggts de senaste åren med framför allt småhus har undergrävt de socialdemokratiska idéernas ställning.

I senaste numret av LO-tidningen, nr 29, tas det här interna socialdemokratiska problemet upp i två artiklar. Eftersom de här och andras resonemang kan vara en fingervisning om socialdemokratisk bostadspolitik i opposition, så är det av intresse att titta närmare på de här synpunkterna.

Sålunda skriver Olle Svenning i LO-tidningen: "Bostadspolitiken är förmodligen det tydligaste exemplet på hur den egna politiken direkt utlöst valnederlagen.

Småhusbyggandet har premierats extremt. Det har betytt ökad privatisering, mindre social gemenskap och en kraftig förmögenhetsöverflyttning till ekonomiskt gynnade eller mycket gynnade grupper."

Han skriver vidare:

"Det är i villaförorterna socialdemokraterna gjort katastrofalt dåliga val. Det är inte konstigt. Hela miljön i de områdena strider mot socialistiska värderingar om att samhällsproblem skall lösas gemensamt och demokratiskt och att människorna har ett solidariskt ansvar för varandra."

Bitterheten inför småhussamhällena känner tydligen inga gränser i de socialdemokratiska leden. Olle Svenning beskriver de i dag mest efterfrågade bostadsområdena så här: "Här uppammas en grotesk tävlan i allmän pyntighet och utsmyckning av det egna hemmet."

Samma förtvivlan tycks Sive Hallgren i en annan artikel känna efter

valet när han skriver:

”Nu är våra gamla strövmarker översållade med småhus – de kallas villor – och radhus.” Han frågar sig:

”Är detta ett stycke fiendeland? Jo, jag känner nog så ibland”, svarar han.

Hallgrens beskrivning av småhussamhällena följer Olle Svennings när han skriver:

”Jag vet att de som bor i husen, villorna då, älskar sin ägda jord med ett stilla vanvett. De odlar rosor och planterar träd. De bygger murar mot grannarna. I några fall har myndigheterna kopplats in, anmälningar och överklagningar hör till.”

Skribenten konstaterar uppgivet:

”Att leva på medelklassens vis måste vara ett litet” elände – av omtanke om skribentens rykte använder jag här inte exakt hans uttryck.

När han litet längre fram i artikeln verkligen berörs av sin avsky mot småhusfolket, vräker han plötsligt ur sig:

”Jag vill inte påstå att man i tillväxtens boningar bussade hundar på oss när vi kom med valmaterial. Men bra nära var det.” Hur nu det gick till!

Alla de här våldsamma angreppen på småhusfolket och indirekt på alla dem som sparar och arbetar för att få ett eget hem i god miljö är emellertid inget nytt för socialdemokraterna. Under 1960-talet och i början av 1970-talet visade man sin bristande respekt för folkviljan då man envetet byggde två tredjedelar av alla bostäder i flerfamiljshus. Först när fenomenet med de tomma lägenheterna dök upp i början av 1970-talet insåg man sin blunder med att ha struntat i efterfrågan. I den omfattande bostadspolitiska propositionen år 1974 var därför förre bostadsministern – det lät så i varje fall – välvilligt inställd till att bostadsbyggandet skulle följa efterfrågan. Han deltog t. o. m. aktivt i debatten för att visa att den s. k. hyresgäströrelsen hade fel när den påstod att samhället subventionerade småhusboendet mer än flerfamiljshusboende. Men så kom omsvängningen i politiken, tydligen någon gång i vintras.

I vårens bostadspolitiska debatt i kammaren kunde jag citera bl. a. det socialdemokratiska kvinnoförbundets tidning Morgonbris, där man skrev om kvinnofällor och skräcksamhällen. I tidningen medverkade också Ingvar Carlsson, där han fastslog att ”nu måste vi bygga tätare.” Det borde vara självklart för alla politiker att om nu 85 % av svenska folket vill bo i småhus så sviker väljarna det parti som gör allt för att svartmåla småhusboendet.

Det intressanta i bostadspolitiken nu är dock vad socialdemokraterna tänker följa för linje i opposition. Den socialdemokratiska deklarationen efter valet ger ingen som helst fingervisning, eftersom man lämnat alla större frågor inom bostadspolitiken därhän. Kraven på en mer socialistisk bostadspolitik står uppenbarligen för dörren. Landsorganisationen lär inte överge sina krav på att skära ned avdragsmöjligheterna för småhusägare och därmed omöjliggöra sådant boende för de flesta med vanliga in-

komster i våra storstadsområden, där priserna stiger snabbt på grund av den stora efterfrågan. Kraven på marksocialisering är framförda av LO och återfanns i otaliga motioner till den socialdemokratiska partikongressen förra året.

Olle Svenning skriver apropå nödvändiga åtgärder att: "det är privatiseringen och den sociala exklusiviteten i de nuvarande villaförorterna som måste raseras.

Socialdemokratin måste givetvis i grunden ompröva sin politik här och inte bara huka när sådant som villasubventionering och marksocialisering diskuteras."

Herr talman! Mycket tyder på att oppositionens bostadspolitik i riksdagen kommer att bli problematisk och verklighetsfrämmande i känd socialistisk tappning. Det som däremot präglar bostadsavsnittet i vår regeringsdeklaration är att det är bostadskonsumenternas krav och önskemål som är det viktigaste. Alla människor skall oberoende av inkomst ha rätt till en god bostad, heter det. Lika väl som vi vill motverka spekulation vill vi också få till stånd en kostnadspressande konkurrens. Därav följer även förändringar av lånereglerna, vilket också fastslås i regeringsdeklarationen.

Att konsumenterna kan vända sig till en annan plats i bostadspolitiken än tidigare finns det grund för att påstå. Ökande boendedemokrati genom ett reellt inflytande för hyresgäster, ökade möjligheter att direkt eller indirekt äga sin bostad för dem som vill det är några angelägna mål. Valfrihet mellan upplåtelseformer för både bostad och mark samtidigt som man försöker åstadkomma förenklade och decentraliserade beslutsformer i bostadsadministrationen kommer att kunna ge en mer varierad och konsumentinriktad bostadsproduktion än vi sett förut. När man tidigare envetet dominerade byggandet med flerfamiljshus i ofta steril miljö och därmed dämde upp en väldig efterfrågan på andra bostadsformer, exempelvis småhus, underbyggde man i själva verket en situation med ett väldigt småhusbyggande, där miljön ibland inte har ägnats tillräckligt intresse. Nu finns det all anledning att tro att kommande års bostadsproduktion skall kunna bli hög och jämn och vara inriktad på den aktuella verkliga efterfrågan.

Herr talman! Den viktigaste uppgift inom mark- och bostadspolitiken som nu är aktuell är trots allt att få en bygglagstiftning som möjliggör enklare beslutsformer för myndigheterna men också tar större hänsyn till konsumenterna och andra intressenter, däribland enskilda tomtägare.

Naturligtvis har man inte i regeringsdeklarationen kunnat ange några vägar för att lösa dessa problem, som den gamla regeringen aldrig lyckades få någon klarhet i. T. v. får man dock tacksamt notera att det tycks kunna bli enklare regler för glesbebyggelsen.

Jag har med detta inlägg velat beskriva den osäkerhet som nu präglar socialdemokraternas bostadspolitik. Den vildvuxna debatten före valet och de knapphändiga deklARATIONERNA efter valet av det gamla regerings-

partiet gör att det känns så mycket mer värdefullt att ha den bostads-
politiska grund som presenterats av den nya regeringen.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! När man efter stor spänning äntligen fick ta del av den nya regeringens regeringsdeklaration, förstod man att det var under stor vända som detta aktstycke tillkommit. På några punkter kan man emellertid med tillfredsställelse konstatera att borgerligheten fullföljer socialdemokraternas politik.

Vi noterar nämligen bl. a. att den femte semesterveckan finns inskriven i regeringsdeklarationen och att alla ungdomar skall erbjudas antingen arbete eller praktik och utbildning. Detta är direkta plagiat av det valprogram som socialdemokratin och fackföreningsrörelsen gick till val på. På dessa punkter kan man alltså konstatera att den kapitalistiska regeringen har för avsikt att genomföra socialdemokratins vallöften, vilket är utmärkt.

Man får faktiskt, herr talman, ett intryck av att borgerligheten har betydligt lättare för att – på vissa punkter i varje fall – genomföra våra vallöften än att infria sina egna. Man kan möjligen göra den kommentaren att det i så fall var ganska onödigt att byta regering, eftersom socialdemokratisk politik bedrivs bäst av socialdemokraterna själva.

I övrigt kantas dock den nya regeringens väg av idel brutna vallöften redan efter några veckor. Centerpartiets svek i kärnkraftsfrågan har omvittnats mycket i denna debatt, och det är ju mer än ett brutet löfte. Efter att ha satt gränsen för "dagtingandet" till Barsebäck 2 anser nu den nye energiministern, som är mer CUF-are än minister, att nästa gräns skall sättas vid Forsmark 3. Olof Johansson anser att centern eljest skall lämna regeringen.

Det är alldeles uppenbart att misstron mot centern bland de aktiva kärnkraftsmotståndarna i dag är närmast total, samtidigt som alla de som för sin sysselsättning och utkomst är beroende av det energipolitiska beslut riksdagen fattat med stor majoritet känner oro för framtiden.

Men det är inte bara då det gäller kärnkraften som olika intressen känner sig svikna av den kapitalistiska regeringen. De höginkomsttagare som förväntade sig maximering av marginalskatterna till 50 % i enlighet med moderaternas löften letar förgäves efter sådana besked i regeringsdeklarationen. Detsamma gäller löfterna om att folkpensionen skall vara skattefri i alla inkomstlägen, oavsett hur höga inkomster pensionärerna har i övrigt. Något sådant förslag förs inte fram. De som röstade på Fälldin och Bohman i hopp om att få ett vårdnadsbidrag på 10 000 kr. som förstärkning i familjebudgeten får titta i stjärnorna efter sina extrapengar. I stället har regeringen "knyckt" några veckor i vårt förslag om en utbyggd föräldraförsäkring, ett förslag som Fälldin under valrörelsen betecknade som "gammelhögerpolitik". Det gör man nu till sitt, då man misslyckas med att komma överens om någonting annat.

Vi har naturligtvis inget emot att de borgerliga partierna sviker sina

Nr 18

Torsdagen den
28 oktober 1976

*Allmänpolitisk
debatt*

vallöften på dessa punkter, eftersom deras ursprungliga förslag var ojämlika, för att inte säga reaktionära, till sina verkningar för det stora flertalet medborgare i landet.

Vad som emellertid är mest skrämmande, som jag ser det, i den nya kapitalistiska regeringens deklaration är den fullkomliga avsaknaden av ett reellt program för sysselsättning och välfärd. Där sägs, som många har poängterat tidigare, inte ett ord om de stora strukturproblem som möter inom olika branscher och företag i landet. När nu strukturproblemen hopar sig i Hälleforsnäs, i Vikmanshyttan, i Söderfors, inom textilindustrin, varvsindustrin osv., då står den nya regeringen i det närmaste handfallen.

När den nye industriministern Nils G. Åsling under senare tid intervjuats om dessa problem har hans stående svar varit, att regeringen "förutsättningslöst" skall pröva de uppkomna situationerna. Han använde i debatten här i kammaren samma formulering. Herr talman! Det är detta förutsättningslösa i den nya regeringens sysselsättningspolitik som är det mest skrämmande. Den socialdemokratiska regeringens närings- och sysselsättningspolitik byggde nämligen på förutsättningen att klara strukturproblemen och så långt möjligt trygga jobben åt människorna i utsatta branscher och orter. Någon sådan förutsättning bygger uppenbarligen inte en borgerlig sysselsättnings- och näringspolitik på. Här skall tydligen de fria marknadskrafterna få ökat spelrum, och det är detta som oroar oss. Den nye industriministern säger visserligen att det i första hand är de tidigare ägarna som är skyldiga att känna sitt ansvar och trygga jobben för de anställda, exempelvis genom annan lokalisering, när de lägger ned verksamheten på en ort. Ja, det låter sig sägas. Vi har erfarenheter av hur det brukar bli, bl. a. från Skaraborgs län. Vi tyckte också för vår del att Euroc-koncernen hade ett ansvar för de anställda vid Cementas anläggningar i Hällekis, men vi blev djupt besvikna. Privatkapitalet svek som bekant Hällekis, och staten fick träda till för att trygga jobben för de anställda och rädda det lilla samhällets fortbestånd.

Industriministern kommer att få möta många sådana här problem, och då gäller det att ha handlingskraft nog att ta sig an problemen i den ordning de anmäler sig. Här gäller det inte bara att vara "förutsättningslös". Här gäller det att ha en vilja.

Under rubriken "Bekymmer för den nya regeringen" skriver fil. dr Nils Lundgren i det senaste numret av Ekonomisk debatt en intressant betraktelse över den nya regeringens framtid och möjligheter.

Efter att ha konstaterat att vi fått en borgerlig regering, efter nära ett halvsekel av socialdemokratiskt maktinnehav, så gör Nils Lundgren vissa jämförelser mellan den situation som rådde 1932 när socialdemokratin trädde till och de förhållanden som råder nu när de borgerliga tagit över makten. Så här säger han: "År 1932, när socialdemokraterna kom i regeringsställning, var världen just på väg att med möda resa sig ur en djup arbetslöshetskris. Sverige hade kommit in i depressionen

långt efter de stora industriländerna; arbetslösheten blev långt mindre omfattande här och krisen övervanns snabbare." Sedan har Lundgren en förklaring varför vi lyckades så bra. Han fortsätter: "Socialdemokratin hade moderna idéer om hur man bekämpar djup depression och vidtog åtgärder som var ägnade att minska arbetslösheten. Partiet påbörjade också ett socialt reformarbete som i dag framstår som utomordentligt framsynt och framstegsvänligt för praktiskt taget alla svenska medborgare. Dessa insatser" – säger Lundgren vidare – "är säkert, tillsammans med Per Albins roll som samlande gestalt under kriget, viktiga förklaringar till partiets starka ställning i svensk politik alltsedan dess."

I sin fortsatta analys säger Lundgren följande: "De borgerliga kommer till makten i ett läge som liknar 1932 i vissa avseenden. Västvärlden är just på väg att resa sig ur den djupaste arbetslöshetskrisen sedan detta år och Sverige har även nu flutit ovanpå i någon mån."

Sedan ställer Lundgren frågan om dessa förhållanden kan komma att stärka de borgerliga partiernas ställning på längre sikt såsom hände med socialdemokratin på 1930-talet.

"Sannolikheten för detta är nog liten", tror Lundgren och fortsätter: "Förutom att den just genomgångna krisen i västvärlden inte alls är av samma dignitet som trettioalets, har den ju nästan helt undgått att drabba dagens svenskar som individer. Lagerstöd, Åmanlagar, efterfrågestimulans och upplåning utomlands har inneburit att följderna dels burits mera solidariskt av folkhushållet, dels skjutits på framtiden."

Herr Lundgren tror inte på någon politisk-psykologisk effekt till de borgerliga partiernas förmån. Han tror att det skulle vara bäddat för stora bekymmer för den borgerliga regeringen.

Då vill det ju till, herr talman, att man har den handlingskraft som behövs för att tackla de problem som dyker upp.

För det första tycker jag att herr Lundgrens uttalande är ett öppet erkännande av att socialdemokratin under de gångna åren fört en politik som i hög grad gynnat det stora flertalet av svenska folket och av att man på ett skickligt sätt hållit vårt land utanför omvärldens stora kriser.

För det andra kan man, herr talman, tolka den uppsats herr Lundgren skrivit som en uppmaning till den nya regeringen att nu är det dags att börja regera.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Inledningsvis vill jag först peka på att vi även i årets valrörelse fått höra politiker och företrädare för skilda intresseorganisationer, bl. a. för vissa företagarorganisationer, dag efter dag, vecka efter vecka, ja, månad efter månad fortlöpande använda sig av ett hatiskt språkbruk. Det är därför glädjande att nu, när valrörelsen är över, i stor utsträckning också de värsta okvädinsorden försvinner ur det politiska språket och att vi återigen kan få lyssna till vårt vanliga vardagsspråk. Jag är övertygad om att demokratin skulle må väl av att vi så långt som möjligt söker använda detta språk även i den redan nu påbörjade

valrörelsen inför kommande val.

För arbetarrörelsen är självfallet högerframgångarna i årets val mycket beklagliga, kanske framför allt beroende på att det visar sig vara möjligt att vinna gehör bland så stora delar av väljarkåren för, som jag tycker, reaktionära idéer och en medveten spekulation i missnöje. Det är dessutom mycket beklämmande att dessa högerkrafter i inte så ringa utsträckning lyckats vinna röster på att tackla solidaritetstanken. Detta gäller inte minst i de delar av vårt land där människorna har det som bäst. Mot denna bakgrund kan vi än en gång slå fast att det är betydligt lättare att gå fram i ett val genom att piska upp missnöjesstämningar än genom att redovisa konkreta handlingsprogram.

Vi känner alla till att de borgerliga partierna före valet inte hade någon som helst möjlighet att gemensamt arbeta fram ett borgerligt regeringsprogram. Men efter valet lyckades ett fåtal borgerliga politiker att med personliga medhjälpare utarbeta regeringens handlingsprogram. De många kompromisserna i regeringsdeklarationen är inte precis ämnet för dagen hos många svikna borgerliga väljare, men det är inte fridlyst – även om de borgerliga tidningarna gör sitt bästa. Vi kommer absolut inte att glömma centerns taktiska spel om kärnkraften i slutskedet av valrörelsen. Alla minns Fälldins upprepade försäkring att han sannerligen inte skulle dagtinga med sitt samvete för att få en statsrådspost.

I detta beklagliga taktikspel deltog också folkpartiet och moderata samlingspartiet. Dessa partier visste naturligtvis redan då att en kompromiss var nödvändig, men före valet ansågs det inte lämpligt att tala om sakläget för väljarna. Det är klart att detta, inte minst när det gäller förtroendet för vår demokrati, är synnerligen allvarligt. Det måste finnas en målmedveten strävan hos oss alla att skapa förtroende för vår representativa demokrati, annars fungerar den inte.

Med tanke på det dåliga utgångsläget, kampanjer från enskilda personer och kapitalstarka grupper inom näringslivet, gjorde socialdemokratin ändå en fin insats. Det var verkligen starkt att i slutspurten vända de så länge besvärade opinionssiffrorna. Förklaringen ligger till stor del i den aktivitet som de socialdemokratiska valarbetarna utvecklade, inte minst på arbetsplatserna. Men tyvärr räckte det inte till för att vända kurvan helt och ge arbetarrörelsen ett välförtjänt segerval.

Fortfarande är dock arbetarrörelsen den numerärt största organisationen i landet. Rörelsens ställningstaganden har haft och kommer att ha stor betydelse för den fortsatta samhällsutvecklingen. I dag har vi också all anledning att känna oss både glada och tacksamma över de reformer som genomförts under de gångna åren. Det har skett genom ett socialt reformarbete som nästan saknar motstycke på andra håll i världen. Friheten för den enskilda människan har blivit större än någonsin tidigare. Demokratin har byggts ut på det ena området efter det andra. Utvecklingen har samtidigt medfört att vi kunnat riva den ena klassmuren efter den andra.

Herr talman! Enligt tidningen Arbetet är det helt enkelt så att de bor-

gerliga partierna i sin regeringsdeklaration staplat sina slagord på varandra. Det är ett grumligt hopkok av de olika partiernas stridiga viljor, säger tidningen.

Olof Palme har också rätt när han med skärpa har kritiserat regeringsdeklarationen på flera centrala punkter, t. ex. beträffande strukturproblemen inom näringslivet, bristen på intresse för folkrörelserna och de föreslagna skattelättnaderna för företag och höginkomsttagare.

Liksom Olof Palme anser jag att den borgerliga regeringen helt har gått förbi folkrörelsernas betydelsefulla insatser i samhället. I detta sammanhang vill jag därför understryka att arbetarrörelsen är angelägen om att såväl producentkooperationen som konsumentkooperationen även i fortsättningen skall få goda möjligheter till utveckling.

Kooperationen är en demokratisk folkrörelse, med en djup ideologisk samhörighet med de stora folkrörelserna. Den ägs av medlemmarna, och dess viktigaste uppgift är att tjäna dem. Även en borgerlig regering, där centerpartiet med en stark förankring i producentkooperationen ingår, borde verkligen ha skäl att ifrågasätta, om det finns plats för likgiltighet när det gäller Kooperationens utveckling i framtiden. Därför bör den nya regeringen ge besked om hur den ser på folkrörelsernas verksamhet.

I regeringsdeklarationen informeras bl. a. om att förslag kommer att läggas fram om vissa lättnader i fråga om arbetsgivaravgifter samt ändrade skatteregler för familjeföretag. Som kammarens ledamöter känner till, så har det tidigare framförts förslag om att företag med mindre än fem anställda skall slippa arbetsgivaravgift. I detta sammanhang vill jag peka på att dagligvaruhandeln fortfarande är utpräglat småföretagsbetonad, trots de nedläggningar som har skett. Enligt långtidsutredningen 1975 utgör företag med färre än fem anställda omkring 80 % av det totala antalet företag. Motsvarande andel inom varuhandeln som helhet är 70 %. Jag vill vid detta tillfälle vädja till regeringen att inte lägga fram ett sådant förslag för riksdagen, ty om så skulle bli fallet får folkrörelsen konsumentkooperationen ett allt svårare konkurrensläge. Det skulle nämligen helt enkelt betyda att en privat affärsman med samma antal anställda som konsumbutiken på andra sidan gatan skulle slippa arbetsgivaravgift, medan konsumtionsföreningen skulle få fortsätta att betala avgift som tidigare. Det kan inte vara en konkurrenspolitik som överensstämmer med samhällets intentioner.

I regeringsförklaringen finns ingen markerad vilja att ta itu med strukturproblemen i de tunga och utsatta branscherna – stålindustrin, varven, textil- och beklädnadsindustrin. Olof Palme har också rätt, när han i sitt uttalande på fredagen pekade på denna lucka i texten, skriver Dagens Nyheter. Frågan om hur sysselsättningen på lång sikt skall tryggas måste vara en central arbetsuppgift för varje regering. Det är fråga om ett regeringsarbete som kräver åtgärder på en rad olika områden. Det råder inget tvivel om att ett litet land som vårt kan få stora svårigheter att klara målet med höjd sysselsättning i en värld där regeringar prioriterar andra frågor än sysselsättningsfrågorna. Jag tror knappast att den bor-

gerliga regeringen kommer att gå i land med uppgiften att trygga arbete åt alla arbetstagare. Erfarenheten från den gångna månaden visar att den är splittrad inbördes och tydligen även hårt bunden till gamla idéer om marknadskrafternas fria spel. Industriministern får därför med säkerhet stora svårigheter att klara strukturomvandlingens konsekvenser för de enskilda människorna. Herr Hugosson har ju här på ett, enligt min mening, utmärkt sätt skildrat situationen i Göteborgsområdet, där det verkligen kommer att krävas insatser från regeringens sida. För att den framtida sysselsättningen skall kunna säkerställas behövs en plan som måste bygga på helt andra värderingar än de som nu tydligen präglar den sittande borgerliga regeringen.

Till sist: Arbetsmarknadsläget i mitt hemlän är bekymmersamt, och det måste i fortsättningen ägnas all uppmärksamhet. Det allmänna läget för länets tekoindustri och den senaste tidens händelser – däribland även regimskiftet – har tydligen ökat svårigheterna för flera företag och skapat sysselsättningsproblem för de tekoanställda i Falköping, Skövde och Mullsjö. Omstruktureringen av varven påverkar flera av länets industrier. Mest kritiskt är läget vid Forsviks Bruk med 70 anställda. Här vill jag för andra gången rikta en vädjan till regeringen och i detta fall be den att bevilja Forsviks Bruk erforderligt lokaliseringsslån, så att företaget kan fortleva och arbetet tryggas för personalen.

Som bekant drivs anläggningen i Ranstad med av riksdagen anvisade medel. De statliga anslagen för driften av verksamheten räcker endast fram till juli månad nästa år, och här vill jag för tredje gången rikta en vädjan till regeringen: Ge personalen vid Ranstadsverket ett positivt besked om fortsatt sysselsättning vid verket.

Av min kortfattade redovisning över näringslivs- och arbetsmarknads-situationen i Skaraborgs län framgår att läget är bekymmersamt. Vi måste därför kunna räkna med att regeringen med stor uppmärksamhet kommer att följa utvecklingen i länet och vidta nödvändiga näringspolitiska åtgärder.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Det är ganska typiskt att debatten om barnen kommer i slutet av en lång allmänpolitisk debatt. Barnen är ställda på undantag i samhället. Det svenska samhället är fortfarande barnförbjudet. Det borde vara tvärtom. Barnen är en gemensam tillgång för oss alla. Och barnen symboliserar framtiden. Dem borde vi i stället placera i första rummet. Det är aldrig kartlagt hur många nyckelbarn det finns, hur många påsbarn det finns, hur många barn som lämnas utan riktig omsorg. Men vi kan dra ganska säkra slutsatser om vi ser på tillgången på daghems- och fritidshemsplatser och jämför antalet med hur många mammor som förvärvsarbetar. Ställ t. ex. siffran 70 000 dagshemsplatser, som det finns i dag, mot behovet 450 000 platser. Och ta och reflektera över om 100 000 dagshemsplatser på fem år räcker när det behövs 450 000 i dag!

Vänsterpartiet kommunisterna har många gånger krävt att alla för-

skolebarn skall ges rätt till en daghemsplats därför att barnen behöver vara på daghem. Vänsterpartiet kommunisterna har också föreslagit en utbyggnad med 50 000 barnstugeplatser per år.

Hälften av alla barn behöver daghemsplats därför att deras mammor förvärvsarbetar. Och det finns undersökningar som visar att upp till 40 % bara av fyraåringarna i nybyggda bostadsområden har speciella behov av att vara på daghem. Den utbyggnadsplan som den förra regeringen – om jag får säga så – är så stolt över kommer att visa sig att vara helt otillräcklig om man har ambitionen att bygga daghemsplatser för barnens behov. Den socialdemokratiska regeringen med herr Aspling hade 44 år på sig att lösa daghemsfrågan. Resultatet är katastrofalt dåligt. 11 000 barn köar i dag till daghem i Stockholm. 2 000 barn köar i Huddinge och 1 000 barn köar i Kalmar, för att nu nämna några exempel på vad den socialdemokratiska regeringen har åstadkommit för kösituation.

Kommunerna är fortfarande helt självbestämmande när det gäller både utbyggnadsgrad – den s. k. servicenivån – och utbyggnadstakten, och de kommunala förskoleplanerna visar en skrämmande ovilja att bygga bort daghemsbristen och täcka behovet av daghem. Föräldrar kommer, trots vad som nyligen sagts i valrörelsen, att också i fortsättningen tvingas improvisera tillsynen för barnen, och till syvende og sist, herr talman, är det barnen som kommer att få sitta i kläm.

Inte förrän två åtgärder vidtagits kommer daghemsfrågan att lösas kvantitativt. Den första är en lagstiftning som ger kommunerna en laglig skyldighet att bygga daghemsplatser så att alla barn får plats. Den andra är att kommunerna ges ekonomiska möjligheter att bygga ut barnomsorgen. Det innebär att staten måste ta över alla kostnader för barnomsorgen. Jag skulle vilja veta hur den nya regeringen ställer sig till dessa åtgärder.

Centern har i sitt valmaterial, som jag har i min hand – det är som kammarens ledamöter kan se grönt och fint – gått ut med en slogan som låter så här: Alla skall erbjudas samhällets barnomsorg. Centern säger vidare: Kommunerna måste få resurser att bygga ut barnomsorgen och höja kvaliteten. När och hur, skulle jag vilja fråga socialministern. Jag tycker att det är märkligt att han saknas här i kammaren när riksdagen diskuterar barnomsorg, men jag vet att han lyssnar på debatten, och han kan ju återkomma senare.

Jag är vidare nyfiken på hur den nya regeringen skall hantera daghemsfrågan, inte minst med tanke på moderaternas ovilja att bygga daghem – och moderaterna har ju fått en framträdande plats i regeringen när det gäller sådana här frågor.

Sedan till kvaliteten på daghemmen. I regeringens deklaration sägs det att utbildningen av personal skall öka och att normer för personaltäthet och gruppstorlek skall fastställas. Då vill jag fråga:

1. Är det bindande normer är eller är det bara en rekommendation det är fråga om?

2. Vilken personaltäthet är det fråga om och vilka gruppstorlekar? Det-

ta kunde socialminister Gustavsson också passa på att svara på.

Att tillräckligt med personal utbildas är en grundförutsättning för att daghemmen skall fungera kvalitetsmässigt. Folkpartiet och centern har tidigare tillsammans med vänsterpartiet kommunisterna reserverat sig i socialutskottet för en personaltäthet som bygger på barnstugeutredningens normer. Om de borgerliga partierna fortfarande står fast vid den ståndpunkten måste också personal utbildas i en helt annan omfattning än vad som nu planeras. Det vore intressant att få en precisering på den punkten också. Och när det gäller gruppstorlek har centerpartiet och folkpartiet uttalat sig för samma krav som vänsterpartiet kommunisterna, nämligen att det skall finnas högst tio barn i småbarnsgrupper och högst 15 barn i syskongrupper.

Herr talman! Regeringsdeklarationen är så fantastiskt luddig på dessa punkter, att det vore bra om det kunde klarläggas hur man tänker sig att förbättra kvaliteten på daghemmen. Barnstugeutredningen redovisade för ett tag sedan siffror som visade att det fram till 1980 skulle behöva utbildas upp till 60 000 personer. Denna beräkning gjordes innan beslutet om de 100 000 nya daghemsplatserna fattades. Det behövs alltså en mycket kraftig ökning av utbildningen av personal för daghemmen.

Jag tänkte nu gå över till att jämföra barnen med bilarna. Jag ställer följande fråga: För vilka planerar samhället – för barnen eller för bilarna? Svaret måste bli: Samhället planerar för bilarna.

För att en stadsplan skall bli godkänd måste mark reserveras för parkeringsplatser. Man måste reservera mark för inte mindre än 1,2 parkeringsplatser per lägenhet. För daghem behöver man inte reservera något markutrymme. Daghemmen planeras ofta in som ett sista moment i stadsplanen och får ofta ta den markbit som blir över.

Både när det gäller utrymme för bilar och kostnader för att anlägga parkeringsplatser blir jämförelsen mellan bilen och barnet skrämmande.

En utomhusparkeringsplats tar inte mindre än 25 m² i utrymme. Det utrymme som barnen får i ett daghem uppgår till 9,4 m², under förutsättning att det över huvud taget byggs något daghem. Det kostar 2 500 kr. att anlägga en markparkeringsplats. Det enklaste parkeringsdäck har en anläggningskostnad på 15 000 kr. De här siffrorna är beräknade utan tillägg för markkostnader. För ett exklusivare parkeringsgarage kostar varje bilplats 25 000 kr. Det nya Kungstorgsgaraget i Göteborg kostar 50 000 kr. att uppföra per bilplats. Ställ de siffrorna mot kostnaden för att anordna en daghemsplats, som är ungefär 21 000 kr., och det förhållandet att kommunerna bara får 12 000 i anordningsbidrag.

Samhället planerar för bilen och kostar på bilen, men man planerar inte för barnen och kostar inte på barnen. Detta förhållande är helt orimligt. Det borde vara naturligt att på tidigast möjliga stadium planera för barnen och planera in daghemmen i stadsplanerna. Ett minimikrav borde vara att avsätta 10 m² i flerfamiljshusområden för daghemsutbyggnad. En sådan planeringsnorm skulle effektivt tvinga fram markreservationer för barnomsorgens utbyggnad.

Vänsterpartiet kommunisterna har krävt att alla barn skall ha rätt till en daghemsplats. Alla barn måste få denna rätt. Det är en fråga om jämställdhet mellan barnen. Men daghemsutbyggnaden är också en grundförutsättning för kvinnans frigörelse. Socialdemokraterna har haft 44 år på sig att lösa jämlikhetsfrågorna och det enda man gjort är att på senare år tillsätta en delegation för jämställdhet.

Folkpartiet har varit högljutt i jämställdhetsdebatten och tjatat om en lag mot könsdiskriminering. Den lagen står också omtalad i regeringsdeklarationen. Men vad som saknas är konkreta åtgärder för att främja jämställdhet mellan kvinnor och män. Arbetsmarknaden behöver bl. a. förändras så att det inte finns en arbetsmarknad för män som utmärks av hög lön, intressanta arbetsuppgifter och karriärer och en för kvinnor med låg lön och deltidsarbete. Men om detta sägs ingenting i regeringsdeklarationen.

Daghem åt alla barn men framför allt åt alla barn till kvinnor som vill ut i förvärsarbete och i utbildning är ett led i kampen för jämställdhet. Att genomföra sex timmars arbetsdag för alla är en reform som också befrämjar jämställdheten. En lag mot könsdiskriminering löser inga jämställdhetsproblem. Till detta behövs konkreta åtgärder.

Även bostadspolitiken måste förändras. Fortfarande bygger man för en familjesituation som inte längre existerar.

Jag tycker att det hade varit intressant att få några konkreta förslag från regeringen på hur man skall lösa jämställdhetsfrågorna. Men vi får kanske höra någonting av herr Romanus. Att hänga upp jämställdheten på en lag är en alldeles för obetydlig och verkningslös åtgärd. Det behövs konkreta åtgärder. Det behövs åtgärder på arbetsmarknadens område och på barnomsorgens område. Det behövs en arbetstidsförkortning för alla till sex timmar, och det behövs en förändrad bostadspolitik.

Detta är konkreta åtgärder som befrämjar jämställdheten mellan män och kvinnor, och det är krav som vänsterpartiet kommunisterna under många år ställt. Men om detta kan vi inte läsa någonting i regeringsdeklarationen.

Fru LEIJON (s):

Herr talman! Det svåra med jämställdhet mellan kvinnor och män är att genomföra den i praktiken. En politik för jämställdhet inom familjen, arbetslivet, i fråga om samhälls- och fritidsaktiviteter kräver en vilja och en förmåga till genomgripande samhällsförändringar – samhällsförändringar som av vissa medborgare kan upplevas som ett hot mot trygghet och självkänsla. Låt mig som ett exempel ta det ekonomiska familjestödet – skatterna och de sociala förmånerna.

Behovet av social trygghet och socialt stöd ser helt annorlunda ut för en familj där kvinnan är hemarbetande än för en familj där båda föräldrarna förvärsarbetar – med kortare eller längre avbrott när barnen är små. Principen att varje vuxen människa skall behandlas som en ekonomiskt självständig individ är lätt att anamma. Men när kan den genom-

föras? Skall man ändra regler för skatter och sociala förmåner nu för att inte försvåra det nya familjemönstrets framväxt, eller skall man vänta tills det finns arbete för alla, tills daghems- och fritidshemsplatserna räcker till, tills män och kvinnor delar hemarbetet lika? Problemen och orättvisorna finns i dag. Alla förändringar kan inte skjutas på framtiden.

De politiska reformerna måste balansera mellan ett system som å ena sidan ger lika rättigheter för män och kvinnor och ett förstärkt skydd för barnen och som å andra sidan garanterar rättvisa och trygghet åt de familjer som inrättat sig efter att kvinnans uppgifter skulle koncentreras till hemmet. Med stor varsamhet mot den sistnämnda gruppen har socialdemokratin inlett en omdaning av familjestödet med jämställdheten mellan kvinnor och män som ledstjärna.

Införandet av föräldraförsäkringen ger papporna möjlighet till ett praktiskt och känslomässigt engagemang för barnen. Den utökade föräldraledigheten motsvarande fem månader på heltid, som vi föreslagit, har vi velat dela mellan mamma och pappa.

Om jämställdheten mellan kvinnor och män skall vara utgångspunkten för den nya regeringens politik – som det heter i regeringsförklaringen – så borde man följa den socialdemokratiska linjen. Och om denna inledande paroll i regeringsförklaringen skall ha någon täckning när det gäller det ekonomiska familjestödet så måste centern och moderaterna överge sitt förslag om beskattade vårdnadsbidrag. Det skulle ju, som folkpartiet så många gånger påpekat, direkt motverka jämställdheten.

Det har under senare år byggts barnstugor som aldrig förr i det här landet. Men samtidigt har antalet förvärvsarbetande föräldrar ökat i rask takt. Vi blir ständigt påmind om de många barnen i daghemsköerna. Det beslut som fattades i våras om en ännu kraftigare utbyggnad av barnomsorgen var ett av de viktigaste för jämställdheten. Detta beslut kommer den borgerliga regeringen enligt sin deklaration att fullfölja. Socialdemokratin hade föresatt sig att på en tioårsperiod bygga bort bristen på daghem. Beslutet i våras gällde bara den första femårsperioden. När den är slut kommer det fortfarande att stå barn i daghemskön. De barnen har inte fått något löfte av den borgerliga regeringen. Kan de få det i dag?

Jämställdhet kräver samhällsförändringar inom många olika områden. Jag kan på de minuter som står till mitt förfogande inte beröra dem alla, men jag skall ta upp några frågor som rör arbetsmarknaden.

Sysselsättningspolitikens övergripande mål är enligt socialdemokratin mening att undanröja hinder som står i vägen för dem som vill förvärvsarbeta och att öka sysselsättningen, så att arbete kan erbjudas alla som vill delta i arbetslivet. Men vi slår också fast att ett program för dessa mål inte får upplevas som ett tvång för dem som på grund av utbildning, av familjeskäl eller andra skäl för kortare eller längre tid inte önskar förvärvsarbeta. Skall man hävda kvinnornas rätt till arbete, då måste man fortsätta att utveckla den mångfald av åtgärder som svensk närings- och arbetsmarknadspolitik innehåller.

Det som återstår innan vi lyckats hävda alla kvinnors rätt till arbete – det kommer inte automatiskt. Det är naturligtvis mycket lättare både för kvinnorna själva och för samhället att ge arbete åt de kvinnor som inte har familj och barn. Vi har nu kommit i den situationen att mer än hälften av alla kvinnor med förskolebarn är inne på arbetsmarknaden. Men vi vet att många av dem arbetar på deltid och att en av orsakerna till detta är brister i samhällets service. För att hävda kvinnans rätt till arbete är det naturligt att vi inte bara ser på frågan om ett tillräckligt antal arbetsplatser utan också på samhällets politik när det gäller boendemiljö, barnomsorg och kommunikationer.

Vi kan också konstatera att det är lättare att ge jobb åt de kvinnor som bor på orter med en väl differentierad arbetsmarknad. Det är svårare i de delar av landet där näringslivet är ensidigt och där man ofta har en stark dominans av arbetstillfällen som traditionellt brukar kallas manliga.

Att utveckla sysselsättnings-, arbetsmarknads- och regionalpolitiken för att tjäna kvinnornas sak har varit ett av kännetecknen för den socialdemokratiska regeringen och jämställdhetsdelegationen. Om dessa svåra frågor talar man inte i den borgerliga regeringsförklaringen.

För att undanröja hinder för kvinnornas rätt till arbete krävs också en förändrad syn på bebyggelseplaneringen. Bebyggelsen inom de större lokala arbetsmarknaderna har under senare år blivit mer spridd. Och vi har redan sett att det har inneburit svårigheter för kvinnorna. När man bygger upp nya samhällen som är så små att de inte kan ge arbete åt alla, då får människorna avsätta allt längre tid för resor till och från arbetet. En familj kan kanske klara av att en av föräldrarna tar på sig detta, men knappast att båda gör det. Kvinnornas rätt till arbete kräver att bebyggelse, arbetsplatser och kommunikationer planeras i ett sammanhang.

Den borgerliga regeringsförklaringen är i det här avseendet full av mot-sägelser. Jag vet inte vilka drömmar om befolkningens storlek Fäldin har i åtanke när han lovar sysselsättning och boende i alla delar av landet. Men jag vet att om vi håller oss till de män och kvinnor som i dag finns i Sverige, deras barn och de invandrare som vi kan räkna med kommer hit så framstår centerns och den borgerliga regeringens linje som omöjlig. Att på en gång underlätta bebyggelsen i glesbygd och samordna boende, arbete, service och fritidsfunktioner och att som utgångspunkt för detta ha jämställdhet mellan kvinnor och män – det är, vill jag påstå, en omöjlighet.

Men jämställdheten kan inte bara gälla rätten till arbete utan måste också gälla villkoren i arbetslivet.

För den statliga förvaltningen finns nu en jämställdhetsförordning. Där krävs bl. a. att myndigheterna skall bryta uppdelningen mellan kvinnor och män på olika tjänstekategorier, att man skall rekrytera och anställa kvinnor på traditionellt manliga områden, att kvinnorna skall få större del av personalutbildningen, att man skall delegera arbetsuppgifter.

Den socialdemokratiska regeringen har skapat förutsättningarna för ett konkret och praktiskt jämställdhetsarbete i den statliga förvaltningen. Det återstår att se med vilken kraft den borgerliga regeringen förmår att utnyttja detta gynnsamma läge.

Till de viktigaste insatserna för jämställdhet mellan kvinnor och män hör de fackliga organisationernas låglönesatsningar. När den nya lagen om medbestämmande nu träder i kraft skapas större möjlighet för de fackliga organisationerna att vid sidan av lönefrågorna också ta upp andra för de kvinnliga löntagarna väsentliga frågor. Jag är övertygad om att arbetsgivarorganisationerna kommer att ställas inför väsentligt skärpta krav från både LO och TCO när det gäller kvinnans situation i arbetslivet.

Vi socialdemokrater menar att arbetet svarar mot grundläggande mänskliga behov. Vi är medvetna om att arbetet och dess villkor formar en väsentlig del av människans liv. Därför har vi ställt och kommer i fortsättningen att ställa allt högre krav på att arbetsmiljön anpassar sig efter människorna. Det är också en förutsättning för att man skall kunna förena förvärvsarbete med ett aktivt föräldraskap. Ingen kan orka med sina barn på ett riktigt sätt om man i arbetet utsätts för alltför hårt slit. Man orkar inte heller med sina barn om arbetet är alltför monotont, om det inte ger något som helst utrymme för att utveckla människan.

Mer än 600 000 av de kvinnor som förvärvsarbetar gör det på deltid. Det är bra att den borgerliga regeringen vill förbättra de deltidsanställdas situation. Jag förutsätter att man som grund för detta har delegationens tidigare i år framlagda förslag. Och att man inte, som så många gånger tidigare i diskussionen, koncentrerar intresset till ett ökat antal deltidsarbeten i bättre lönelägen. För majoriteten av de nu deltidsarbetande kvinnorna är det en diskussion helt vid sidan av de verkliga problemen.

Rätten till arbete på goda villkor är en av de absolut viktigaste jämställdhetsfrågorna. Att arbeta med detta har varit den huvudsakliga uppgiften för jämställdhetsdelegationen under den socialdemokratiska regeringen.

Vi har också sett positiva resultat av arbetet. Vi vet att det runt om i landet finns kvinnor som utan de här insatserna inte skulle ha fått det arbete eller den utbildning de har i dag. Vi vet att det runt om i landet finns både arbetsgivare och fackliga förtroendemän som vi har kunnat påverka till att bli drivkrafter i jämställdhetsarbetet. Men rätten till arbete på goda villkor för alla kvinnor är långt ifrån förverkligad. Jämställdhetsarbetet måste gå vidare.

Det kommer att ställas stora krav på den borgerliga regeringen om man skall infria löftet om att påskynda jämställdhetsarbetet – om man skall kunna leva upp till formuleringen att jämställdhet är en självklar utgångspunkt för politiken. Jag skulle ha trott mer på dessa löften om man i fråan den borgerliga regeringens talesmän hade hört inte bara *ordet* jämställdhet utan någon enda gång också en analys av de samhällsförändringar som jämställdhet i verklig mening kräver. Från den social-

demokratiska oppositionen kan jag lova att vi kommer att hålla ett vakande öga över den nya regeringen. Men jag kan också lova att socialdemokratin som en fri folkrörelse på egen hand kommer att fortsätta arbetet för jämställdhet mellan män och kvinnor på bred front och med tyngdpunkten på praktiska åtgärder.

Nr 18

Torsdagen den
28 oktober 1976

---

*Allmänpolitisk
debatt*

I detta anförande instämde fru Sundström, fru Berglund, fru Normark, fröken Nilsson, fru Mårtensson, fru Cederqvist, fröken Mattson, fru Ludvigsson och fru Lundblad samt herr Peterson i Nacka (samtliga s).

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen samt behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till kl. 19.30.

§ 13 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Härmed anhålles om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 8 november–den 14 december för att såsom svensk delegat deltaga i Förenta nationernas nu pågående generalförsamling i New York.

Stockholm den 27 oktober 1976

Torsten Bengtson

Kammaren biföll denna ansökan.

Herr talmannen anmälde att fru *Johansson* i Nässjö (c) fr. o. m. den 8 november skulle inträda som ersättare för herr förste vice talmannen Bengtson under hans ledighet från riksdagsmannauppgiftet.

§ 14 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet, på grund av personliga skäl, under tiden den 8 november–den 31 december 1976.

Stockholm den 27 oktober 1976

Gösta Andersson

Kammaren biföll denna ansökan.

Herr talmannen anmälde att fru *Jönsson* (c) fr. o. m. den 8 november skulle inträda som ersättare för herr Andersson i Nybro under hans ledighet från riksdagsmannauppgiftet.

§ 15 Anmäldes och bordlades

Propositioner

1976/77:14 om överlåtelse av viss staten tillhörig fast egendom m. m.

*Anmälan av
interpellationer*

§ 16 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 28 oktober

1976/77:19 av herr *Berndtson* (vpk) till herr statsministern om produktionsinriktningen vid försvarsindustrin:

Frågeställningen om en eventuell efterföljare till flygplanet Viggen har under senare tid fått en framträdande plats i debatten. Detta beror inte enbart på att företrädare för SAAB-SCANIA liksom militärledningen aktualiserat frågan. Även försvarsministern har gjort uppmärksammade uttalanden i frågan.

Försvarsministern har sålunda i en tidningsintervju anfört att hans huvudintresse är att behålla en svensk försvarsindustri med SAAB-SCANIA och Bofors som de tunga punkterna.

Mot bakgrund av de starka kraven från fackligt håll liksom från kommunala och andra myndigheter om en ökad satsning på civila produktionsalternativ i företag och orter med stark dominans av militär produktion är uttalandet anmärkningsvärt. Frågan anmäler sig om strävandena att skapa civila sysselsättningsalternativ trängs undan till förmån för det av försvarsministern anförda huvudintresset. Om en framtida försvarspolitisk bedömning kommer till andra slutsatser i fråga om militärflyget än den som försvarsministern gett uttryck för, ställs de anställda och vissa regioner i en mycket svår situation, därest inga förberedelser för övergång till civil produktion vidtagits.

Huruvida försvarsministerns uttalanden är representativa för regeringens ståndpunkter eller om regeringen är beredd att arbeta fram civila alternativ bör klarläggas. Detta är av synnerligen stor vikt för de anställda vid Saab-Scania liksom för Linköpings kommun och Östergötland.

Med hänvisning till det anförda vill jag till statsministern rikta följande frågor:

1. Vilken är regeringens bedömning i fråga om produktionsinriktningen vid den nuvarande försvarsindustrin, exempelvis Saab-Scania?
2. Efter vilka linjer anser regeringen att statsmakterna kan medverka till civila produktionsalternativ i berörda företag?

1976/77:20 av herr *Torwald* (c) till herr finansministern om betydelsen av fastighetsinnehav vid beräkning av folkpensionärs beskattningsbara inkomst:

taxerade inkomsten var högst 12 000 kr. och förmögenhet ej översteg 50 000 kr. Om förmögenheten överstiger 50 000 kr. så skall de extra avdrag som vederbörande är berättigad till minskas successivt för att vid 80 000 kronors förmögenhet helt försvinna.

När det gäller banktillgodohavanden och andra förmögenhetstillgångar, som lätt kan omsättas i kontanter, torde dessa bestämmelser inte vara föremål för någon större kritik. Däremot har det varit svårare att åstadkomma en acceptabel schablonavräkning av hur taxeringsvärde m. m. på bostadsfastigheter och andra fastigheter skall påverka skattekraften. Många menar att det förmögenhetsvärde som skillnaden mellan fastighetens taxeringsvärde och eventuella lån antyder är svårt att utnyttja. Det finns praktiskt taget inga möjligheter att ta nya lån för att på det viset kunna betala de skatter som blir följderna av att man förvägras extra avdrag på grund av för hög förmögenhet.

Enligt mitt förmenande har de bestämmelser som utfärdats i riksskatteverkets meddelande RSV Dt 1975:40 beträffande hur värdet av fastighet skall bedömas i förmögenhetssammanhang gett helt oacceptabla konsekvenser. Jag ber här att få citera exakta innehållet i detta meddelande: "Värdet av egnahemsfastighet eller mindre jordbruksfastighet som ingår i förmögenheten bör vid bedömningen av frågan om reduktion av det extra avdraget beräknas på följande sätt. Som tillgång tas upp 1/10 av skillnaden mellan fastighetens taxeringsvärde och lånat, i fastigheten nedlagt kapital, i den mån skillnaden inte överstiger 100 000 kr. Är skillnaden större än 100 000 kr. beräknas fastighetens värde till 10 000 kr. jämte den del av skillnaden mellan taxeringsvärde och skuld som överstiger 100 000 kr.

Detta beräkningssätt för förmögenhet nedlagd i fastighet bör tillämpas endast på sådan fastighet som utgör den skattskyldiges stadigvarande bostad. Med mindre jordbruksfastighet avses i detta sammanhang sådan jordbruksfastighet som i huvudsak utnyttjas för bostadsändamål och vars taxeringsvärde understiger 100 000 kr."

Dessa bestämmelser för förmögenhetsberäkning vid fastighetsinnehav leder enligt mitt förmenande till helt oacceptabla konsekvenser för pensionärerna. Gränsen mellan en fastighet som stadigvarande utnyttjas som bostad och annan fastighet, exempelvis sommarstuga, är – inte minst i storstadsregionerna – synnerligen flytande. På samma sätt måste gränsen mellan vad som menas med mindre jordbruksfastighet och annan jordbruksfastighet också vara synnerligen svår att fastställa och ge eller leda till orimliga resultat, om skillnaden bara fixeras till ett bestämt taxeringsvärde. Dessa taxeringsvärden är ju i stor utsträckning avhängiga av inom vilket område en jordbruksfastighet ligger. Det är uppenbart att boendeförmånen inte påtagligt påverkas av om taxeringsvärdet för den aktuella fastigheten råkar vara 90 000 eller 110 000 kr., beroende på om fastigheten är belägen i ett attraktivt bostadsområde eller inte. Möjligheten för pensionärerna att betala högre skatt är ju inte stor, även om fastighetens taxeringsvärde skulle ligga strax över 100 000 kr.

---

*Anmälan av
interpellationer*

De mycket hårda reglerna för förmögenhetsberäkning, avseende fritidshus, leder till att många folkpensionärer i storstadsregionerna tvingas sälja sina fastigheter. Det rör sig vanligen om pensionärer, som för 30–40 år sedan köpte små tomter som låg på bergknallarna ute vid kusten – många gånger inom områden som bedömdes som rena impediment. Det var just detta förhållande som gjorde att priserna var så pass låga att dessa arbetare kunde efterfråga och köpa de här tomterna. Med idogt slit och arbete har man på många håll åstadkommit vackra – men små och anspråkslösa – fritidshus på välansade tomter. Vid den senaste fastighetstaxeringen höjdes i många fall tomtvärdena från 10 000 till 40 000 å 50 000 kr., beroende på att efterfrågan på dylika fritidsfastigheter nu är kolossalt stor.

Flertalet fritidsfastigheter i Göteborgs kustområden med mycket anspråkslösa hus har fått taxeringsvärden som har sprungit upp till mellan 70 000 och 90 000 kr., varav tomtvärdet utgör ungefär hälften. Fördubbling av taxeringsvärdena har snarare varit regel än undantag. Tidigare har dessa pensionärer inte riskerat någon nedsättning av sina extra avdrag vid skatteberäkningen, varför de kunnat behålla sina kära fritidsstugor, detta trots att stugorna medfört kännbara utgifter för dem.

Men efter senaste fastighetstaxeringen har flertalet av dessa pensionärer förlorat rätten till extra avdrag. Många står nu inför den situationen att de snabbt måste sälja sina kära stugor för att kunna betala skatten. Detta finner jag upprörande och inte förenligt med de tankar som legat bakom riksdagens beslut om skattelättnader för folkpensionärer i allmänhet. Det är ju också så att det många gånger har varit ett val för dessa pensionärer mellan att antingen ha en bättre och större lägenhet – till vilken de skulle ha fått kommunala bostadstillägg – eller att ha en mindre lägenhet och behålla sin lilla sommarstuga, där de tillbringar en mycket stor del av året, ofta mer än sex månader.

När det gäller innehavare av jordbruksfastigheter slår nyss nämnda bestämmelse också mycket ojämnt. Låt oss jämföra två pensionärer med obelånade jordbruksfastigheter. Den ene har en jordbruksfastighet som är taxerad till 90 000 kr., och hans förmögenhet beräknas då till 9 000 kr. Om han inte har några andra betydande tillgångar så får han fullt extra avdrag. Den andre pensionärens jordbruksfastighet är taxerad till 100 000 kr., och hans förmögenhet beräknas därför till 100 000 kr. Han förlorar därigenom all rätt till extra avdrag. Denna tröskeffekt är så uppenbart orimlig att man snabbt måste undanröja densamma.

Enligt mitt förmenande borde samma regler gälla för förmögenhetsberäkningar vid fastighetsinnehav oavsett vilken typ av fastighet det rör sig om, under förutsättning att man bor på fastigheten en stor del av året. Har man intäkter från fastigheten så upptas ju dessa i vederbörandes deklaration och påverkar pensionärens rätt till extra avdrag. Vid innehav av mer än en fastighet bör naturligtvis de gynnsamma reglerna endast gälla den fastighet på vilken vederbörande är bosatt.

Mot bakgrund av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd

Torsdagen den
28 oktober 1976

---

*Anmälan av
interpellationer*

att till herr finansministern ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att ta initiativ till ändring före 1977 års taxering av riksskatteverkets anvisningar beträffande förmögenhetsberäkningen för pensionärer som äger fastigheter?

1976/77:21 av herr *Wästberg* i Stockholm (fp) till herr arbetsmarknadsministern om mottagande av latinamerikanska flyktingar, m. m.:

Tre år efter militärkuppen i Chile fortsätter förföljelserna av politiskt och ideologiskt oliktankande. Tusentals människor hålls i fängelse, de flesta utan rättegång eller dom. Tortyr ingår som systematisk metod i förhören.

Enligt Amnesty International finns nu ca 5 000 politiska fångar i Chile. Dessutom har en mycket stor grupp chilensare tvingats i landsflykt eller deporterats. Bl. a. finns i Argentina över 10 000 chilenska flyktingar.

I juni i år besökte en delegation från Sveriges Frikyrkoråd Chile. De uppgifter som Frikyrkorådets representanter fick visar att ca 600 fångar väntar på visum till annat land. De har fått långa fängelsestraff men kan få dessa utbytta mot landsförvisning enligt den chilenska regeringens dekret nr 504 – ifall de kan visa upp visum till annat land.

Möjligheterna för de fängslade chilensarna att få visum till annat land och därmed undkomma fängelset är emellertid mycket små. Enligt de protestantiska kyrkornas hjälporganisation Caref tar de latinamerikanska länderna inte längre emot flyktingar. En rundfråga, som organisationen nyligen gjorde till samtliga latinamerikanska länder, gav ett negativt resultat.

Många av de chilenska flyktingarna i Argentina lever under olidliga förhållanden. Barnen får ingen skola och familjerna vågar sig ofta inte ut från flyktinghotellen. De hotas ständigt av överfall från AAA:s mördarpatruller. Efter en vädjan i juni från FN:s flyktingkommissarie till ett antal länder om att snabbt rädda 1 000 flyktingar i akut fara i Argentina beslöt Sverige att ta emot ytterligare 150 chilensare.

Regeringen medgav i slutet av april 1976 att ett 750-tal flyktingar, inberäknat anhöriga, under tiden intill utgången av budgetåret 1976/77 skall få föras över till Sverige. Denna hårda kvotering och den begränsade kvoten hotar att förhindra den nödvändiga humanitära insatsen för att hjälpa politiskt fängslade chilensare ut ur knektarnas Chile. I mitten av oktober 1976 återstod endast 350 "platser" av regeringens flyktingkvot. Samtidigt uppgick antalet initierade chilenska flyktingärenden som inte slútbehandlats av invandrarverket till ca 400.

Vad som här krävs är dels att flyktingkvoten ökas, dels åtgärder för att snabbt bevilja chilenska politiska flyktingar inresevisum till Sverige.

Hur bedömer arbetsmarknadsministern läget för de politiska fångarna i Chile och för de chilenska flyktingarna i Argentina?

Är regeringen nu villig att öka den s. k. latinamerikanska flyktingkvoten?

Torsdagen den
28 oktober 1976

*Anmälan av
interpellationer*

1976/77:22 av herr *Nilsson* i Kalmar (s) till herr försvarsministern om bibehållande av Kalmar flygflottilj:

Våren 1975 beslutade riksdagen att avveckla F 12 i Kalmar. Enligt beslutet skall nedläggningen vara genomförd 1979/80.

De borgerliga partierna i riksdagen gick emot nedläggningsbeslutet. I motion 1975:1910 yrkade t. ex. samtliga borgerliga riksdagsledamöter från Kalmar län, med nuvarande försvarsministern Eric Krönmark som andra namn, avslag på dåvarande regeringens förslag om nedläggning av Kalmar flygflottilj.

Borgerliga tidningar i Kalmar län har lovat att bara det blev en borgerlig regering så skulle F 12 bibehållas.

Under senaste valrörelsen har riksdagsledamöter från samtliga borgerliga partier uttalat sig för ett bibehållande av F 12. Bl. a. har nuvarande arbetsmarknadsministern Per Ahlmark vid ett framträdande på Stortorget i Kalmar så sent som den 25 augusti uttalat att en borgerlig regering skulle ompröva beslutet om nedläggning.

Mot denna bakgrund utgår jag ifrån att F 12 kommer att bibehållas även i fortsättningen. Av många olika skäl är det nu angeläget att få ett snabbt besked härom, i all synnerhet gäller detta för berörd personal.

Med hänvisning till det anförda vill jag till herr försvarsministern ställa följande frågor:

1. När kommer regeringen att förelägga riksdagen förslag om fortsatt drift av F 12?
2. När och på vilket sätt planerar statsrådet att informera berörd personal om dessa frågor?

1976/77:23 av herr *Andersson* i Lycksele (s) till herr industriministern om sysselsättningsproblemen i Adakområdet:

Nedläggning av gruvdriften vid Adakfältet aktualiserades i en utredning som överlämnades till kungl. kommerskollegium i juni 1973. Av den slutbrytningsplan som då redovisades framgick att verksamheten vid Adakfältet skulle kunna fortgå t. o. m. 1976. Att bedriva brytning efter detta år ansågs inte vara realistiskt med hänsyn till dålig lönsamhet.

Nämnden för statens gruvegendom beslöt emellertid i juni 1974 att gruvdriften vid Adakgruvorna skulle pågå t. o. m. 1978. De främsta motiven för en förlängning av gruvdriften var bättre brytningsresurser, högre kopparpriser samt behov av sysselsättningstillfällen i området.

Antalet anställda vid Adakentreprenaden var 1974 ca 170 personer. Därtill kommer de 68 anställda vid Rudtjebäckengruvan. Under hösten 1975 beslutades att sistnämnda gruva skulle läggas ned redan 1976. Ett bortfall av sysselsättningstillfällen av denna storleksordning skulle utgöra ett allvarligt dräpslag mot den berörda bygden. Adakområdet är nästan helt beroende av den sysselsättning som gruvdriften innebär. Den närmast liggande tätorten Malå samt Norsjö kommun i dess helhet har under flera år uppvisat en starkt negativ befolkningsutveckling. Sysselsättning-

en, främst i jord- och skogsbruk, har varit vikande. En mycket kraftig nedgång av antalet arbetstillfällen har också skett inom byggnadsverksamheten på grund av att kraftverksbyggena i Bastusel avslutats.

Med anledning av den aviserade nedläggningen av gruvdriften i Adak tillsatte industriminister Rune Johansson i mars 1974 en särskild arbetsgrupp med uppgift att bevaka sysselsättningsfrågorna i Malå. Arbetsgruppen framhöll i en rapport under hösten 1975 att extraordinära insatser från samhällets sida var nödvändiga för att kunna förmå företag att i önskad omfattning etablera verksamhet i Malåområdet.

Industriminister Johansson tillkallade i november 1975 särskilda sakkunniga med uppgift att lösa de sysselsättningsproblem som väntades uppkomma på grund av nedläggningen av gruvdriften i Adakområdet. I direktiven till utredningen erinrade departementschefen om att personalen vid Adakfältet är anställd av Boliden AB. Han ansåg därför att det i första hand borde ankomma på företaget att inför en nedläggning av gruvdriften medverka till att de anställda beredes annan sysselsättning. Men eftersom gruvdriften sker på uppdrag av staten, menade departementschefen att staten har ett ansvar för att medverka till att lösa vissa omställningsproblem som kan uppstå vid en nedläggning av gruvdriften. En huvuduppgift för de sakkunniga är enligt direktiven att inventera möjligheterna att finna annan sysselsättning i regionen i sådan utsträckning att det befarade underskottet på Adakentreprenaden kan reduceras.

Utredningen har den 30 augusti 1976 avgett en delrapport över sitt arbete. I denna redovisas överläggningar med tre företag som mera i detalj undersökt de ekonomiska och praktiska förutsättningarna att etablera verksamhet i Malåområdet. Utredningen håller emellertid för troligt att särskilda stödåtgärder utöver de medel som finns inom ramen för den reguljära lokaliseringpolitiken blir nödvändiga för att lösa de akuta sysselsättnings- och serviceproblem som uppstår i Malåområdet på grund av nedläggning av gruvdriften. Utredningen pekar i det sammanhanget på att sådana särskilda stödåtgärder har varit nödvändiga att tillgripa också för att lösa akuta sysselsättningsproblem på orter i södra Sverige.

Endast under förutsättning att sådana särskilda stödåtgärder kan påräknas kan utredningen med försiktig optimism se på möjligheterna att lösa sysselsättningsproblemen i Malåområdet.

Det är således en mörk bild som tecknas i den rapport som utredningen lämnat. Redan har ett hundratal arbetstillfällen bortfallit på grund av minskad gruvdrift i det berörda området. Den tidpunkt då gruvdriften helt upphör i Adakgruvorna närmar sig snabbt. Ortsbefolkningen och de som har ansvar för den kommunala planeringen ser med stor oro på den framtida utvecklingen. De väntar sig nu snabba åtgärder från statens sida.

Med anledning av vad jag här har anfört vill jag till herr industriministern ställa följande frågor:

a) På vad sätt avser statsrådet att fullfölja före industriministerns strävanden att lösa sysselsättningsproblemen i samband med nedläggning

av gruvdriften i Adakområdet?

b) När kan, enligt statsrådets bedömning, annan sysselsättning i Adakområdet erbjudas dem som nu friställs från gruvdriften?

1976/77:24 av herr Lövenborg (vpk) till herr kommunministern om Luleå kommuns ekonomiska problem:

Den fullständiga kraschen när det gäller Stålverk 80 ställer Luleå kommun inför enorma problem. Kommunens hela planering under flera år har byggts på falska förutsättningar genom att den i mycket hög grad blivit inriktad på att följa upp riksdagsbeslutet om Stålverk 80. Stora investeringar är redan gjorda. Det kan inte anses rimligt att kommunen skall bära de ekonomiska konsekvenserna av de drastiskt förändrade planerna.

Vänsterpartiet kommunisterna krävde redan på ett tidigt stadium att beslutet om Stålverk 80 måste följas upp av en mönstergill samhällsplanering på skilda områden såsom kommunikationer, bostadsbyggande, social service osv. Vi ställde också krav om att staten genom ett speciellt expensionsstöd skulle ta huvudansvaret för dessa ökade ekonomiska kostnader för kommunen, eftersom det handlade om kostnader som står i direkt samklang med beslut fattade av riksdag och regering.

De nya beslut som fattats kullkastar den kommunala planering som redan inletts och innebär stora kostnader, kontrakt och åtaganden på det kommunala planet.

Ett mycket ambitiöst bostadsbyggnadsprogram har redan inletts. Väldiga insatser i hamnbyggnadsprojekt har redan företagits. Planering för skolbyggnade, kommunikationer m. m. har inriktats för att möta den kraftiga befolkningsexpansion som Stålverk 80 skulle ha medfört. Avtal, kontrakt och upphandlingar har företagits. Skadestånd för kontrakt som måste revideras eller brytas kan förutses. Kommunens utvecklingsplanering har blivit en avvecklingsplanering i stor stil. Det handlar om minst 300 milj. kr. som direkt kan knytas till Luleå kommuns förlusträkning.

Utöver detta kommer självfallet de svåröverskådliga konsekvenserna av att de 2 300 arbetstillfällena med alla dess följd effekter förskjuts till en oviss framtid.

Luleå kommun befinner sig redan i ett mycket pressat läge. Låneskulden är nu nära 470 milj. kr. Räntor och amorteringar uppgår till 80 miljoner. En stark upplåning och skuldsättning har byggt på perspektivet att Stålverk 80 skulle innebära en stark befolkningsexpansion under 1980-talet med kraftigt ökade skatteinkomster som följd därav. Den prognosen håller inte längre.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr kommunministern ställa följande frågor:

1. Hur bedömer kommunministern det nya läget för Luleå kommun?
2. Är kommunministern beredd att verka för att de ekonomiska skadeverkningarna för kommunen genom det nya beslutet om Stålverk 80 betalas av staten?

Torsdagen den
28 oktober 1976

---

*Meddelande om
frågor*

Meddelades att följande frågor framställdes

den 28 oktober

1976/77:42 av herr *Svensson* i Malmö (vpk) till herr justitieministern om fotografering av personer som tar del av offentliga handlingar:

I samband med att besökare vid offentlig myndighet i enlighet med gällande grundlag får ta del av offentliga handlingar har förekommit att vederbörande på myndighetens föranstaltande blivit fotograferad.

Med anledning härav får jag ställa följande fråga:

Varför fotograferas medborgare, som tar del av offentliga handlingar, och för vad slags register sker denna fotografering?

1976/77:43 av fru *Ludvigsson* (s) till herr försvarsministern om insatser från försvaret för att stimulera sysselsättningen i Nyköping:

Härmed ber jag att få ställa följande fråga till herr försvarsministern:

Ställer sig försvarsministern bakom försvarets rationaliseringsinstitutets avstyrkan av en utlokalisering av publikations- och läromedelsverksamheten vid försvaret i Nyköping, och – i så fall – på vilket sätt avser statsrådet att tillmötesgå riksdagens förord för insatser från försvaret för att stimulera sysselsättningen i Nyköpings kommun?

1976/77:44 av herr *Nyquist* (s) till herr industriministern om åtgärder för att stimulera prospektering:

Sveriges ledande ställning i världen när det gäller specialstål förutsätter bl. a. att vi kan köpa legeringsmetallerna från utlandet. Med hittills kända tillgångar har vi i vårt land överskott endast på två metaller, järn och zink.

Enligt tidningsreferat har detta påpekats vid Ingenjörsvetenskapsakademins sammankomst nyligen. Det varnades också för ett påfallande ointresse i landet för geologi och prospektering.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga till herr industriministern:

Är industriministern beredd att vidta åtgärder för att stimulera prospekteringen inom landet, t. ex. genom AB Statsgruvor?

1976/77:45 av fröken *Rogestam* (c) till herr statsrådet Ullsten om hjälpsatser till förmån för vissa flyktingar från västra Sahara:

I västra Algeriet finns i dag ca 45 000 flyktingar (Röda korsets uppskattning) från västra Sahara (f. d. Spanska Sahara). Flyktinggruppen består till 80 % av kvinnor och barn, till 10 % av åldringar och till 10 % av män.

Lägren, liksom livsmedelsdistributionen, har organiserats med bistånd av Röda korset. Flyktinggruppens sammansättning tillsammans med lägrens belägenhet i ett ökenområde gör att man är helt beroende av hjälp utifrån.

Hjälpinsatser har under året gjorts från ett flertal länder, däribland Sverige, samt olika organisationer.

Vill statsrådet ge en redogörelse för vilka insatser som hittills gjorts från svensk sida och vilka ytterligare insatser som planeras?

1976/77:46 av herr *Jonasson* (c) till fru bostadsministern om regeringens syn på stormarknadsetableringar:

Utvecklingen på varuförsörjningens område har under senare år genomgått en dramatisk förändring. Särskilt påtaglig är etableringen av stormarknader utanför de stora tätorternas centrala delar. Dessa etableringar medför ofta långt gående konsekvenser när det gäller människornas närservice och även samhällets kostnad för att upprätthålla närservicen. Stormarknaderna fordrar ett stort kundunderlag, och en etablering har därmed konsekvenser för handeln också utanför den kommun dit de lokaliseras. För att inte negativa effekter för människorna eller ökade kostnader för samhället skall uppstå synes det rimligt att som grund för beslut om stormarknad ligger en varuförsörjningsplan.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga till fru bostadsministern:

Är statsrådet beredd redovisa sin syn på stormarknadsetableringar som sker utan tillgång till ett relevant beslutsunderlag i form av bl. a. en varuförsörjningsplan?

1976/77:47 av herr *Jonasson* (c) till herr statsrådet *Mundebo* om vidgad rätt att avsätta medel på skogskonto:

Skogsägare har möjlighet att från beskattningssynpunkt utjämna de ofta ojämna inkomsterna genom användande av s. k. skogskonto. I vissa situationer, t. ex. i samband med stormskador eller insektsangrepp, har möjligheter öppnats till extra avsättningar till skogskonto. Insättningsgränserna har vid dessa tillfällen höjts under en begränsad tid till 80 % av köpeskillingen för rotsåld skog och 60 % av andra skogslikvider mot normalt 60 resp. 40 %. Dessa höjningar har skett genom en provisorisk lagstiftning. Det är emellertid från skogsvårdssynpunkt och av andra skäl viktigt att generellt öppna en sådan möjlighet till större avsättning till skogskonto.

Med anledning av det anförda vill jag ställa följande fråga till herr statsrådet *Mundebo*:

Är statsrådet beredd medverka till en generell möjlighet till ökad avsättning till skogskonto i samband med stormskador, insektsangrepp och liknande?

1976/77:48 av herr *Granstedt* (c) till herr handelsministern om lämpligheten av svensk export av kärnteknologi till Iran:

Enligt tidningsuppgifter kan det bli aktuellt med export av svensk kärnkraftsutrustning till Iran.

Hur bedömer statsrådet det lämpliga i en svensk export av kärnteknologi till Iran?

Nr 18

Torsdagen den
28 oktober 1976

---

*Meddelande om
frågor*

§ 18 Kammaren åtskildes kl. 17.52.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert